DESBINAREA

IN

BISERICA ROMÂNILOR

DIN

ARDEAL ŞI UNGARIA

1697—1701

Când vor învăţa odată Românii, că ei numai cu puteri întrunite pot să înfrângă pe inimicii lor!..

Hariann P. A., Istoria Românilor din Dacia superioară.

DE

ALEXANDRU POP

BUCUREŞTI

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“ SOC. ANON.

1921

www.digibuc.ro

Preţul Le

DIN PUBLICAȚIUNILE EDITATE
DE
„CARTEA ROMANEASCA"

Dr. Lupaș

Viața și faptele lui Șaguna
Mitropolitul Ardealului

Lei 0,25

O. Ghibu

Viața și organizarea bisericească și școlară
în Transilvania și Ungaria

Lei 4.—

V. Parvan

Idei și forme istorice

Lei 15.—

Rășcanu Gh.

Leturgica biseircei

Lei 4.50

www.digibuc.ro

DESBINAREA

IN

BISERICA ROMÂNILOR

DIN

ARDEAL ŞI UNGARIA

1697—1701

Când vor învăţa odată Românii, că e numai cu puteri întrunite pot să înfrângă pe inimicii lor!...

Barʼanu P. A., Istoria Românilor din Dacia superioara.

DE

ALEXANDRU POP

BUCUREŞTI

„CARTEA ROMÂNEASCĂ“ SOC. ANON.

1921

www.digibuc.ro

PRECUVÂNTARE

Intre multiplele *probleme ale actualităţii*, cari preocupă acum opinia publică, este şi *problema bisericească*.

Rostul diferitelor confesiuni şi religii ale cetăţenilor din România Mare, cum şi raporturile între ele: iată o serie de cestiuni de o importanţă deosebită. Nevoia unei orientări serioase pentru toţi aceia cari sunt chemaţi a-şi spune cuvântul şi pentru cei ce doresc a înţelege bine faptele politice, ne îndreptăţeşte a socoti că o carte care ar lumina unele din aceste acţiuni, este de mare trebuinţă.

De aceea retipărim azi o mică lucrare din care se vede cum s'a întemeiat *biserica unită*, dacă e tot una cu catolicismul sau nu, care a fost la *origine* întocmirea ei, cum s'a schimbat în urmă, care a fost şi trebue să fie situaţiunea ei faţă de *catolicism*.

Lucrarea se datoreşte decedatului *Alexandru Pop*, fost profesor şi bibliotecar al Academiei, autor al mai multor scrieri, între care şi o *Bibliografie a periodicilor românești*.

In afară de aprecierile şi lămuririle date de autor, cititorul va găsi în întregime actele originale ale *unirii bisericeşti* pentru a putea, studiându-le, să-şi facă şi convingerile sale proprii.

C. R.

---

www.digibuc.ro

INTRODUCERE

Timpul când Românii au primit creştinismul este necunoscut. In secolul al X, însă, au avut ierarchia lor de rit grecesc atârnătoare de patriarhul din Constantinopole.

Regii Ungariei prin legăturile ce le aveau cu scaunul papal din Roma, se năzuiau de a aduce la sânul bisericei catolice popoarele răpite prin fatala desbinare dintre Roma şi Constantinopole.

Românii însă fiind de mai 'nainte dedaţi cu ritul şi disciplina bisericei greceşti, nu numai că n'au voit să primească catolicismul, ci din contră, pe mulţi dintre Unguri şi alte naţionalităţi, i-au făcut să primească sfintele taine dela preoţii neuniţi de ritul grecesc.

In secolul al XIII, Românii din Ardeal au avut mai multe episcopii de ritul grecesc. Documente despre ele nu avem, dar cred, că nu e o greşală a susţine, că ele au existat pe baza documentelor, ce le aflăm în veacurile următoare.

In «*Istoria bizantină*», ediţia veneţiana tom. XVII, §. 351, pentru seria tronurilor metropolitane în secolul al XIV, se citesc următoarele: In Ungro-Vlahia sunt doi Mitropoliţi, dintre cari unul ţine locul celui din Nicomedia şi se numeşte Exarhul a toată Ungaria şi al plaiurilor (acesta este cel din Bucureşti în Ţara-Românească); iar celălalt se numeşte Mitropolitul părţilor Ungro-Vlahiei şi cuprinde locul celui Amasen, care era înainte de asta câţiva ani Mitropolitul din Alba Iulia, iar astăzi episcopatul din Făgăraşi) şi altul în Moldova sau Valahia neagră (cel din Iaşi).

Aşa dar în Transilvania şi Ungaria a fost un singur Archiepiscop şi Mitropolit în Alba-Iulia (Belgrad), care mai târziu a

www.digibuc.ro

fost sub Ecxarhatul celui din Ţara Românească până la unire 1697.

Sufraganii acestui mitropolit din Belgrad nu se ştiu anume, fiindcă acele episcopii s'au desfiinţat cu mult mai înainte de unire; dar cu toate acestea ne sunt cunoscute, sau din titulatura Mitropoliţilor, sau din documente şi diplome, următoarele episcopii:

1. Beiuşi în Ungaria,
2. Bistriţa în Transilvania,
3. Făgăraşi în »
4. Feleacu în » lângă Cluj,
5. Galaţi » » lângă Făgăraş,
6. Giagiu de sus (Fel-Diod) în Transilvania.
7. Maramureş în Ungaria,
8. Mureşiana în Ungaria (la Cenade),
9. Oradia-Mare în Ungaria,
10. Satmarul în Ungaria,
11. Silvaşu în Transilvania, lângă Haţeg,
12. Vadu (Rév) în Ungaria.

Aceste sunt episcopiile româneşti sufragne Mitropolitului din Belgrad (Alba-Iulia).

Şirul Arhiepiscopilor din Belgrad dela începutul lor până la unire, nu-l avem complect.

www.digibuc.ro

REFORMA

Pe la începutul secolului al XVI, Ungaria fiind slăbită de tot prin pierderea dela Mohács (1526), se desfac legăturile între ea şi Transilvania.

Transilvania e stăpânită de principii ei proprii (1538-1696) şi Ungaria se împarte între Austria şi Turcia.

Tot în acest timp biserica catolică pierduse mult din puterea ei morală, prin marele abuzuri din partea clerului.

Atunci Martin Luther (1517) începe lupta pentru reformă şi la 1530 în dieta dela Augsburg, învăţăturile lui devin doctrinele unei secte formate din catolici; o confesiune reformată numită *agustană* sau *luterană*.

Curând se începe o ceartă între reformaţi pentru doctrinele noi, din care ceartă Ulrich Zwingli din Elveţia pune bazele unei noi confesiuni numită *elvetică* sau *calvină*.

Aceşti reformaţi se desbină şi mai mult şi din doctrina despre sfânta Treime, se naşte confesiunea numită *unitară*.

Catolicismul din Ungaria şi Transilvania n'a fost scutit de aceste reformaţiuni, fiindcă, după ce acesta a fost sdravăn isbit, se opreşte, ca să surpe şi o parte din biserica greco-orientală a Românilor din Ard al.

Doctrinele lui Luther au fost aduse şi propagate în Transilvania, mai întâi de Saşii din Sibiu, cari pela 1529 adoptară toate doctrinele reformaţiunei, iar pe preoţii şi călugării catolici, îi scoaseră din mijlocul lor.

Până la 1542 Saşii toţi devin luterani şi astfel au rămas până astăzi.

Pe când luteranismul făceà mari progrese între Saşi, Maghiarii adoptară doctrinele lui Ion Calvin, ca confesiune a lor naţională. precum era cea luterană, confesiunea Saşilor.

www.digibuc.ro

Maghiarii şi Saşii scot limba latină din biserică, înlocuind-o fiecare naţiune cu limba sa naţională, atât în rit cât şi în toate afacerile bisericeşti.

Confesiunea catolică se mai ţineà numai ici şi colea, în câte o familie aristocrată şi în o parte a Săcuilor.

Maghiarii şi Saşii, separaţi de biserica catolică, fiind în majoritate, hotărăsc în dieta ţinută la Cluj (1556) desfiinţarea vechei episcopii romăno-catolice, numită a Transilvaniei, cu reşedinţa în Alba-Iulia; declară confesiunile lor ca religii de stat, secularizează averile bisericeşti, ale episcopiei, ale capitulelor şi ale mânăstirilor pe care le împart familiilor aristocrate din ţară.

In dieta dela 1570 se recunoaşte şi confesiunea unitarilor, ca religiune de stat şi aceste trei confesiuni încep, în unire, a lucra în contra Românilor, ca să-i facă să părăsească vechia lor religiune ortodoxă şi să-i atragă la calvinism.

De aci înainte, în dieta din Ardeal, mereu se fabrică legi, care atacă drepturile politice şi religioase ale Românilor.

Proselitismul calvinesc între Români şi urmările lui.

Pe când Reforma începe a prinde rădăcini între Saşi şi Unguri, în Transilvania şi o parte a Ungariei până la Tisa, începe domnia principilor ei proprii (1538—1696).

Sub principii proprii (veacul XVI şi XVII) proselitismul religios a fost atât de puternic, în cât a desbinat pe Unguri în patru confesiuni şi a dat naştere multor vărsări de sânge. In timpul acela, proselitismul religios a avut, pentru poporul român din Transilvania, Ungaria şi Banat, urmările cele mai funeste.

Dreptul de reprezentaţiune mărginit de mai nainte la trei naţiuni: Maghiarii, Secuii şi Saşii, acum se desbină în patru partide religioase: catolică, calvină, luterană şi unitară, toate egal îndreptăţite şi recunoscute prin o lege specială.

Dintre aceste partide religioase, cea mai numeroasă şi mai puternică, care ajunge partida predominantă, era partida calvină. Ea aveà în fruntea ei noblimea şi pe principele ţărei.

Precum voiau mai înainte catolicii, aşa voesc acum calvinii să atragă pe Români, poporul cel mai numeros, la confesiunea calvinească. La acest plan al lor, neputând ajunge pe o cale pacinică, au început a şi-l manifestà mai cu seamă în dieta ţărei, prin fa-

www.digibuc.ro

bricarea unor articole de legi care atacă atât drepturile politice cât şi pe cele religioase ale Românilor.

Din seria cea lungă a acestor legi, voi înşira aci numai pe cele mai neumane, din care se va putea înţelege situaţiunea de pe atunci a bisericei ortodoxe:

In dieta din 30 Noemb. 1566 ţinută la Sibiu prin art. 36, s'a decretat exterminarea tuturor învăţăturilor despre religiune, câte ar fi în contra doctrinelor luterane şi calvine, ca tot atâtea eresuri. Biserica română e tratată ca idololatră, dogmele şi ritul ei, ca eresuri. Poporului românesc i s'a impus un popă anume *George* ca episcop, superintendent calvinesc. Prin art. 37, al aceleiaşi diete se decretează: «că acei, cari ar fi în contra decisiunei de a extermina religia orientală, să stea la discută din biblie cu episcopul George şi dacă n'ar voi a se întoarce la religiunea cea adevărată (cea calvină) unii ca aceia, fie episcopi româneşti, popi sau călugări, să fie scoşi din ţară. Tot poporul să asculte numai de episcopul George şi de popii pe care îi alege el, iar cine ar turbura pe aceştia, să fie trataţi ca trădători».

Iată ce ne spune în privinţa aceasta şi P. Bod. «Că cuvântul lui Dumnezeu să se predice liber pretutindeni, idololatria inimică virtuţei dumnezeeşti să se desrădăcineze mai ales între Români, ai caror conducători orbi, pe orbi conduc, atât pe sine cât şi plebea mizeră o duc în groapă».

In Art. 13 din 6 Ian. 1568 aflăm clerul românesc denunţat de dietă principelui ţărei, că n'ar fi suferind pe episcopul calvinesc şi n'ar fi ascultând de învăţăturile lui, că s'ar fi ţinând de legea cea veche, prin urmare, că ar fi de pedepsit.

Art. 20 din 1569 în dieta dela Turda decretează, ca Românii căsătoriţi, care au trecut la legea calvinească să dea popilor calvini, câte o claie de grâu.

De aici se vede că la începutul perioadei întâi a reformei, au trecut mulţi Români la calvinism, deoarece guvernul le-a dat preoţi şi episcopi calvineşti. Aceasta se vede şi din hotarârea luată în dieta dela 26 Aprilie 1577, unde spune că până în acel timp, au trecut foarte mulţi din poporul român la confesiunea calvinească, s'au abătut dela credinţa grecească şi ascultă cuvântul lui Dumnezeu în limba lor maternă. Iar după ce superintendentul lor a repausat, Noi decretăm, ca să-şi aleagă din sânul lor superintendent pentru ca, predicarea cuvântului lui Dumnezeu între ei, să nu înceteze; ci mai vârtos, să facă progrese.

www.digibuc.ro

Sub Ştefan Bathori 1571-1576, se creează colecţiunea de legi: «*Approbatae constitutiones regni Transylvaniae*».

Dispoziţiunile cuprinse în această colecţiune de legi, ne prezintă destul de lămurit starea apăsătoare, la care ajunseră Românii pe acel timp. Ce legi ar puteà fi mai tiranice ca: «*Românii să fie ţinuţi în sclavie desăvârşită, ei să fie în ţară numai toleraţi şi chiar aceasta numai cât timp vor afla cu cale principele şi nobilii*».

«*Şi până atunci vor fi îndatoraţi să plătească tot felul de zecimi, căci nu merită o tratare mai bună, cu atât mai puţin vreo graţie*».

Cu lăţirea învăţăturilor *Unitare*, la 1573, naţiunile din Ardeal: Ungurii, Săcuii şi Saşii declară d'împreună cu principele, ca religiuni recepte ale ţărei numai pe cea romano-catolică, reformată, luterană şi unitară. La 1575 apare o nouă lege, prin care religiunea credincioşilor greco-orientali şi a jidovilor le numesc «*neprimite-tolerate*».

In o altă lege decretează, că deşi naţiunea română nu e recunoscută între state în această ţară şi nici religiunea ei nu e primită, totuşi va fi suferită «propter regni emolumentum» şi mai departe, dar preoţii ei trebue să ţină următoarele puncte:

1. Ei pot cere de la principe, pe acela de episcop, în persoana căruia se vor uni toate voturile preoţilor şi pe care principele, dacă îl află de demn, poate să-l recunoască, cerându-i credinţă către principe spre binele ţărei şi spre alte lucruri folositoare.

2. Episcopii, Seniorii şi preoţii valahi în timpul vizitaţiunilor lor, să nu se amestece în oficiul autorităţilor lumeşti, să nu stoarcă nimic dela săraci, să nu ia şi să nu îndeplinească deciziuni în afacerile lumeşti; ci să viziteze pe preoţii, clericii, bisericile şi cimitirile lor, să căsătorească sau despartă conform obiceiurilor lor, să îndrepteze serviciile şi obligămintele îndatorate faţă de biserică şi în genere, numai ce priveşte relaţiile şi servitorii bisericeşti şi anume aceasta în sensul deciziunilor ţărei; de pedepse lumeşti şi de încasări de taxe, să se ferească.

Din aceste legi se vede, că puterea legislativă a ţărei a început a se amesteca în afacerile disciplinare ale bisericei ortodoxe.

Dieta din 1588 decretează: că episcopii ortodoxi să nu facă vizitaţiunea canonică fără ştirea domnilor feudali. Prin dieta din 1593, Mitropoliţii Românilor sunt supuşi ordinelor prefecţilor şi

www.digibuc.ro

sub-prefecţilor (Föispán, alispán, szalgabiró), cărora li să dete putere de a destitui, după plac, pe protopopii românești; iar pe preoţi, a-i pedepsi ori cum ar afla de bine.

Dieta din 1600 hotărăşte: că nici un popă românesc să nu mai intre în această ţară din ţările române şi călugării să fie proscrişi din toată ţara. Goanele săvârşite de calvini în cursul secolului al XVI. s'au continuat în tot veacul al XVII. Articoli de legi ostile se înnoesc mereu, această religiune şi biserică este declarată numai de suferită în ţară până la 1847.

Prin legile din anii 1639, 1640, 1646 codificate în Approb. P. I. Tit. VIII. Art. 4. dreptul matrimonial al bisericei răsăritului, e casat şi scos din biserica românească; iar în locul lui, se pun alte deciziuni luate de către dietele cu majoritate calvinească. Arhiereilor li se impune, prin forţă, legi cu procedură străină în cauze matrimoniale. Mitropoliţii şi episcopii sunt degradaţi a fi executorii voinţei prefecţilor şi subprefecţilor, cărora li să dase puterea de a destitui pe protopopii românești, iar pe popi, a-i pedepsi, după cum vor afla ei cu cale.

Prin art. 5 al dietei din 1642, episcopii români sunt opriţi sub pedeapsa degradărei, ca să nu cuteze a hirotoni fiii de iobagi, iar pe cei hirotoniţi, să-i degradeze şi îndată să-i restitue proprietarilor, dacă vrea, ca el însuşi să nu fie degradat.

Din aceste hotărâri ale dietei, se poate vedea starea cea critică în care ajunsese poporul Românesc din punct de vedere politic, social şi religios.

Răul cel mai mare sta în aceia, că în tot timpul acestor apăsări, partea cea mai mare dintre nobilii români, cari până aici erau credincioşi bisericei ortodoxe orientale şi prin aceasta naţiunei lor, încep a trece la calvinism, [1]) se desfac de corpul naţiunei, se maghiarizează, şi-şi ridică armele contra confesionalilor şi conaţionaliior lor.

Poporul român chiar, ca să poată scăpa de starea cea apăsătoare şi înjositoare, nu are alt mijloc de scăpare, decât desfacerea de biserică ortodoxă şi trecerea la calvinism. Pentru cei ce treceau la calvinism, se puneau în vedere mari favoruri, de cari se bucura naţiunea şi biserica calvină; iar acei cari nu vo-

[1]) *Şincai*, Cronica Românilor a. 1643, ne dă ţinuturile româneşti trecute la calvinism: Alămor, Orăstie, Haţeg, Uniedora, Ilial, Chiriş şi trei protopopiate din ţara Oltului şi vladicului românesc numai atâta autoritate şi cadinţă i să dă, câtă *îi va lăsa domnul episcop cel provoslavnic unguresc.*

www.dacoromanica.ro

iau să-şi părăsească religiunea strămoşească, se pedepseau fără cruţare şi nu erau mai bine trataţi ca sclavii. Nici chiar preoţii nu erau scutiţi de iobăgie; fiind parte mare fii de iobagi, erau datori să suporte tot felul de sarcini şi tot soiul de datorii iobăgeşti şi nu li era ertat a ocupa altă parohie, fără consimţimântul domnului pământesc [1]).

Starea cea mai deplorabilă a bisericei ardelene de sub principii indigeni, ni-se înfăţişează în diploma lui George Rákoczy din 10 Oct. 1643, prin care întăreşte de episcop pe Simion Stefan, acordându-i numai atâta jurisdicţiune, câtă i-ar permite superintendentul calvinesc.

Această diplomă coprinde 15 punte, din cari se poate vedea cât de mare este despotismul şi subjugarea în care se afla Biserica ortodoxă şi anume:

Mitropolitul este obligat, să nu se opună Românilor acelora, cari ar trece la legea calvină; să primească catechismul calvinesc şi să înveţe după el, să ţină în fiecare an sinod, însă atât el cât şi protopopii să nu cuteze a aduce la îndeplnire deciziunile sinodale, fără autorizarea episcopului calvinesc; să nu depună din serviciu vreun protopop, fără ştirea superintendentului; să ceară în toate afacerile principale, sfatul episcopului calvinesc şi să nu facă vre-o funcţiune fără porunca lui.

Aceste 15 puncte din diploma lui George Rákoczy sunt mai târziu confirmate de către Apafi prin diploma dela 20 Februarie 1669, dată în Alba-Iulia şi mai adaugă alte 4 puncte.

Toate aceste puncte trebuiau bine observate de Mitropolit, seniori protopopi şi ceilalţi păstori sufleteşti ai bisericei române.

Sub Apafi, între anii 1679—1688, nu numai că s'au impus contribuţiuni foarte grele pe popii româneşti, dar s'au şi casat o mulţime de diplome nobilitare de ale familiilor române.

Tot sub Apafi I, se mai face o colecţiune de legi, eşite între aniii 1654—1669 anume: «*Compilatae constitutiones Transilvaniae et Partium Hungariae eidem adnexarum*», cari cuprind unele legi imposibile ca: exterminarea totală a poporului românesc din Ardeal; desfiinţarea bisericei răsăritene, etc.

---

[1]) Abea Gabriel Bethlen prin diploma din 9 Martie 1609, scuteşte preoţimea română ortodoxă de unile sarcini şi servicii iobăgeşti şi le dă voie a se permuta din o parochie în alta. Din când în când se mai amintesc unele legi scutitoare pentru români, dar ele n'au fost nici o dată executate. Tildler, l. c. p. 5.

www.digibuc.ro

Starea bisericei ortodoxe din timpurile acelea se poate rezuma în următoarele: Autonomia bisericei nu există decât numai cu numele. Mitropolitul şi sinodul despoiaţi de drepturile lor erau supuşi superintendentului calvin, care purta şi titlul de episcop român.

Sinodul nu se putea aduna, fără ştirea şi învoirea superintendentului şi toate actele trebuiau autorizate de dânsul; fără autorizarea lui, nu se puteau executa.

Superintendentul îşi arogă dreptul de a controlà sinodul şi consistorul, şi Mitropolitul nu se puteà opune, fiindcă cea mai mică nesupunere, aduceà cu sine depunerea din scaunul de archiereu, închisoarea şi maltratarea, cum s'au întâmplat Mitropolitului Ilie Orest (Forest), lui Danil şi lui Sava Brancovici.

După moartea Mitropolitului Giorgiu Bradi (1639), Românii aleg de Mitropolit pe Ilie Forest (Orest). Acesta, ca un apărător zelos al religiunei sale, leapădă din biserică cărţile tipărite de calvini pe seama Românilor, pline de învăţături contrare credinţei ortodoxe — şi mai ales catechismul cel reformat, tipărit pe timpul predecesorului său, — ca să oprească pe Români dela trecerea la calvinism. Aceste urmări ale lui înfuriară pe calvini şi porniră intrigi în contra Mitropolitului, atraseră o mulţime de preoţi în partea lor, inventară fel de fel de pâri în contra lui; strânseră la anul 1643 un sinod general în Alba-Iulia, unde depuseră pe Ilie Forest din Mitropolit; îl lipsiră şi de preoţie, şi-l deteră în mânile magistratului, ca să-l pedepsească.

Tot în acel an, Sinodul alese de Mitropolit pe Ştefan II, Simion şi principele George Rákoczy I, îl întărì în 10 Octombre 1643, sub condiţiunile cele mai umilitoare. In această diplomă de întărire, sunt cuprinse cele 15 puncte amintite mai sus.

Privind această diplomă, nu ne putem mira destul, cum un principe calvinesc cutează fără ruşine a se numì ortodox, cum îşi poate atribuì dreptul de a prescrie dogme şi disciplini bisericeşti unei biserici întemeiate pe canoanele sinoadelor universale ale creştinilor.

Cu Mitropolitul Ilie Forest au început calvinii a depune pe Mitropoliţii româneşti şi acest despotism a urmat până la unirea cu biserica Romei. Când vr'un Mitropolit nu lucrà după placul calvinilor şi voià să-şi apere biserica cu dogmele şi canoanele răsăritului, erà sau depus, sau silit să-şi părăsească Mitropolia. Aşa murind Mitropolitul Ştefan la anul 1651, îi urmează Daniel,

www.digibuc.ro

care după un timp scurt, la 1656, părăseşte Transilvania şi trece în Muntenia. Fuga lui Daniel din Transilvania în Muntenia, n'a putut avea altă cauză decât persecuţiunile calvineşti.

La 1656, s'a ales Mitropolit Sava Brancovici [1]) întărit de principele Georgie II Rákoczy prin diploma dată din Cluj-Mănăstir la 28 Decembrie 1656.

Sava Brancovici a fost unul din Mitropoliţii cei mai însemnaţi şi care merită a fi numărat între sfinţi. El nu crută nici un mijloc de a ridică biserica românească şi de a uşură starea preoţilor. Prin luptele între Rákoczy II şi Acaţiu Barcsai, Turcii şi Tătarii năvăliră în ţara Ardealului (1658); pustiiră ţara cu foc şi sabie, stricară cetatea Alba-Iulia şi cu dânsa şi reşedinţa Mitropoliei. Sava mângâie pe nenorociţi cu vorba şi cu fapta. Prin stăruinţele lui, câştigă dela Acaţiu Barcsai un privilegiu (1659), prin care preoţii români se scutesc de toate dările. Rákoczi se scoală iarăşi contra lui Barcsai la 1660, din care cauză o nouă invaziune a Turcilor pradă ţara şi mai înfricoşat, 4000 de transilvăneni au fost prinşi, şi tot atâtea capete au fost tăiate la Adrianopole. Rákoczy moare rănit la 1660, Barcsai e omorât la 1661 de Ioan Keményi. Keményi e omorât în fugă de caii Turcilor la 1662 şi Mihail Apafi, cel mai mare vrăşmaş al religiei Românilor, e trimis Domn de către Turci. Sava căută toate mijloacele, ca să-l înblânzească şi dobândì dela dânsul un privilegiu (1663), prin care se scutesc preoţii români de a plătì zecimi la vinuri şi la 1673 un alt privilegiu, prin care se scutesc preoţii de zecimi din toate averile lor. Pentru restaurarea reşedinţei Mitropolitului, stricată de Turci şi Tătari, plecă Sava în Rusia şi adună bani dela credincioşi, dar din cauza zelului său cel religios, îşi face mari inimici pe calvini şi mai vârtos pe episcopul lor Mihail Tofeo, care pornì intrigă în contra lui Sava. Principele Apafi ordonă la 1680, să se adune sinod pentru pârile facute de calvini asupra Mitropolitului român. Predicatorul calvin, Ion Veresmarti ţinù preşedinţia; Sava se aduse înaintea lui şi episcopul calvinesc calcă la mijloc ca acuzator. Sinodul cel comandat şi ameninţat de calvini, află pe Mitropolit vinovat şi după stăruinţele acuzatorilor, îl depun din deregătoria de episcop, şi Apafi, îl închide în castelul său din Blaj.

[1]) Vrednic de însemnat este, că la alegerea lui Sava (în condica sfântă a Mitropoliei din Bucureşti) se află subscris şi fostul Mitropolit al Transilvaniei, Daniel ca alegător.— Magazin istoric, Tom. III, p. 266, nota.

www.digibuc.ro

Tot în acest an s'a ales Mitropolit de către Sinod, Iosef ieromonahul şi s'a trimis în ţara Românească, să se hirotonească. Sava rămase tot în închisoare şi a suferit bătăile şi chinurile cele mai grozave din partea tiranului Apafi.

Se vede că partizanii şi prietenii lui Sava, se adresară către principele Munteniei Şerban Cantacuzin pentru eliberarea şi restituirea lui şi că Şerban scrisese lui Constantin Brâncoveanul, plenipotenţiarul lui la Constantinopole, ca acesta să mijlocească la curatorii Transilvaniei, cari se aflau la Poartă, ca să-l restabilească pe scaunul Mitropoliei. Aceşti curatori însă nu putură să răstoarne pe Apafi şi guvernul lui cel tiranic. Mitropolitul suferi chinuri şi din Blaj a fost dus la Vinţi şi acolo în biserică, înaintea publicului, a fost desbrăcat de vestmintele arhiereşti în formă de despreoţie şi după aceia aruncat iar în închisoare, de unde erà scos în toate vinerile şi bătut cu toiage până la moarte. Aşa se sfarşeşte acest martir al credinţei ortodoxe.

De aici înainte, pentru calvini, schimbările Mitropoliţilor au fost foarte dese. Mitropolitul Iosif muri la 1682, şi în locul lui se hirotoniseşte Ioasaf la 1 Aprilie 1682. Acesta iar nu păstorì mult şi murind face loc lui Sava II (1684), iar acesta, lui Varlaam (1687), după care urmează Teofil la 18 Septembre 1693.

Această repede mutare a lor 6 Mitropoliţi în 13 ani, ne dă o vie dovadă despre nesiguranţa vieţei lor, sub influenţa calvină.

In timpul domniei lui Apafi I, biserica română îşi pierduse toată autonomia ce o avusese, calvinii erau st pâni peste biserică şi persoanele bisericeşti. Administra biserica românească cum voiau, depunând şi punand de Mitropolit pe cine le conveniau. In timpul acesta, o mare parte a preoţimei tr cuse la calvinism, unii de voie, iar alţii fără voie.

Cum a fost această trecere a Românilor la calvinism, e greu de priceput. Poate că unii preoţi şi protopopi să fi recunoscut, sau să fi trecut la calvinism şi în unele puncte să fi admis ceea ce admiteau calvinii, pentru a se bucura de drepturile şi privilegiile preoţilor calvini. Poporul românesc nu s'a calvinizat, şi-a păstrat credinţa lui strămoşească, cum o avea de veacuri şi cum o păstrează şi acum, fie el ortodox sau unit. Pe poporul român poate să l despoaie cineva, de ce are mai scump, dar de credinţa în Dumnezeul lui, nu se leapădă până la moarte. Calvinii credeau, precum au crezut şi româno-catolicii, ca cu timpul şi pe încetul

www.digibuc.ro

au să-i câştige, dar Românul tot cu obiceiurile şi dogmele lui a rămas, ţinând la ele mai mult decât oricare altă naţiune.

Petru Maior, cu drept cuvânt, se plânge, că în lume o religie nu a putut să fie aşa de batjocorită, ca cea orientală din Ardeal.

PROPAGANDA CATOLICĂ

Activitatea guvernului austriac şi a iezuiţilor de a atrage poporul român la biserica catolică.

După cum am văzut, în un timp de 10 ani (1680—1690), se succedară patru Mitropoliţi pe tronul din Alba-Julia: Iosif Budai, Ioasaf, Sava II, Vastimianul şi Varlaam II. Abia la 1692 s'a ales vlădică Teofil, (Toma Seremi).

In acest timp evenimentele încep a da alt curs ţărei Ardealului.

Impăratul Leopold I, cu ajutorul altor domni creştini, după mai multe lupte sângeroase, scoate pe Turci din Buda (1686) şi din cea mai mare parte a Ungariei şi tot odată pune mâna şi pe Transilvania, scăpându-o de jugul şi de supremaţia turcească, sub care gemuse mai mult de un secol şi jumătate.

Cu trecerea Transilvaniei la 1688 sub protecţiunea austriacă, principii indigeni rămân recunoscuţi de cârmuitori legali ai ţărei. Tot în acest an, la 9 Maiu, Mihail Apafi I, împreună cu cei adunaţi în dieta dela Sibiu, să desface de orice legătură cu Poarta şi de supremaţia ei, jurând fidelitate casei Habsburgice, etc.

Murind Apafi I, la 1690 lăsă pe fiul său Apafi II, abia în vârstă de 14 ani, sub epitropia împăratului Leopold I. Acest principe abdică dela principatul Transilvaniei la 1696, şi-l încredinţă cu totul împăratului Leopold I şi urmaşilor săi legali.

Sub domnia principilor precedenţi indigeni, partizanii celor trei confesiuni necatolice devenise atât de numeroşi şi puternici, încât împăratul, pentru menţinerea unei posesiuni nouă se vede silit, a le asigurà acestora prin diploma dela 4 Decembre 1691, care să credea cel mai bun paladiu al ţărei, toate privilegiile principatului, precum şi deplina libertate a confesiunilor şi a drepturilor.

www.digibuc.ro

Pentru învierea şi restabilirea religiei catolice atât de suprimată în perioada aceasta, o să se găsească noi fundamente şi nou sprijin şi o să i se deschidă toate favorurile posibile, fără de a detrage din drepturile celorlalte religii.

Probabil că având în vedere meritele popoarelor slavice pentru catolicismul din Ungaria, s'a cristalizat la locurile competinte ideia de a aduce pe Valachi, prin scăparea lor de sclavagiul civil şi bisericesc, la sânul bisericei romano-catolice. Prin aceasta ar îndeplini nu numai un plan de veacuri esecutat cu toată energia spre mărirea lui Dumnezau, dar ar câştiga şi avantage politice, de a înmulţi în modul acesta pe catolicii din principat şi astfel să paralizeze, cel puţin într'un mod numeric, confesiunile celelalte. Poporul fiind însă prea greu de înduplecat şi prea puţin erudit, s'au decis a'şi câştigà în deosebi preoţimea.

In diploma de la 4 Dec. 1691, cât şi în tractatele anterioare acesteia, ca în cel de la Blaj 1687, se află o lacună, o scădere pe care guvernul şi dieta ţărei a trecut'o cu vederea; adică în aceste tractate nu se află nici un cuvâut despre naţiunea română şi religiunea ei. Pentru subscriitorii acelor tractate, nu există naţiunea română, cea mai numeroasă şi religiunea ei.

Poate că calvinii considerà naţiunea şi biserica română, ca încorporată definitiv la secta şi naţionalitatea lor.

Partida reformată ungurească s'a înşelat amar în punctul acesta şi cu ea şi ceilalţi protestanţi. Curtea imperială a văzut această lacună din diplomă şi la timp binevenit a şi luat măsuri prin oamenii săi, ca poporul românesc cu biserica sa, să fie scoasă la lumină şi lacuna să se umple în acelaşi înţeles, că câştigând acest popor pentru catolicism, tot odată casa domnitoare să-şi asigure cât se poate mai mulţi aderenţi, spre a puteà ţine în frâu partida reformată despre care curtea erà convinsă, că supunerea ei este numai făţărită şi că posesiunea ţărei poate venì în tot momentul problematică.

Măsurile luate de curtea imperială, spre a atrage pe Români în partea sa prin religiune, la început au fost foarte simple şi nimerite, mai târziu însă foarte complicate şi cu atât mai eronate, cu cât organele încredinţate cu executarea lor pe lângă aceia, că erau fanatice şi nesincere, apoi cunoşteau rău pe Români şi religiunea lor.

Promise poporului Român, că la caz de unire, în ce priveşte eliberarea de impozite, o să fie egali cu clerul catolic, aceiace

www.digibuc.ro

pentru cei cu desăvârşire apăsaţi, erà o perspectivă destul de plăcută.

Meritul adevărat la realizarea ideilor curţei imperiale, îl are Mitropolitul din Gran, Primat al Ungariei, Cardinalul *Leopold de Colonici*[1]), care la 1602 cu încercarea sa de unire la Muncaci, avù astfel de succes, încât peste 200 preoţi orientali trecură la catolicism. Din îndemnul acestui Cardinal a scris şi tipări pe spesele sale în Tyrnau, iezuitul Martinus Szent-Ivany opul: «De ortu progressu et diminution Schismatis graeci, etc» în care îi erà aminte a demonstra că diferenţa între biserica catolică şi orientală ar fi neînsemnată şi s'ar fi mărginind numai la «*primat*»; cât despre adausul «*filioque*» de «*azimă*» şi «*purgator*» acestea ar fi numai niste lucruri secundare. Ace stă carte s'a împărţit în toată Transylvania. Tot cu cheltuiala Cardinalului s'a scris şi tipărit un catichism în limba ruteană şi r mână, mai ales pentru tinerime. In instituţele catolice, se primeau băieţi Romani fără mijloace, sub sprijinul şi îngrijirea lui. Un eminar nou înfiinţat în Cluj grijia de instruirea preoţilor ortodoxi pentru propaganda învăţăturilor catolice.

Cardinalul Colonici pe lângă măsurile luate d guvern în cauza unirei, s'a folosit de misionari iezuiţi. Spre scopul acest , introduse în Transilvania mai mulţi predicatori învăţaţi şi curagioşi. Predicatorii Romano-Catolici, se aflau pe un grad destul de jos al culturei ştiinţifice şi al retoricei bisericeşti, încât puţini din ei, se puteau măsura cu predicatorii protestanţi. Cu aceşti predicatori protestanţi nu erau în stare să ţină luptă decat numai iezuiţii, al căror ordin erà bine organizat şi aveà şcoale proprii superioare mai bune decât ale episcopilor catolici.

Călugării iesuiţi, cari se aflau în Transilvania însă sub alte

[1]) Leopold de Colonici, născut la 1631, în Comorn, fiul comandantului Ernst din Comorn, şi al Elisabetei de Kuffstein, se dedicase după absolvarea studiilor sale, mai întâi carierei militare.

In calitatea de cavaler maltesian, Colonici a participat la lupta dela Candia, după aceia a administrat prefectura de Mailburg şi Eger. Dela un timp ne mai convenindu-i viaţa de militar, se făcù preot. La pasul acesta îl îndemnà credinţa, că fiind preot îşi va satisface pe deplin ambiţiunea, care erà dedată la succese mari. In timpul cel mai scurt ajunse la cele mai înalte demnităţi. La 1659, îl aflăm camerar al împăratului Leopold I. La 1668, episcop de Neutra, la 1672 episcop de Viena, la 1685 episcop de Raab, şi în urmă Cardinal. La 1691, ajunge arhiepiscop de Colocea şi la 1695, Primate de Gran. El murì în Viena la 17 Ianuarie 1707.

www.digibuc.ro

numiri şi alte vestminte, ca parohi de mir, alţii ca civili în vreo calitate sau alta, preparau spiritele şi terenul pentru alţi colegi ai lor, ce îi aşteptau [1]).

Prin decretul împărătesc din 1690 se dà drept ardelenilor de a-şi exercita nejigniţi religiunea şi credinţa lor, şi în direcţiunea aceasta nu li se va pune nici un fel de piedică. Cu mijlocul acesta o mulţime de iezuiţi, cu învoirea guvernului, cutreeră toate părţile locuite de greco-orientali, făcând fel de fel de promisiuni celor ce ar trece la unire cu Roma.

Activitatea lor începù mai întâi asupra ţinuturilor mărginaşe cu Transilvania.

Egumenul din ordinul sfântului Nicolai dela mânăstirea din Oroviţa, cu un alt egumen, 5 preoţi şi mai mulţi deputaţi mireni; să declară publice, în urma silinţelor iezuiţilor din Peciu (Fünfkirchen), în numele greco-orientalilor dintre Dunăre şi Drava pentru unirea cu Roma, subscriind şi întărind cu jurământ confesiunea, ce li se va prezenta.

In schimb iezuiţii au trebuit să promită egumenului avansarea la rang de episcop, iar locuitorilor greco-orientali în unele cameri dela curte, sprijinul şi scutul acestei cameri, şi în urmă să se recunoască din toate punctele despărţitoare numai singur *primatul papal.*

Iezuiţii nu s'au oprit aci, au continuat lucrarea începută. La 1692 se face încercarea de unire la Muncaci, centrul unei episcopii sufragane Arhiepiscopului greco-oriental al Albei Iuliei.

Cardinalul de Colonici adusese cu sine din Roma, la anul 1689 un episcop grecesc, pentru care intervenind la împăratul Leopold, îl institui ca episcop la Ruteni. Cu ajutorul acestui episcop, au scos iezuiţii şi aici unirea la cale, aşa că la 2 Mai 1691 au făcut mai mulţi preoţi mărturisirea şi trecerea.

O lucrare atat de mănoasă, săvârşită de iezuiţi în nemijlocita apropiere a Transilvaniei, trebuia să devină favoritoare şi pentru soarta catolicilor acestei ţari, şi încă cu atât mai mult, că şi regimul făceà din parte-i tot posibilul în direcţiunea aceasta. Deja la 1693 au primit catolicii din Transilvania mai multe moşii bisericeşti şi colegiale şi o subvenţiune spre scopuri bisericeşti şi şcolare deocamdată pe lângă condiţiunea, că în serviciile biseri-

[1]) Iezuiţii fură alungaţi din ţară şi averile lor confiscate prin hotărârea dietei din 1588, şi de aceia se aflau sub alte numiri şi forme.

www.digibuc.ro

ceşti şi şcolare să se institue numai bărbaţi conciliaţi şi nici în un caz, iezuiţi. Dispoziţiunile acestea după trei ani (1696), n'au mai fost băgate în seamă. E adevărat că împăratul Leopold n'a introdus pe iezuiţi în Transilvania, dar s'a înţeles cu Colonici, ca să trimeată în aceste părţi mai mulţi călugări, cari să pună pe catolici în stare de a-şi puteà luà rolul de convertitori.

Cardinalul Colonici bucurându-se de rezultatul iezuiţilor săi în Ungaria îi trimite — sub protecţia armelor împărăteşti — în Transilvania, ca să continue lucrarea începută. Pentru asigurarea acestor iezuiţi generalul Rabutin, şeful armatelor aflătoare în Transilvania, a primit instrucţiuni chiar dela împăratul, ca să poarte de grijă, că Românii să nu se unească cu altă confusiune decât numai cu cea catolică.

Pe lângă iezuiţii străvestiţi, ce se aflau în Transilvania la 1693 mai veniră: Landl, Viszkeleti şi Gabriel Hevenesy, etc.

Guvernatorul George Banffi, deşi de confesiune calvină, pentru dragostea curţii le făgăduește, că în secret le va stà în ajutor. Cei ce au contribuit cu mai mult zel la desvoltarea acestei activităţi şi cari au avut succes, au fost P. Hevenesy şi L. Baranyi [1]). Cel dintâi, lucrând ca să uşureze greutăţile ce s'ar ivì la curte; iar al doilea greutăţile, ce s'ar naşte între preoţimea română.

Iezuitul Baranyi, parohul Albei-Juliei şi agentul cardinalului Colonici aveà misiunea principală a face propagandă în favoarea catolicismului.

In fruntea bisericei ortodoxe erà pe atunci (1677—1690) Varlam II, cel dintâi Mitropolit gr. or. după domnia austriacă.

Acesta a fost un arhiereu foarte zelos şi s'a îngrijit foarte mult de ameliorarea stărei religioase a Românilor, dar referinţele cele grele de pe atunci, nu-i permise a-şi împlinì dorinţa.

După dânsul a urmat Teofil III. (Toma Szerémi din Teiuşi)

[1]) Paul Ladislau Baranyi, un ungur, născut în Jaszberény în Ungaria la 1657, călugăr iezuit, în care calitate, dimpreună cu alţi câţiva iezuiţi, a fost trimis pe ascuns în Transilvania. Patru ani a fost învăţător, apoi preot la catolicii risipiţi printre protestanţi şi în urmă fù aplicat ca paroh catolic în Alba-Iulia. Cât a petrecut în Transilvania, misiunea lui erà de a lăţi catolicismul, călătoria prin comunele unde erau puţini catolici şi discuta cu preoţii protestanţi despre dogme. Treisprezece ani ca paroh superior şi ca director de şcoală, cât a petrecut Baranyi în Alba-Iulie, a avut numai un coleg până la venirea catolicilor. In acest interval tot sprijinul bisericeì catolice era în el.

www.digibuc.ro

care fù hirotonit Mitropolit al Ardealului de Mitropolitul Munteniei Teodosie la 30 Septembrie 1693.

El a fost recomandat pentru hirotonie la Bucureşti de către magnaţii calvini şi diploma de recomandare dată lui Teofil este emisă de comitele George Banffi la 18 Decembrie 1692. Banffi nu dă această diplomă în numele împăratului Leopold I, care erà deja suveranul ţărei, ci o dete în numele său, ca şi cum ar fi adevărat principe, ca cap al bisericei reformate calvine. In această diplomă sunt cuprinse cele 19 puncte, adică 15 racoţiane din diploma dela 1643 şi 4 apafiane din diploma dela 1674 şi pe cari Teofil depuse jurământul în numele superintendentului reformat ca şi mitropoliţii de mai înainte.

Biserica Română şi clerul ei erà tot sub jurisdicţiunea calvină şi suferea toate relele ca şi mai 'nainte, pe cari le va înşirà singur Mitropolitul în sinodul dela 1697.

Dovadă avem actul Mitropolitului Teofil prin care numeşte la 9 Aprilie 1697 pe popa Ion de protopop al Hunidoarei, cu care act al Mitropolitului, protopopul nu poate intrà în oficiul său fără confirmarea superintendentului calvin căruia protopopul trebuia să-i depună jurământul şi să se subscrie ca şi antecesorii săi: «L. Sig. *Veszprémi István, Erdélyi Reformatus magyar és oláh Püspök*». Adică Ştefan Veszprémi, episcop unguresc şi românesc al Ardealului. Mitropolitul Teofil a păstorit biserica românească până la 1697, adică tocmai în acel timp când în Ungaria se făceà trecerea la biserica Romei şi pe când iezuiţii, mai sus amintiţi, începură activitatea lor în Transilvania.

Iezuitul Baranyi, trăind ca preot în acelaş oraş cu Mitropolitul şi cu alte persoane mai însemnate ale bisericei româneşti erà în interesul lui, să facă cunoştinţă cu ele. Pe deoparte, desele diplome emanate de împăratul în favorul catolicilor din Ungaria şi Transilvania, pe cari Baranyi se rezimă foarte mult ; pe de altă parte, clerul român fiind tot în sclavia de mai 'nainte a calvinilor, nu-i de mirat dacă Mitropolitul Românilor şi cu protopopii lui ascultau cele ce le spuneà Baranyi. De bună seamă că Mitropolitul cugetà şi aşteptà o îmbunătăţire a clerului şi poporului său. Vedea, că bisericile reformate din ce în ce sunt nebăgate în seamă de împăratul, iar biserica catolică mereu protejată, că puterea ţărei trece din mâna reformaţilor în a împăratului catolic, şi că biserica românească e nesocotită.

In astfel de împrejurări erà lucru natural ca Mitropolitul să se

www.digibuc.ro

răcească şi să cerce a scăpà de calvini, dar cum? Poate alt mijloc n'a găsit decât lipindu-se de biserica capului statului. Tot odată Baranyi îl asigură, că n'are să sufere nici o schimbare în rit şi obiceiuri, decât să recunoască cele 4 puncte şi în schimb să se bucure de toate privilegiile catolicilor.

Aceste făgăduieli ale lui Baranyi se întăreau şi mai mult prin autograful împăratului Leopold I, din 23 August 1692 prin care declară către guvernul Ungariei: că toţi preoţii greco-orientali din acea ţară, adică mai ales Rutenii şi Românii, cari vor primi unirea cu biserica Romei, se vor bucurà de toate drepturile şi privilegiile de care se bucură clerul de ritul latin.

In anul 1696, Apafi II abdică dela principatul Ardealului în favoarea împăratului Leopold I, şi catolicismul e protejat pe faţă.

Aceste împrejurări dau materie de discuţiuni între Mitropolitul Teofil şi oamenii săi de încredere şi între iezuitul Baranyi.

Aceste consultări au durat mai mulţi ani şi au fost ţinute în mare secret. Baranyi a comunicat rezultatul său numai colegilor săi iezuiţi din Cluj, mai ales lui Gavriel Hevenesi, care mai târziu ajunsese la Viena, lui Ştefan Baranyi şi Petru Viszkeleti. In urmă a comunicat acest plan şi comitelui Ştefan Apor, magnat săcui, care erà tezaurarul ţărei, un catolic fanatic şi vrăjmas al calvinilor.

Condiţiunile, sub cari s'au înţeles Mitropolitul Teofil cu iezuitul Baranyi, ca să primească confesiunea romano-catolică, deşi nu ne sunt cunoscute decât din documentele după 1697, totuşi trebue să admitem, că nu au fost altele, decât cele 4 puncte. Iezuiţii mai 'nainte încărcaseră cu vre-o 40 de puncte diferenţa dintre dogmele bisericei orientale şi între biserica apuseană. Mai târziu le-au redus la 10 puncte, apoi chiar aceste 10 puncte, —pentru grecii (orientali), cari ar trece la romano-catolici,— le-au redus la patru, după decretul consiliului din Florenţa.

Iezuitul Baranyi a esplicat Vlădicei Teofil că prin această unire, toată rânduiala şi ceremoniile bisericei răsăritului le pot ţineà Românii, după cum în adevăr le au şi acum cei uniţi; numai să crează că biserica Romei e pravoslavnică; să mărturisească, că patriarhul Romei e următorul Sfântului Petru verhovnicul apostolilor şi drept aceia cel dintâi între patriarhi; că Duhul sfânt aşa este al Tatălui ca şi al Fiului şi pe latini să nu-i mai cleveteasscă, pentru că zic că purcede dela Tatăl şi de la Fiul; că pânea azimă în biserica apusului e destulă materie

www.digibuc.ro

a prea sfinţitei Euharistii ca şi pânea dospită în biserica răsăritului; că cei ce mor în păcate de moarte, necăiţi, vor fi în munci veşnice pururea, iar cei ce s-au căit şi nu şi-au plinit canonul, se pot ajuta prin liturghii, rugăciuni, milostenii şi alte fapte bune ale credincioşilor, ca să dobândească împărăţia cerului (Biserica răsăriteană face pomenele, liturghiile şi milele precum a luat apostoliceasca biserică dela sfinţii apostoli, a păzit până acum), pe cum o au dobândit sfinţii şi o vor dobândi şi de aci înainte cei ce se vor căi adevărat, şi vor face destul pentru păcatele lor, sau prin sine sau prin alţi bine credincioşi.

Adică îi arăta Vlădicului Teofil, că biserica în rit şi în toate, rămâne neschimbată şi numai în cele 4 puncte să crează. Cât despre sfânta taină a Euharistiei să crează că şi pâinea azimă e destulă materie, iar el în biserică poate să urmeze după cum a urmat până atunci şi după cum urmează până astăzi în biserica unită. După ce Vlădica Teofil s'a convins, că prin unirea, care ar face-o, ar putea să rămâie mai aproape de sânul bisericei sale vechi, decât unindu-se cu biserica calvină şi totodată având în vedere făgăduinţile cele multe că-l va proteja şi-i va ridica şi clerul la egale îndreptăţiri cu clerul catolic, făgădueşte i zuitului Baranyi, că va strânge sobor, unde se va consulta cu clerul său, ca să vază şi părerea acestuia.

Cele scrise de Calvinii Betlen Miklos, Cserei Mihaly şi Bod Petru despre motivele Mitropolitului Teofil de a se uni cu biserica Romei, anume că din o neînţelegere ce ar fi fost între Vlădica Teofil şi guvernatorul ţărei George Banffi, pentrucă n'a cumpărat dela el 1000 cuburi de grâu camerei provinciale, ce le datora preoţii români, ci le-a cumpărat dela tezaurarul Ştefan Apor, că din această cauză Banffi l-ar fi ameninţat cu depunerea din episcop; ar fi îndemnat pe credincioşii săi, pe nobili şi preoţii ca să-l acuză cu beţia, cu vătămarea postului, că concede bigamie, sau o a doua căsătorie a preoţilor şi că ar fi ţinând o concubină, etc; că pentru acestea Ladislau Dinder şi alţii îl amenin̦ară că-l vor denunţa principelui Munteniei şi cu mijlocul acesta îl vor scoate din episcopie; că atunci episcopul speriat de aceste acuze, a cerut sprijinul tezaurarului Ştefan Apor şi a iezuiţilor St. Baranyi, Gavrel Hevenesi şi Petru Viszkeleti din Cluj, şi că aceştia s'au învoit a-i da ajutor sub condiţiunea să treacă, la unire. Aceste motive sunt aduse de calvinii, cari erau vrăşmaşi ai Românilor şi cari nu puteau vedea cu ochi buni planul

www.digibuc.ro

Vlădicei românesc de a se despărți de biserica lor și de a trece la romano-catolici; motivele acestea zic, nu pot avea nici un temei istoric și cu drept cuvânt, zice Șincai, să nu le credem fiind scrise de vrăjmașii Românilor.

Mitropolitul Teofil a luat hotărârea de a convoca un sínod în care să desbată cu clerul cele comunicate de Baranyi. Această hotărâre a sa a fost ea—după cum o descriu unii istorici—a unui om slab de spirit și de caracter, sau o hotărâre luată pentru binele general al Românilor? sau o operație minunată a grației divine? — după cum o numesc iesuiții și chiar unii dintre uniți?— Aceasta o vom vedea la urmă, când voi arăta rezultatele acestei hotărâri. Vlădica cu această ocaziune, mult a trebuit să se cugete și multe va fi frământat în mintea lui până a luat o decisiune. Nu era numai el la mijloc, era clerul și poporul lui întreg.

Recunoaștem că motivele acestea nau fost așa de mult religioase cât au fost politice și sociale, acoperite sub masca religiunii.

Soarta Vlădicei și a clerului aștepta o îmbunătățire, sperà o libertate religioasă. N'au crezut Românii, că după un constituționalism protestant, are să vină rândul catolicismului absolut pe terenul celor bisericești.

Făgăduielile iezuiților, sprijinul celor mari (al împăratului), scăparea de sub jugul calvin, îl așteptau și îl doreau de mult Românii. Așteptăm egală îndreptățire cu celelalte religiuni și naționalități recepte în țara lui.

Pe acestea bazându-se Mitropolitul Teofil, a convocat un sinod care s'a și ținut în luna lui Februarie 1697 în Alba-Julia.

Sinodul din anul 1697

Ședința întâi.

Mitropolitul referă pe larg prescripțiunile bisericei românești sub Domnii calvini, cum s'au silit ereticii prin cărțile lor, ca să infecteze religiunea bisericei românești cu erezia lor cea pestiferă, numără cărțile cele pline de erezii tipărite în limba românească cu scop, ca să tragă pe nesimțite pe Români în partea lor; apoi cum s'a ordonat și s'a impus clerului român, ca să publice în biserică și să învețe poporul, că icoanele sunt numai niște ornamente ale bisericilor și ale caselor și că oamenii nu sunt datori a observa ajunul Mercuria și Vinerea și celelalte ajunuri ale anului, ba s'a ordonat Românilor să mănânce carne Mercurea și Vinerea, și pentru aceasta s'au orânduit vizitatori eretici, cari să intre în casele tuturor Românilor și să viziteze, dacă ei gătesc bucate

www.digibuc.ro

cu carne în zilele oprite de biserică; din care cauză Românii ferbea macru întrun vas care-l ascundeau când intra visitatorii, şi în altul carne, pe care-l arăta lor. Apoi arată cu câte amenințări, linguşiri şi măestrii se sileau, ca să înducă pe Români, să îmbrăţişeze unirea cu dogmele cele perverse ale ereziei lor, şi de aceia da prerogative mai mari preoţilor români şi altor oameni, cari îmbrăţişau şi căutau, să pună în lucrare acea învăţătură; după aceia preferiră pre predicatorii eretici episcopilor români, şi episcopului calvinesc îi dedeau putere supremă peste Mitropolitul şi clerul român, şi că nici o ordine şi nici o dispoziţiune a Mitropolitului nu avea putere şi tărie înainte de a se aproba şi întări de episcopul calvinesc ca de un oracol; şi în câte alte moduri se chinuiau şi se căzneau Românii cei tari în credinţă, mai ales persoanele bisericeşti, ba încă se şi băteau precum s'a întâmplat cu Mitropolitul Sava II. (Acesta şezând odată la masa principelui Apafi în Blaj, calvinii, ca să-l poată acuza şi căzni, au cumpărat pe o femee prostituată, ca să aducă un căţel înfăşat în loc de un copil aproape de moarte, ca să-l boteze. Mitropolitul, ştiind înşelăciunea lor, de pe scaun se duse la femee şi desfăcu scutecele, văzu căţelul şi se întoarse la masă şi tăiă o ridiche din care mânca el, (căci era Vineri), şi o dete căţelului care o mirosi şi nu vru să o mănânce. Mitropolitul luă o bucată de carne din blidul din carè mânca Principele şi oamenii săi şi o dete câinelui, care o îmbucă cu poftă; atunci Mitropolitul răspunse: «Dacă ar fi de legea mea, ar mânca din bucatele mele şi eu l-aşi boteza, dar fiindcă nu face aceasta, nu e de legea mea, să-l botez aşa dară aceia cu cari dimpreună mănâncă tot aceleaşi bucate, că se numără cu dreptul între ai lor». Principile luând causă din aceasta, ordonă să bată cu toiege pe Mitropolit, după aceia îl dete să-l despreoţească în târgul Vinţi şi-l făcu să-l bată în cel mai crunt mod, până şi-a dat sufletul). Dară îngreuia şi pe celălalt cler cu sarcini, slujbe, zile de clacă, tribute, bani şi alte greutăţi, ca pe nişte ţărani iobagi. Iară acuma de când a plăcut prea bunului D-zeu să restituiască această ţară a Transilvaniei guvernului Augustisimei casă Austriace, domnilor săi proprii şi ereditari, a încetat presecuţiunea bisericei române în cea mai mare parte şi nu să mai cere nimîca spre pacea dorită, decât să se trateze şi să se consulte despre unirea credinţei cu biserica romano-catolică, după dorinţa cea graţioasă a Augustisimului Imperator Leopold, ce domneşte ferice. Şi cu mai multe alte asemenia, îndeamnă mitropolitul pe cler, espune starea de mai înainte a bisericei, şi arată folosul şi binele, care ar rezulta din unirea oferită de imperator. Şi cu acestea să încheie şedinţa din aceia zi.

Şedinţa a doua.

A doua zi s'au adunat Mitropolitul şi ceilalţi din cler şi au început a se consulta despre modul de a se uni, şi în şedinţă s'au consultat despre rit, ca nu cumva să se schimbe cu încetul ritul sau disciplina, şi să se constituiască al bisericei latine, apoi calendarul vechiu să nu se substituiască cu cel nou, ci până ceilalţi neuniţi de rítul grecesc în ţările casei Austriace, vor rămâne în uzul calendarului celui vechiu să rămână şi uniţii. Afară de acestea, uniţii să poată avea în toate locurile biserici de ritul lor, şi ca nu cumva, unde sunt puţini Români uniţi şi n'au preoţi, să fie siliţi a primi misterile dela preoţi latini, ci să poată chiema

www.digibuc.ro

pe preotul de ritul lor; în judecăţi, să nu purceadă după dreptul canonic al latinilor. ci după canoanele şi disciplina bisericei greceşti; la mai mult decât cele patru puncte, să nu fie constrânsă biserica românească, sub nici un pretext. Tot felul de drepturi şi de libertăţi să se dea bisericilor şi persoanelor bisericeşti de ritul grecesc, ca şi bisericilor şi persoanelor bisericeşti de ritul latin; şi Românii, să nu se mai socotească de suferiţi, ci să fie ai patriei. După ce au desbătut bine acestea, au făgăduit, că vor primi unirea, dar sub această declaraţiune:

1. «Biserica românească să ţie pentru totdeauna cele 4 puncte, cari cuprind sfânta unire, iar la mai multe, să nu se constrângă sub nici un pretext. Cele 4 puncte cari cuprind unirea sunt cele următoare: 1. Pontificele roman este capul văzut al întregei biserici creştine din lume; 2. Pânea azima e materie destulă pentru misteriul euharistiei; 3. Afară de cer, scaunul fericiţilor, şi de iad, prinsoarea condamnaţilor, mai este un al treilea loc în care se ţin sufletele cele necurăţite şi se curăţă; 4. Spiritul sfânt, a treia persoană din trinitate, purcede dela Tatăl şi dela Fiul».

2. «Dreptul canonic, care se numeşte în limba românaască Pravilă, să rămâe în putere, afară de cele oe se află contrare sfintei uniri şi după dânsa să se purceadă în judecăţi».

3. «Persoanele cari se află în serviciul bisericesc, preoţii, diregătorii bisericeşti, precum diaconii, cantorii, dascălii şi paracliserii, să se bucure de aceleaşi drepturi, privilegii, scutiri şi libertăţi de cari se bucură preoţii romano-catolici sau de ritul latin, după sfintele canoane şi după sfaturile regilor Ungariei».

4. «Românii laici uniţi cu biserica română, să se primească şi să se înainteze la toate diregătoriile, ca şi oamenii de celelalte naţiuni şi religiuni primite în patrie, şi fiii lor să se primească la şcoalele latine catolice şi la fundaţiunile şcolastice fără distingere».

5. «Să se îngrijească pentru subsistenţa cuvenită a Mitropolitului bisericei române. — Cu acestea se fini şedinţa acestei zile».

Şedinţa a treia.

In această şedinţă se hotărî ca actele şedinţei din ziua din urmă să se trimeată Augustisimului şi Eminentisimului Arhiepiscop Primatelui Ungariei de Colonici. După aceea se lucră la desbaterea cauzelor de căsătorie şi de judecată şi în fine se încheie sinodul.

Actele cari se trimise la locurile competinte, se formulară în modul acesta:

«No', Teofil, din graţia lui Dumnezeu, episcopul bisericii romaneşti din Transilvania şi din părţile Ungariei celei unite cu dânsa, şi tot clerul aceleiaşi biserici, facem cunoscut prin aceasta tuturor celor ce se cuvine, că ţiind noi sinod general în luna trecută a lui Februarie în Alba Iulia, am hotărât, cu glas unanim, că voim să ne întoarcem în sânul sântei matri biserici romano-catolice şi să ne reunim cu dânsa, primind, mărturisind şi crezând toate cele ce primeşte, mărturiseşte şi cred aceia. Şi mai vârtos, mărturisim cele patru puncte în cari ne-am desbinat până acum».

1. «Recunoaştem că Pontificele roman este capul văzut al toatei biserici creştine din lume».

2. «Mărturisim că afară de cer, scaunul fericiţilor şi de iad, prinsoarea

www.digibuc.ro

condamnaţilor, mai este şi al treilea loc în care se ţin sufletele celor necurăţite încă şi se curăţă»,

3. «Credem că pânea azima este materie destulă pentru cina Domnului şi a misteriului Liturghiei».

4. «Credem că spiritul sfânt, a treia persoană din Trinitate, purcede dela Tatăl şi dela Fiul şi primim, mărturisim şi credem toate celelalte care le primeşte, le mărturiseşte şi le crede sfânta Matre biserică romano-catolică».

«Dar cerem dela Maiestatea Imperială şi Regală cele următoare:

1. «Ca preoţii şi dregătorii bisericei de ritul grecesc să se bucure de toate acele privilegii şi drepturi de cari se bucură nu numai preoţii romano-catolici, ci şi arianii, luteranii şi calvinii».

2. «Ca în fiecare sat unde se află preoţi să aibă biserică, casă parohială, ca preotul să nu fie silit a şedea în casă sau pe loc străin».

3. «Ca preoţii să depindă şi să dispue de episcop, iar nu de laici ca până acum».

Noi, zic, prenumiţii Teofil Episcopul şi tot clerul, cerem cu umilinţă dela Maiestatea Imperială Regală şi Vă îndatorăm la puntele mai sus pomenite, înaintea părintelui Paul Baranyi, preotul bisericii romano-catolice din Alba-Iulia. Spre a căruia credinţă şi întărire, am subscris cu mâna noastră şi am întărit cu sigiliul nostru cel episcopal şi cu al universităţii clerului.

Dat în Alba-Iulia în 21 Martie 1697.

Teofil Episcopul
şi tot clerul.

Părerile asupra acestui sinod variază. Unii sunt de părere că n'a fost un sinod general, din cauză că calvinii nu le-ar fi încuviinţat Românilor adunări bisericeşti în cari să se ia deciziuni în contra interesului lor calvinesc. Că biserica română ca subjugată de cea calvinească, nu puteà convoca un sinod general, fără învoirea superintendentului calvinesc; că dacă s'ar fi adunat sinodul, trebuià ca să fie de faţă şi superintendentul calvinesc, care n'ar fi dat voe să ia hotărâri contra intereselor calvineşti şi că acest sinod e de un colorit iezuitic care poartă în el sâmburile îndoelii.

Actele acestui sinod fiind publicate după manuscrisul din arhiva Mitropoliei Albei-Iulie şi după care iezuitul Baranyi a făcut o copie, ce se află în arhiva Primatelui din Strigon, delătură orice îndoială că n'ar exista.

Adunarea sinodului puteà să se facă pe bază că acuma erau şi catolici în colegiul consilierilor ţărei. Adevărata putere în ţară era numită dela curtea împărătească şi pusă în mâna generalului comandant comitele Rabutin de Bussi, un francez pe cât de mare catolic, pe atât şi soldat cumplit şi rău la mânie. Acesta când veneà în furie, rupeà actele cu dinţii şi în una din zile a

www.digibuc.ro

zis membrilor guvernului: «*mă uit că sunteţi nişte proşti, căci în alt caz, v'aş pune capetele la picioarele voastre*». Rabutin primise ordin dela Viena, că dacă preoţii români ar voi să se adune spre a se consultà în afacerile lor religioase, să aibă libertate şi el să-i apere cu tărie în contra superintendentului reformat.

In timpul acesta, generalul lui Leopold I şi armata sa în Transilvania era atotputernică şi se purtà aşa ca să simtă ţara întreagă că este ocupată.

Luà dispoziţiuni şi lucrà după placul său, mai ales după ce primise ordin dela Viena, la care ordin nimeni nu se opuneà, ca să nu supere curtea împărătească. Tot din aceaste motive, guvernatorul George Banffi, deşi calvin, sufereà faptele catolicilor ca să stea bine la curte.

Că în Fevruarie 1697 s'a ţinut un sinod general dovedeşte scrisoarea Vlădicei Teofil din 10 Iunie 1697, despre care ne vom ocupà mai târziu, în carę apriat se spune că cei 12 protopopi cari au iscălit această scrisoare n'au putut luà parte la *sinodul general* din Fevruarie şi că şi ei consimt la cele hotărâte de Sinod. Că Vlădica se iscăleşte: «*Theophilus Episcopus ac clerus universus*», în decretul dela 21 Martie, cu toate că au lipsit aceşti 12 protopopi din numărul de 54, nu este în contrazicere pentru că toţi cei ce au fost de faţă au consimţit la unire şi Episcopul cu 42 de protopopi puteà să ia orice hotărâre.

O altă dovadă, că un sinod general s'a putut ţine, fără a fi împedicaţi de calvini, este sinodul ţinut la 20 Octombrie 1698, sub Vlădica Athanasie şi celelalte sinoade ţinute mai în fiecare an. Calvinii de frica armelor împărăteşti, nu cutezau a se opune voinţei generalului şi prin aceasta împăratului.

La acest sinod, în locul superintendentului calvinesc, a luat parte iezuitul Baranyi.

Decretul din 21 Martie 1697, subscris numai de Vlădica Teofil, în numele clerului întreg, a fost trimes la Curtea din Viena spre aprobare, unde nu l'a aflat destul de temeinic pentru ca cabinetul împărătesc să-l ia serios în discuţiune.

Asemenea declaraţiuni mai primise curtea împărătească şi dela alte popoare, dar mai târziu au fost retrase sau tăgăduite.

Poate din această cauză Vlădica Teofil a trimis la 10 Iunie 1697, Primatului Colonici o petiţie subscrisă de el şi 12 protopopi, prin care cei 12 protopopi declarà, că ei lipsind dela si-

protopopiibrasov.ro

nodul general din Alba Iulia, acum primesc, subscriu şi întăresc cu sigilele lor acea declaraţie a sinodului din 21 Martie a. acela şi totodată roagă pe Primate ca să binevoiască a mijloci la Maiestatea Sa, ca să acorde punctele specificate de Sinod, în fine, ca hotărîreá să li se trimită cât mai curând la mâna parohului Baranyi.

Această petiţie e reprodusă după original în fototincografie la Nilles, l. c. vol. I, p. 173—4 cu iscălitura şi sigilul Vlădicei şi a celor 12 protopopi pentru a dovedi că în adevăr în luna lui Februarie a fost un sinod general... in generali Synodo hic Alba-Julia determinata... despre care se vorbeşte.

Transcrierea latinească a celor 12 iscăliturí a protopopilor din Nilles e greşită. Se vede că copiatorul n'a ştiut să citească vechia scriere cirilică.

Adevăratele lor subscrieri sunt următoarele:

Protopop Ion dal Vizagna. L. S.
Protopop Costin din Ţagul mare. L. S.
Pop Gabor din Sovaroş. L. S.
Protopop Gavril din Bistra. L. S.
Protopop Ionaşc Orastie. L. S.
Protopop Costan din Şieuţi. L. S.
Protopop Todor din Poşĕga. L. S.
Protopop Ia(n)cul dă Giumal. L. S.
L. S. Protopop Simion din Săcal.
L. S. Protopop David din Uĭufalâiu.
L. S. Protopop. Macaveiŭ din Minice.
Protopop Sion din Slevaşa.

Aceste două acte (Decretul din 21 Martie şi petiţia din 10 Iunie 1697) s'au trimis Cardinalului Colonici, care ca delegat apostolic putea să le confirme.

După confirmarea Cardinalului, trebuiau trimise curţii din Viena pentru a le da o a doua confirmare.

Acesta a fost începutul Unirei Românilor din Transilvania cu biserica romano-catolică, care în loc să înpuţineze necazurile Românilor, mai tare le-a înmulţit.

Această hotărîre a clerului român din Ardeal, a produs mare mişcare:

1. Intre reformaţii calvini cari perdeau foarte mulţi din partida lor calvinească, între cari erau număraţi şi Românii; iar bisorica catolică, care până acuma era inferioară tuturor prin

www.digibuc.ro

număr, cu unirea Românilor are majoritatea. Calvinii căutară fel de fel de mijloace ca să o zădărnicească. Ei încep a face propagandă prin popor, ca să se unească cu ei şi nu cu catolicii. Cercă a le dovedi că biserica calvină e mai aproape de a Românilor de cât cea romano catolică.

Contra unirei, au mai început calvinii a lucra chiar şi pe la curtea imperială.

2. O mişcare s'a născut chiar între poporul român, pentrucă puţini erau, cari se puteau împăca cu planul Vlădicei Teofil ca să-şi părăsească religiunea lor strămoşească.

3. Pe lângă acestea se mai adaogă şi împrejurarea, că cele săvârşite în Ardeal au ajuns la cunoştinţa Arhiereilor din Principatele române. Mitropolitul Teodosie din Bucureşti ca Esarh a Mitropoliei din Alba-Iulia a început a căuta mijloace, ca să nimicească planurile lui Teofil. A luat măsuri, ca să-l depună din scaunul Mitropoliei şi de aceia căuta un candidat.

În urma acestor nemulţămiri, Teofil trimite pe iezuitul Baranyi la Viena, ca să mijlocească cât mai în grabă confirmarea actelor pentru unire, crezând că în modul acesta va scăpa de intrigi că altfel va dezarma pe inimicii săi.

Teofil abia săvârşi aceste acte şi moare în luna lui Iulie 1697. Moartea lui grabnică o socotesc scriitorii de nenaturală.

Cu moartea lui Teofil se credea că, cauza unirei s'a săvârşit, fiind că actele sinodului nu câştigase confirmarea împărătească.

Faptele Vlădicei Teofil au făcut din Românii din Transilvania un măr de ceartă între Catolici şi Calvini. Prin lupta acestor partide, poporul român iese la lumină, începe a număra ceva, a fi socotit de celelalte popoare conlocuitoare din Ardeal şi Ungaria. Până la căderea Transilvaniei, sub casa Habsburgică, Românii s'au luptat în contra neajunsurilor venite din partea Calvinilor Unguri; dela această dată Românii, au să stea în luptă cu Catolicii.

Mitropolitul Teofil, înclinând către catolicism a trebuit să-şi plătească pasul cutezanţei sale cu viaţa, pe care de sigur i-a ridicat-o otrava calvinească.

Trecerea Românilor la unire da partidei reformate nu numai din Transilvania, ci şi din Ungaria, o lovitură de moarte. Spaimă băgase şi între Luterani, cari se temeau, ca nu cumva catolicii, sub protecţia Impăratului, să ajungă asupra tuturor, ceiace s'a şi întâmplat.

www.digibuc.ro

Alegerea lui Atanasie de Mitropolit al Transilvaniei.

După moartea lui Teofil, clerul şi poporul român trebuia să se îngrijească, ca să-şi aleagă un alt Vlădică. Decretul unirei săvârşite de Teofil, nefiind confirmat, Generalul comandant, comitele de Bussi s'a îngrijit, ca după legile vechi şi după datina bisericei româneşti din Ardeal, să se aleagă succesor lui Teofil, rezervându-şi Impăratul dreptul de confirmare.

De alegerea acestui candidat, trebue că s'a interesat fiecare partid. Mitropolitul Teodosie din Bucureşti se interesa, ca să fie un bun ortodox; Calvinii un apărător al lor; Catolicii o persoană, care să ducă până la sfârşit actul început de Vlădica Teofil.

Mitropolitul Teodosie şi cu Calvinii se uniau în părerile lor şi numesc de candidat la scaunul Mitropoliei vacante pe Atanasiu Anghel [1]).

Calvinii, cari au ajutat pe Atanasiu Anghel, ca să ocupe scaunul Mitropoliei de Alba-Iulia au fost: Cancelarul Transilvaniei Nicolae Bethlen, nobilii Ştefan Nalaczy şi Samuel Keresztesi.

Atanasiu Anghel a fost fiul preotului românesc din Ciugudiul de pe Mureş, lângă Alba-Iulia. Câte studii a avut nu se ştie. Unii susţin, că pe când a murit Teofil, Atanasiu învăţa gramatica în Alba-Iulia.

Cum se împacă lucrul, că Atanasiu să fie luat de pe băncile şcoalei şi să fie făcut Vlădică? Poate că Atanasiu va fi învăţat puţin, ca să fie făcut preot, după cum era obiceiul pe acele vremuri, dar după ce se preoţise, având unele aspiraţiuni, s'a decis să înveţe latineşte şi astfel, ca preot asculta cursurile de latineşte la vreun profesor din Alba-Iulia. Că era prea tânăr să fie ales Vlădică, se vede din opoziţia ce i-a făcut atât Mitropolitul Exarh din Bucureşti cât şi principele Munteniei Constantin Brâncoveanul.

El a fost hirotonisit de preot de către Mitropolitul Varlaam. Când s'a călugărit nu se ştie. La moartea lui Teofil, el era în Alba-Iulia, se poate în vre-o slujbă la Mitropolie.

Atanasiu propus candidat de Vlădică la anul 1698, s'a şi ales

[1]) Calvinii mai aveau putere asupra bisericei şi clerului românesc după cum se vede din actul dela 9 Aprilie 1697. *Ciparíu*, — Acte şi fragmente, p. 254.

www.digibuc.ro

şi a plecat la Bucureşti spre a se hirotonisi ca şi predecesorii săi. Ajungând în Bucureşti a fost sfinţit de Episcop, nu de Mitropolit, de către Mitropolitul Exarh al Munteniei Teodosie, la 22 Ianuarie 1698 în prezenţa lui Dositeĭ Patriarhul Ierusalimului, Climent fostul Episcop al Adrianopolei, Alexantie, fostul Episcop al Sofiei şi Neofit Episcopul Sevastei.

Exarhul din Bucureşti, care ştia încercările iezuiţilor din Ardeal, cât şi năzuinţele calvinilor de a atrage în sânul lor biserica română, s'a îngrijit, ca lui Atanasiu după depunerea jurământului îndatinat, să-i dea o învăţătură deosebită şi neobişnuită până atunci. Această învăţătură cuprinsă în 22 de puncte a fost făcută de renumitul Patriarh al Ierusalimului Dositei, ca să-i amintească datoriile canonice şi ca să-l întărească în ortodoxie.

Această instrucţiune se estinde mai cu seamă asupra punctelor în care Calvinii s'au abătut dela învăţătura cea adevărată, în special asupra celor şapte taine; asupra cultului sfinţilor şi icoanelor. A avut în vedere şi unirea, de oarece pune mult pond pe pânea dospită ca materie a sfintei Euharistii, şi cumineca-tura sub ambele specii, a pâinei şi a vinului; îi aducea aminte că de va fi un lucru peste putinţă arhieriei sale şi a săborului a-l deslega, atunci să scrie sfântului Mitropolit al Ungro-Vlahiei să cerceteze după sfintele pravili, ca să deslege îndoirile, dacă acesta nu ar putea, atunci să se adreseze la prea sfântul Patriarh la Ţarigrad, că îi va deslega îndoirile şi-i va răspunde îndată prin mijlocul părintelui Ungro-Vlahiei.

Acest act, unic în felul său, dat lui Atanasie după hirotonie de biserica Munteniei, împreună cu Patriarhul Ierusalimului Dositeiu, nu-i iscălit de Mitropolitul Teodosie, ci numai de Patriarhul Doşiteiu şi de Atanasiu.

Atanasie după ce a subscris aceste puncte, instruit şi înzestrat cu daruri frumoase, cu haine, scule şi cărţi bisericeşti, dăruite de Domnul Constantin Brâncoveanu, se întoarce în Transilvania spre a-şi ocupa scaunul Mitropolitan şi a guverna biserica sa, după părerea unora, fără cuget de a continua fapta predecesorului său.

Prin un document dat în anul acesta 1698, Principele Constantin Brâncoveanu făgăduesţe Mitropoliţilor din Alba-Iulia un ajutor de 6000 aspri pe fiecare an: «Deci dară, datori ne rânduim, ca în toţi anii vieţii noastre, ca să avem a da viitorilor

www.digibuc.ro

de acolo, celor ce vor veni dela această sântă mitropolie de an aspri şase mii, care număr să hie neschimbat şi nemutat, pentrucă ştiindu-o pe această sântă Mitropolie că să învălueşte, ca o corabie în mijlocul valurilor mării, fiind între multe feluri de eretici necredincioşi şi se năpăstuesc dela dânşii în multe chipuri», etc.).

Se vede că Constantin Brâncoveanu s'a îngrijit de soarta credincioşilor din Ardeal, zidind în Făgăraş o biserică pe cheltuiala sa cu hramul sfântului Nicolae.

Exarhatul Ţărei-Munteneşti a întrebuinţat mijloace spirituale şi materiale, şi a făcut tot ce i-a fost cu putinţă, ca să întărească pe Atanasiu în credinţă şi să îmbunătăţească starea materială. Increderea Calvinilor în Atanasiu era aşa de mare, încât mai mulţi preoţi, cari primise unirea sub Teofil acum nu mai gândeau să o primească.

ÎNTEMEIEREA UNIRII

Iezuiţii, a căror putere cu numărul lor crescuse foarte mult în Ardeal prin sprijinul împăratului Leopold, şi încă şi mai mult prin sprijinul Primatelui Colonici, încep lucrarea lor cu mai mult zel. Dintre aceşti iezuiţi cei mai însemnaţi sunt: Carol Neurauter cel d'întâi teolog al Episcopului Atanasie, Cristofor Gebhard preot militar în Sibiu, Francisc Bellusi iezuit din Alba Iulia, Andrei Horvath iezuit din Cluj, Ladislau Baranyi, Hevenesi şi Kapi, etc.

Cestiunea unirei începu a se dezbate la curtea din Viena, unde petrecea şi primatele Ungariei Colonici.

Iezuitul Baranyi era mai îngrijat decât toţi, ca nu cumva munca lui de 7 ani să fie zădărnicită, din care cauză, după cum am spus, el şi plecase la Viena. Aici vede el că lupta între protestanţi şi catolici, are să fie mare.

Calvinii aveau oamenii lor la curtea imperială, care fac pe împăratul să creadă, că toată faima despre unirea Românilor nu este a se considera ca un lucru serios.

Erau chiar catolici însemnaţi, cari căutau defecte canonice în alegerea şi hirotonirea usitată în biserica orientală.

Impăratul încă se temea să ia unele măsuri, ca nu cumva să se nască vre-o mişcare violentă în ţară ce nu-i era definitiv ocupată.

www.digibuc.ro

Vlădica Atanasie îndată după întoarcerea sa din Bucureşti a depus jurământul, conform predecesorilor săi, înaintea Superintendentului calvinesc, Veszpremi Istvan cu care ocaziune a mai mărturisit, că de ar trebui numai cu toiagul să iasă din ţară, încă nu-şi va călca jurământul.

In timpul acesta, activitatea iezuiţilor pentru unire urma neîntreruptă.

Atâta se învârtiră în jurul lui Atanasie până ce le succese a-l câştiga pe el şi clerul lui pentru unire cu catolicii.

Lui Atanasie îi făgăduise onoruri, şi o înaintare în rang şi poziţie; iar clerului lui, eliberarea din iobăgie şi scutirea dela plata zecimilor domnilor pământeşti, etc.

Atunci vedem, că Vlădica Atanasie, fără a mai ţine seamă de jurămintele date, dă un manifest subscris de el şi de unii protopopi şi chiar de unii laici, în care se declară a primi unirea pe lângă condiţiunile puse de Teofil. Acest manifest îl trimite Cardinalului Colonici.

Relaţiunile guvernului austriac cu Turcii încep a se înbunătăţi. Austria era aproape sigură de ţinuturile din Ungaria şi Transilvania, cari fusese sub Turci.

Stăruinţa Cardinalului Colonici pe lângă curtea imperială de a lucra în interesul Românilor, ca să-i poată atrage la unire, petiţiunea Vlădicei Teofil şi manifestul lui Atanasie, către Colonici, decid pe împăratul Leopold I, de a emite un decret prin care să dea un avânt mai puternic acestei mişcări de unire. Decretul împăratului Leopold emis către guvernul provincial e următorul:

„Care dintre preoţii români de ritul grecesc, mărturisind se va declara că va păzi ritul grecesc după norma celor uniţi cu catolicii şi va recunoaşte pe Pontificele Roman, acela se va bucura de privilegiile preoţilor catolici, iar care va socoti, că nu poate face numita mărturisire, sau se va uni cu vreuna din cele lalte religiuni primite, sau va rămânea în statul religiunei sale în care e acum, se va bucura de privilegiile acelia, pentru care se va dechiera, sau se va socoti în statul şi dreptul religiunei, în care se află acum».

Dat în Viena 14 April 1698.

Indată după acest decret al împăratului, Cardinalul Colonici capul bisericei din Ungaria, emite o enciclică pentru preoţii români cu dată de 2 Iunie 1698.

Prin această enciclică le face cunoscut decretul împărătesc din 23 August 1692 şi din 14 Aprilie 1698; că se umple de bucurie,

www.digibuc.ro

că preoţilor români li s'a deschis o cale, pe care pot intra în sânul bisericei romano-catolice; să bucură că le pot oferi favoare specială în toate, celor ce se vor uni cu biserica rom.-cat, învăţând, mărturisind şi crezând toate cele ce învaţă mărturiseşte şi crede sfânta maică biserică rom.-cat. şi mai ales cele 4 puncte; că de vor face aceasta, pot spera fericirea eternă şi o favoare specială a Augustului împărat; se vor bucura de scutirea şi libertatea de care se bucură în faptă bisericile, persoanele şi lucrurile bisericeşti de rit latin, după cum prescriu sfintele canoane. După ce ameninţă cu pedeapsă, pe cei ce ar lucra în contra acestei dorinţe a împăratului, porunceşte tuturor forurilor bisericeşti şi civile, să facă dreptate preoţilor români, cari se vor plânge, întocmai ca şi celor-lalţi credincioşi latini; că pentru vindecarea acestui rău atât de mare, se va sili cu mâna cea mai severă.

Conform decretului împărătesc, preoţii români puteau aspira la îmbunătăţiri şi privilegii, dacă s'ar obliga a recunoaşte pe Papa de cap suprem al bisericei; dar Cardinalul Colonici în enciclica sa cere pentru acele privilegii acceptarea celor 4 puncte: «de a crede şi mărturisi tot ceiace ce crede şi mărturiseşte biserica romano-catolică».

Precum se vede e o deosebire între condiţiunile de care curtea împărătească leagă privilegiile şi între condiţiunile de care le leagă Cardinalul Colonici. Pe care din aceste două acte le-a primit Mitropolitul Atanasie şi protopopii lui vom vedea mai târziu în decretul unirei dela 7 Octombre 1698.

O afacere atât de importantă ca a unirei trebuia să treacă pe o cale hotărâtă de lege: prin consistor şi sinod. Pentru realizarea unirei, Atanasie se hotărăşte a face cunoscută intenţiunea sa clerului şi mai cu seamă protopopilor. Cea mai mare parte din cler, fiind deja aplicat la unire de sub Mitropolitul Teofil, puţini mai erau, care se opuneau. Ca să se ia o hotărîre deplină, convoacă sinod general pe ziua de 7 Octombrie 1698 la Alba-Iulia.

Procesele verbale ale acestui sinod nu se află, dar de sigur că în timpul cât a ţinut sinodul s'au desbătut chestiunea unirei şi actele emise de împăratul, de Colonici, de iezuiţi şi despre Mitropolitul Teofil.

In fine, s'au declarat pentru unire dând următorul manifest:

www.digibuc.ro

Manifestul unirei din 7 Octombrie 1698.

«Noi mai gios scrişii Vlădica, protopopii şi Popii Bisericilor rumâneşti dam în ştire tuturor cărora se cuvine, mai vărtos ţărei Ardealului.

Giudecând schimbarea aceştii lumi înşelătoare, şi nestarea, şi neperirea sufletelor căruia în măsură mai mare trebue a fi decât toate, din bună voia noastră ne unimu cu Beserica Romei cea catholicească, şi ne mărturisim a fi mădularile ceştii Biserici sfinte catoliciască a Romei prin ciasta carte de mărturie a noastră, şi cu acele Priveligiamuri vom sa trăim cu care, trăescu mădulările şi popii aceştii Biserici sfinte, precum înălţiia sa împăratului şi coronatul Craiul nostru în milosteniia decretumului înălţăi sale ne face părtaşi, care milă a nălţii sale nevrând a o lepăda, cum se cade credincioşilor înălţii sale, aciastă carte de mărturie şi nălţii sale, şi ţărei Ardealului o dam înainte, pentru care mai mare tărie, dăm şi peceţile şi scrisorile mâinilor noastre. S'au dat în Belgrad în anii Domnului 1697 în 7 a lui Octombrie.

Insă într'acesta chip ne unim şi ne mărturisim a fi mădularile sfitei catholiceşti Biserici a Romei, cum pre noi şi remaşiţele noastre din obiceiul Biserichii noastre a răsăritului să nu ne clătească. Ci toate ţăremoniile sărbătorite, posturile cum până acum aşa şi de acum, nainte să fim slobozi a le ţinea după călindariul vechiu, şi pre cinstitul vlădica noastră Athanasie nime până în moartea sfţii sale să n'aibă putere al clăti din scaunul sfţii sale. Ci tocmai de i s'ar tămpla moarte să stea în voia Soborului pre cine ar alege să fie vlădică pre care sfţia sa Papa şi înaltul împăratu să-l întărească, şi Patriarhul de subtu Biruinţa înălţii sale, să-l hirotonească şi în obiceiul şi dregătoriile Protopopilor carii sănt şi vor fi nici întru feal de lucru nime să nu să meastece. Ci să se ţie cum şi până acum: iară de nu ne vor lăsa pre noi şi pre rămăşiţele noastre întraceastă aşezare, Peceţile şi iscăliturile noastre care am dat să n'aibă nici o tărie, care lucru l-am întărit cu peceatea mitropolii noastre pentru mai mare mărturie». (L. S.)

Inscripţiunea sigiliului e următoarea:

«*Acesta iaste pecete Mitropolie Belgradul*»

Subscrierile protopopilor sunt următoarele:

Protopopu Gheorghi ot haţag aşe voiasc, L. S.
(Pater Georgius de Hazag Protopop).
Protopop Ioanu ot hi nedoră. L. S.
(Pater Ioanes de Hoynedora Protopop).
Protopop Iancul din Giomal. L. S.
(Pater Iancol Deomal ut Supra).
Protopop Neculae din şebeş. L. S.
(Pater Nicolsus de Sanzebeze ut sup).
Protopop Ilie dela crişu. L. S.
(Pater Elias de Balzea ut supr.).
Protopop Ştefan dela căşei. L. S.
(Pater Stephanus de Kaczey ut sup).
Protopop Macavei din nemigea. L. S.
(Pater Macabaius de Nimidza ut sup).
Protopop David din uifalău. L. S.
(Pater David de Ujlalui ut sup).

www.digibuc.ro

Protopop ion din călin L. S.
(Pater Kelian ut supra).
Protopop grigoraş din Bistriţa. L. S.
(Pater Gregorius de Bistriza).
Protopop Coste de Hăpărta. L. S.
(Pater Constantinus de Haporta).
Protopop gabor dela Săora. L. S.
(Pater Gabriel de Sawarisz).
Protopop gavril dela bistra. L. S.
(Pater Gabriel de Bistra).
Protopop mihaiu din călata. L. S.
(Pater Michael de Kallata ut sup).
Protopop Matein de lapoş. L. S.
(Pater Mathias de Lapesz).
Protopop Ghiorghie notareş dăianul. L. S.
(Pater Georgius de Dalli ut sup).
Protopop m'hailă ot armeni. L. S.
(Pater Michael de Armen).
Protopop ştetan dela chior. L. S.
(Pater Stephanus de Kiwar).
Protopop ionuţ din corul. L. S.
(Pater Ioanes de Kora).
Protopop Simion din săcal. L. S.
(Pater Simeon de Sekal).
Protopop ioane de cheţe. L. S.
(Pater Ioannes de Keza).
Protopop radul din colun. L. S.
(Pater Rodul de Dincolûn).
Protopop ionascu din moh. L. S.
(Pater Ioannes de Moh).
Protopop Toma din racoviţo. L. S.
(Pater Thomas de Racowice).
Protopop Sava din Seliţte. L. S.
(Pater Sava de Seliste).
Protopop aron din Făgăraş. L. S.
(Pater Aron de Fagarasz).
Protopop stănil din Făgăraş. L. S.
(Pater Daniel de Fagarasz).
Protopop daniel din Ilie. L. S.
(Pater Daniel de Illia).
Protopop toma din Zavinţ. L. S.
(Pater Thomas de Zvinc).
Protopop toader dela ghiorghiu. L. S.
(Pater Theodorus de Gorgi).
Protopop aron din ţichindial. L. S.
(Pater Aron de Cikinian).
Protopop Idomir din berghiş. L. S.
(Pater Idomirus de Bergisz).
Protopop ioan din leapindea. L. S.
(Pater Ioannis de Binda).
Protupopă Costacă dela şisuţă. L. S.
(Pater Constantinus de Szenc Archypres).

www.digibuc.ro

Protopop ştefan ot simihaiu. L. S.
(Pater Stephanus de Semiheil Archypres).
Protopop simion de slivaş. L. S.
(Pater Simeon de Selewasz).
Protopop Gheorghe din ohaba. L. S.
(Pater Georgius de Ohab. Archypres).
Protopop adam Cugier. L. S.
(Pater Adamus de Kudzer).

«Şi ase ne unim acei ce scrişi mai sus, cum toată leage noastră slugiba Besearicei, lethurghia şi posturile şi darul nostru să stea pre loc. Iară să n'ar sta pre loc acele, nici aceste pecete să naibe nici o tăriiă asupra noastră şi vladica nostru Athanasie să fie în cap (iscălit) Ath. L. S. şi nime să nu-i hălbutăluiască».

Acest manifest iscălit de Vlădica Atanasie şi protopopii îl dau iezuitului Baranyi, ca să-l traducă în limba latină ca astfel să-l poată înţelege autorităţile superioare. Lui Baranyi şi celorlalţi iezuiţi neconvenindu-le textul românesc, care nu e făcut în numele întregului cler român din Ardeal şi părţile anexate şi nu acceptă nici o dogmă catolică, ba nu se aminteşte chiar nimic, despre acele puncte, prin cari se deosebeşte biserica orientală de cea apuseană, au crezut de cuviinţă, ca în traducere să adauge dela ei, ceeace era neapărat de lipsă pentru a putea duce la îndeplinire planul lor. Din această traducere se vede că preoţii iezuiţi, care serveau ca mijlocitori între clerul român, între împăratul şi între autorităţile bisericei catolice, au aflat cu cale pentru a putea împăca şi pe unii şi pe alţii, să recurgă la manopere iezuitice. Românii nu ştiau latineşte şi împăratul cu persoanele competente nu ştiau româneşte ; din această cauză au putut adăoga în traducere : «*Omnia admittentes, profitentes ac credentes, quae illa admittit, profitetur ac credit praesertim vero illa quator puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur, quae etiam in clementissimo Suae Sacritissimae Majestatis Decreto ac Diplomate nobis insinuantur*», despre cari în textul românesc nu se pomeneşte. Cu drept cuvânt, zice Hurmuzaki :

«Biserica unică era pusă în mijlocul alor doi prietini şi alor doi inamici, era în pericol de a ţine pe amic de inimic şi viceversa, era în pericol de a-şi compromite individualitatea sa bisericească. Asupra acestei stări vom reveni mai târziu.

Judecând textul manifestului românesc, vedem, că cei subscrişi, se unesc cu Roma, recunoscând numai pe papa de cap bisericesc, adecă fac o unire, conform emisului împărătesc din 14 Aprilie 1698. In traducerea latinească a aceluiaşi manifest se mai adaugă

www.digibuc.ro

de iezuiţi, pe lângă recunoaşterea papei, şi cele 4 puncte, adecă admit unirea conform enciclicei Cardinalului Coloniei emisă la 2 Iunie 1698.

Dacă acea enciclică a ajuns la cunoştinţa clerului român, şi dacă ajungând a fost desbătută şi neprimită, nu se ştie. Iezuiţii însă o cunoşteau foarte bine şi s'au folosit de ea, pentru a satisface dorinţa primatelui. Cred că iezuiţii din această cauză au ţinut originalul ascuns, ca să nu fie cunoscut şi s'au folosit numai de tradiţiuni înzestrate cu adause volnice.

Textul latin de care s'au folosit totdeauna catolicii şi pe care l'au înaintat împăratului şi Staturilor Transilvaniei este următorul.

«Nos infra scripti Ecclesiae Valachicae in Transylvania, *partibu sque ei anexis* Episcopus Archi-Diaconi, *ac Clerus universus.* Memoriae commendamus tenore praesentium, quibus expedit universis, maxime vero Inclitis Regni Transylvaniae Statibus. Considerat tam fluxa humanae Vitae Instabilitate tum etiam animae (cujus in omnibus potior cura habenda) immortalitate libere, ac sponte impulsu divini Numinis cum Ecclesia Romano-Catholica Unionem inimus ejusdemque Sanctae Matris Romano-Catholicae Ecclesiae commembra nos tenore praesentium declaramus. Omnia admittentes, profitentes, ac credentes quae illa admittit, profitetur ac credit, pesertim vero illa quator puncta, in quibus hactenus dissentire videbamur, quae etiam in Clementissimo Decreto ac Diplomate Suae Sacratissimae Majestatis ac *Eminentissimi Ordinarj* nobis insinuantur. Qua propterijsdem prorsus Juribus ac privilegiis quibus ejusdem Sanctae Matris Ecclesiae Presbyteri ex indulto Sacrorum Canonum nec non divorum quondam Regni Hungariae Regum utuntur, nos quoque praenominate Suae Sacratissime Caesareae Regiaeque Majestatis Decretum, *nec nou Eminentissimi Ordinary* a modo et deinceps, uti ejusdem commembra frui ac gaudere volumus in cujus majorem fidem ac robur praesens Manifestum nostrum propriae Manus Syngrapha, *nec non Sigillis tum Monasterij nostri Albensis, quam propiis Usualibus* communimus, «Albae-Juliae 1698. 7. Octobris».

«Per fidelem descriptionem Agentis Hardt m. p. et haec copia conformis suo originali typis edito».

Această traducere a fost cunoscută ca adevăratul act de unire şi nimeni nu credea, că ar exista şi originalul în limba română. Din întâmplare însă domnul Nic. Densuşianu cu ocaziunea misiunei ce a avut în Transilvania şi Ungaria, de a cerceta arhivelę şi bibliotecile pentru documentele privitoare la Istoria Românilor, a dat peste originalul actului de unire, ce se păstra în muzeul naţional din Buda-Pesta. Conţinutul acestui act, de o gravitate atât de însemnată, rămăsese până astăzi cu totul necunoscut. Nici succesorii episcopului Atanasie, şi nici istoricii nu ne-au spus că ar fi văzut vreodată originalul acestui manifest. După cum am văzut, originalul nu accepta nici o dogmă catolică. Menţiune

www.digibuc.ro

despre punctele dogmatice se face numai în traducerea latină, care însă nu e prevăzută nici cu subsemnăturile clerului, nici cu sigilul mitropoliei.

Traducerea aceasta deci nu ne înfăţişează unirea aşa cum s'a făcut, ci este mai mult o icoană a desvoltărei succesive a ei.

Din compararea textului românesc cu traducerea latină rezultă următoarele.

1. După originalul românesc se declară a se uni cu biserica Romei numai Vlădica şi protopopii subscrişi şi nu întreg clerul.

2. Unirea, după originalul românesc se face de bună voie cu condiţiunea, ca biserica unită să aibă aceleaşi privilegii şi drepturi ca biserica rom.-cat. Ei fac unirea nevrând a lepăda mila Inălţiei Sale, cum se cade credincioşilor Inălţiei Sale, iar despre adoptarea unor puncte, nu-i nici vorbă. Traducătorul actului adaugă dela sine: «*primind, mărturisind şi crezând tot ce priveşte mărturiseşte şi crede biserica rom.-cat. mai cu seamă cele 4 puncte*». Ei primesc unirea pe baza decretului împărătesc, nu pe baza enciclicei primatului Colonici.

3. Din potscriptul şi nota ultimă a Vlădicei Atanasie se vede, că cei subscrişi nu primesc nici o schimbare şi că pe dânşii şi urmaşii lor să nu-i clătească nimeni din obiceiul bisericei răsăritului. La fine declară: iară de nu ne vor lăsa pe noi şi pe rămăşiţele noastre într'această aşezare, peceţiile şi iscăliturile noastre, care am dat să n'aibă nici o tărie...

De aci se vede, că Vlădica Atanasie adoptă unirea nu din convingere religioasă, ci din interes material, pe baza celor garantate de împăratul prin decretul dela 14 Aprilie 1698.

Având astăzi actele sinodului din 7 Oct. 1698, despre a cărui activitate nu se ştia nimic pozitiv, cred, că e o încercare deşartă pentru cei ce voesc a masca adevărul şi a schimba înţelesul manifestului original românesc cu nişte interpretări silite şi neadevărate. Pentru istorie are valoare numai originalul românesc şi nici de cum traducerea latină cu esplicaţiuni şi interpelări dogmatice; numai din original, cunoaşte istoricul motivul şi condiţiunile sub cari s'au făcut unirea.

Păcatul iezuiţilor de a falşifică actele, dându-le explicaţiuni numai în interesul lor, au adus în eroare chiar pe scriitorii din clerul român unit, care se afla la cârmă, că scrin într'un mod cu totul iperbolic, ceia-ce e constatat de adevărat.

Despre sinodul din Octombre 1698 scriu:

www.digibuc.ro

«*Unul fiecare din preoţii adunaţi a depus în mod solemn profesiunea credinţei. Numărul membrilor adunaţi în sinodul acesta a fost 2270.*

In fapt însă am văzut, că actul este iscălit numai de Vlădica şi 38 protopopi.

Cât despre numărul preoţilor, iată ce scrie Şincai la anul 1700.

«*Dintr'un protocol de sub Atanasie se vede că pe vremea aceia preste tot erau protopopi 55, preoţi 1582 cari ar fi trebuit să iscălească cu Mitropolitul Atanasie, şi să fie tot clerul, ce ştiu că n'a fost, ci numai căpeteniile s'au iscălit.*»

Şincai nu cunoştea originalul românesc, ci numai traducerea falşă şi cu toate acestea se îndoeşte că a iscălit tot clerul.

Ştirile misionarilor dacici în rapoartele lor către curtea din Viena şi către Cardinalul Colonici, erau cât se poate de bombastice, pentru ca să-şi poată duce în îndeplinire planurile lor. Ei se ţineau de principiul lor: «*scopul scuză mijloacele*» şi după acest principiu, adevărul nu mai are loc.

Pe baza manifestului emis de o parte din clerul român, acţiunea unirei se poate socoti începută şi pe cale sinodală, dar nu eră nici de cum terminată, ea aveà să-şi aducă roadele ei mai târziu. Succesul ei atârnà dela răsunetul ce-l va aveà în turma credincioşilor, dela staturile Transilvaniei şi dela sprijinul, ce se spera dela Curtea din Viena.

Ştirea despre îmbrăţişarea unirei de către o parte din clerul ortodox din Transilvania a dat naştere unei mari ferberi, atât între credincioşii ortodoxi din Transilvania, cât şi între cei din principatele vecine.

Decretele emise în urmă, aveau de scop, ca prin împlinirea promisiunilor să le asigure iezuiţilor succesul şi să câştige şi poporul român reprezentat până acuma numai prin preoţime.

Dar în Transilvania hotărârea unei părţi din cler pentru unire, a întâmpinat o mare rezistenţă, atât în cealaltă parte a clerului rămasă statornică în ortodoxie, cât şi din partea turmei credincioşilor. Luptele acestea se continuară cu mare înverşunare până după anul 1702.

La 20 Octombre 1698, prezentându-se manifestul clerului român Staturilor (dietei) transilvane, n'a avut succes favorabil, fiind în detrimentul calvinilor. Calvinii aşteptau ca Românii să primească confesiunea lor şi nu credeau, că se vor uni cu catolicii, spre a le întări partida lor.

www.digibuc.ro

Tot atunci, trece în Transilvania Patriarhul Ierusalimului Dositeiu cu mai mulţi călugări români, ca să încurajeze pe românii ortodoxi, a nu-i lăsà, să cadă în cursele iezuiţilor; dar toţi aceşti predicatori ai ortodoxiei fură denunţaţi de iezuiţi la curtea din Viena şi alungaţi din ţară. In favoarea ortodoxilor din Transilvania, au intervenit la curtea din Viena şi domnii principatelor române. Aceste frământări au silit pe iezuiţi a se mulţumì numai cu clerul trecut la unire.

Agenţii catolicismului urmăreau frământările religioase cu mare luare aminte şi se sileau din toate puterile a continuà unirea începută. Vlădica Atanasie cere Impăratului Leopold prin o petiţiune, pe baza decretului din 14 Aprilie 1698, a-i elibérà o diplomă ca şi celorlalţi uniţi din Ungaria.

La 16 Noembre 1698, Vlădica Atanasie se adresează Primatului Colonici cu o altă petiţie prin care-l roagă, că după ce şi-a dat profesiunea credinţei, pe care a înaintat-o Impăratului, Eminenţia Sa, să le stea în ajutor, să le mijlocească de la Maiestatea Sa şi Românilor o diplomă cum este acea a Uniţilor din Ungaria; să-i apere cu tărie de atacurile Protestanţilor, cari dela unire încoace, îi persecută mai tare de cât mai înainte. Il roagă să scrie generalului Rabutin, ca să-i proteagă de insultele contrarilor.

Cu data de 27 Noembre acelaş an, Vlădica Atanasie trimite două petiţiuni, una Nunţiului Apostolic din Viena şi alta prefectului suprem al cancelariei Aulice, comitelui Kinski, cu rugarea ca să-i recomande Impăratului şi mulţumindu-le de ajutor, speră că şi în viitor nu-i va lăsa fără scut şi protecţie.

Tot cu data de 27 Noembre, iezuitul Baranyi trimite o scrisoare Primatului Colonici, prin care îi face cunoscute încercările protestanţilor de a împiedicà unirea, că pentru scopul acesta au trimis pe magnatul calvin Vas la Impăratul, ca să zădărnicească planul iezuiţilor; îi comunică mai departe modul cum crede, că ar prosperà cauza catolică, că după consultările ce le-au avut cu Vlădica Atanasie şi câţiva archidiaconi ar fi mai bine, ca Maiestatea sa să cheme la Viena pe Vlădica Atanasie, pe archidiaconul George Pap dela Dallya, pe parohul din Alba-Iulia Ioan Pap, şi pe provisorul Ştefan Raţ, cari au lucrat mult pentru unire. Mai departe motivează chemarea lor la Viena pe argumentul, că însuşi Impăratul ar cunoaşte cugetul şi constanţa lor, şi că pe baza asta i-ar ajutà, iar pe hetorodoxi i-ar înfrânà; că numai pe calea asta, ar puteà dovedì că Românii sunt sinceri; iar hetoro-

www.digibuc.ro

doxii nişte mincinoşi. El roagă pe Colonici, ca să mijlocească un decret dela Impăratul, prin care să-i provoace a merge la Viena că acolo în faţa Curţii să se confrunteze cu hetorodoxii. In fine, îi face cunoscut că manifestul clerului din 7 Octombre l-a trimes preşedintelui dietei care i-a făgăduit, că îl va citì în o şedinţă publică, dar nu s'a ţinut de cuvânt.

Stăruinţele la Viena în cestiunea unirei erau multe, dar realizarea ei a întâmpinat foarte multe greutăţi. Mai întâiu, fiindcă denunţările în contra Vlădicei Atanasie, care aveà foarte mulţi adversari în clerul român din Transilvania, din ziua când îşi ceruse confirmarea dela Viena, creşteau neîncetat (până la numărul de 22), care strânse într'un dosar s'au trimis comisiunei investigătoare. A doua, pentru scaunul de Mitropolit, sau după cum erà acum de Episcop, de oare-ce Atanasie nu erà confirmat în demnitatea de Mitropolit, din cauza că catolicilor nu le veneà la socoteală existenţa unei mitropolii de rit răsăritean greco-cat. în Transilvania, alăturea cu o episcopie catolică de rit latin. Această justificare a catolicilor erà bazată pe un consiliu ţinut la Luteran unde s'ar fi decis, *că să nu se sufere în aceiaşi provincie doi episcopi diecesani.* Ei cereau degradarea Vlădicului Atanasie la condiţiunea de Vicar al Episcopului latin. Incercări de acestea s'au mai făcut şi mai târziu, chiar în contra voinţei scaunului Romei, cu scopul de a uni pe uniţi cu biserica catolică.

Curtea din Viena, cu toată importanţa cea mare ce o dà unirei religioase a poporului român, nu aflà timpul oportun de a grăbì realizarea ei, până când războiul în contra Turcilor s'a purtat cu atâta înverşunare şi soarta lui erà destul de critică. Protestanţii din Transilvania şi Ungaria tot mai sperau că la încheierea păcei, Transilvania cu Banatul şi o parte din comitatele Ungariei au să rămână sub protecţiunea Sultanului. In acest caz, toată propaganda catolică ar fi fost scoasă din Transilvania. In acest timp soarta afacerilor religioase confesionale erà strâns legată de cestiunile politice dependinte de soarta războiului cu Turcia şi Franţa.

Chiar în acest an se întâmplă şi pertractările de pace între Turcia şi Austria la Carloviţi din Iulie 1698, până la 26 Ianuarie 1699.

In lungile desbateri din Carloviţi, delegatul domnului Constantin Vodă Brancoveanul şi Alexandru I. Mavrocordat, bărbat foarte învăţat, care pe acest timp erà mare secretar al Impăratului tur-

www.digibuc.ro

cesc şi reprezentantul Sultanului la Carloviţi au putut mijloci între articolele de pace, ca propapanda iezuitică în principatele române, să nu fie permisă.

Iar prin pacea încheiată la 26 Ianuarie 1699, pe timp de 25 ani, între Poarta Otomană, şi între puterile confederate: Austria, Rusia, Polonia şi Elveţia, Transilvania şi Ungaria trec în stăpânirea Austriei.

De aici înainte lucrurile privitoare la Transilvania au mers pe voia iezuiţilor şi a primatelui Coloniei. Aceasta se vede din decretul împărătesc din 16 Februarie 1699. Manifestul clerului românesc era acceptat întru toate la curtea din Viena şi aceasta mai ales, fiind-că traducerea latină era formulată după placul iezuiţilor.

Diploma din 16 Febr. 1699, subscrisă de împăratul Leopold I şi Primatul Colonici cuprinde: bucuria pentru convertirea schismaticilor Români, Greci şi Ruteni; li se asigură prin această diplomă toate drepturile şi scutirile de cari se bucură persoanele bisericeşti şi lucrurilor credincioşilor de rit latin, dacă vor primi cele patru puncte; se porunceşte tuturor credincioşilor, prelaţilor, magnaţilor, nobililor, judecătorilor şi justiţiarilor forului bisericesc şi civil etc., să nu cuteze a mai asupri persoanele eclesiastice unite sub nici un pretext, pe preoţi să nu-i mai trateze ca pe iobagi, să nu-i silească la robote, la muncă şi nici în temniţă să nu-i mai arunce, cu atât mai puţin să nu cuteze a-i lua la goană, pentru că s'au unit; să nu-i mai alunge din parochie, din locurile şi beneficiile avute să nu-i scoată; iar cei cari i-ar asupri să ştie, că vor cădea tot sub acele pedepse, sub cari cad cei cari asupresc pe persoanele bisericeşti de rit latin.

Prin această diplomă dă privilegii Românilor uniţi, dar nu desfiinţează legea ţărei, prin care poporul român întreg e considerat numai ca *naţiune tolerată*, la bun plac al Domnitorului şi al dietei. Pe baza drepturilor ţărei, această diplomă nu se puteà esecuta.

La 20 Februarie împăratul trimite şi guvernului provincial un decret cu asemenea conţinut.

Atunci statul catolic în loc de a lua măsuri în spiritul diplomei împărăteşti, trimite o instrucţiune Vlădicii Atanasie cu dată de 29 Martie 1699, prin care îi pune în vedere în un mod cu totul autoritar, ca nu cumva clerul român să abuzeze de privilegiile câştigate şi astfel să sporească nemulţumirile protestanţilor.

www.digibuc.ro

După publicarea diplomei din 16 Februarie 1699, Vlădica Atanasie convoca un sinod pe ziua de 24 Mai. In acest sinod, comitele Ştefan Apor dinpreună cu P. Baranyi, după îndemnul primatelui Colonici, au prezentat diploma împărătească clerului român.

In acest sinod la 29 Mai, s'a înaintat câte o adresă de mulţumire împăratului şi primatului Calonici. In fine s'a desbătut planul călătoriei lui Atanasie la Viena, pentru a se confirma. Acest plan s'a încuviinţat de sinod, votându-i-se în acest scop şi o colectă de bani pentru acoperirea cheltuelilor de călătorie şi ale altor necesităţi pe timpul cât va sta în Viena.

La 30 Mai Vlădica Atanasie a scris din nou primatelui Colonici, rugându-l să-i mijlocească chemarea la Viena. Au trecut însă 20 luni până să-i fie acordată această permisiune.

Catolicii din Transilvania, prin unirea Românilor, aveau numărul preponderabil. Pe lângă aceasta, încuragiaţi de guvernul austriac începură a pretinde cu toată energia drepturile şi privilegiile confesionale. La 5 Mai 1699 trimit la împăratul pe M. Mikes cu o petiţie, prin care cer înbunătăţirea stării lor. Cer drepturi confesionale şi cetăţeneşti egale cu a celor trei confesinni necatolice din ţară. Pretenţiunile lor erau:

1) Să se întoarcă episcopul lor în Ardeal atat pe baza libertăţei religioase şi a îndreptăţirei egale cu celelalte confesiuni, cari îşi au episcopul lor, ori un cap bisericesc în ţară, cât şi cu privire la decisiunea imperială anterioară cuprinsă în rezoluţiunea împărătească numită Alvinciană din 14 Mai 1693.

2) Să li se încuviinţeze a înfiinţa institute superioare, aşa numite Academii, ca şi celorlalte trei confesiuni din ţară.

3) Ca Unitarii să le dea înapoi biserica catedrală din Cluj.

4) Să le dea voie a'şi restaura şi a se folosi de bisericile şi mânăstirile ruinate.

5) Să fie regulă, ca pruncii din părinţii catolici, rămânând orfani, să aibă de epitrop dintre consângenii catolici şi nu dintre protestanti, fiindcă prin aceasta se detrag de la confesiunea părintească, cum s'a întâmplat cu copiii lui Gyeröfy ajunşi pe mâna Arianilor.

6) Să-şi poată înfiinţa seminarii pentru tineri, din venitul anual de una mie galbeni ung., destinaţi spre acest scop de către principele Ştefan Bahory.

www.digibuc.ro

7) Să dea zecime numai clerului de confesiunea lor, precum se face din partea protestanţilor.

8) Să fie regulă, ca cel puţin unul din cei trei archivari din Cluj, Alba-Iulia şi Sibiu să fie din confesiunea catolică.

9) Să se restrângă libertatea presei prin hotărârea, ca nici o scriere să nu fie admisă la tipar până nu va fi mai întâi revăzută şi încuviinţată de un catolic.

Presiunile lor pe terenul politic-administrativ erau: La posturile înalte de consilier, ori protonotar să se propună totdeauna trei persoane capabile, dintre cari şi una catolică, fiindcă până acum la distribuirea acestor posturi, catolicii au fost nedreptăţiţi, alegându-se 9 calvini şi numai 5 catolici între cei 14 comiţi; iar între consilieri numai 2 catolici şi 4 calvini, iar de protonotari nici unul. In oraşe şi în târguri să fie admişi în funcţiune catolicii ca şi protestanţii şi în fine, că unul din sigilele ţărei să fie în mâna catolicilor.

La 29 Mai acelaşi an, catolicii să plâng din nou împăratului contra procedărei îndatinate la distribuirea oficiilor. In petiţia lor arată, că răul s'ar vindeca dacă împăratul ar numi pe funcţionari, pentru care scop îi este rezervat dreptul de denumire prin legile ţărei şi după diploma imperială din 4 Dec. 1691.

Acest drept au dat confesiunei catolice preponderanţa asupra celor-lalte confesiuni. Spre acest scop înaintează împăratului o listă de candidaţi.

Aceste pretenţiuni ale catolicilor, împăratul Leopold I, unele le-a şi îndeplinit îndată, altele însă mai târziu.

Tot pentru îndeplinirea pretenţiunilor partidei catolice, împăratul emite un decret la 5 Septembrie acelaşi an, sub aşa numitul «*Puncta Leopoldina*», de următorul cuprins: A patra parte din zecimile date de catolici, să se dea preoţilor lor, iar nu preoţilor protestanţi. Asemenea să facă şi reformaţii. Dintre cei 3 candidaţi pentru oficiile ţărei stabiliţi prin diploma împărătească din 4 Dec. 1691, să fie totdeauna un catolic. In oraşe, târguri şi comunităţi să ajungă diregători şi catolicii după proporţiune şi să desfiinţează toate datinele, legile şi statutele, cari jignesc îndreptăţirea egală a catolicilor. Unul dintre cele trei sigile ale Transilvaniei să se păstreze de catolici, asemenea şi actele publice (arhivele ţărei) să le păzească împreună cu reformaţii după proporţiune numerică.

Cred, că din aceste acte se poate vedea destul de lămurit cât

www.digibuc.ro

de favoriţi erau catolicii de curtea împărătească. Cât despre folosul unirei, iată ce zice Şincai:

«In punctul acesta ca şi în celelalte, mult s'au ajutat latinii prin uniţi, numai de ar fi mulţumit uniţilor, sau de le-ar mulţumi în timpul de acum». . . «Ci noi Românii de vom lua afară clerul cel unit, carele încă mai numai atâta se socoteşte cât a cincea roată la car, ce folos am avut, sau avem din toate acestea?»

Pe cât de bine-voitor era guvernul austriac catolicilor, pe atât de răuvoitoare erau staturile transilvane, care făceau opoziţie şi împuneau guvernului. Nu puteau aceste state, a opri cursul propagandei; dar îi puneau pedece, şi-i zădărniceau tendinţele.

Văzând reformaţii (necatolici) că Românii se separă de dânşii şi se unesc cu catolicii, au început a împrăştia vorbe prin popor, că împăratul voieşte a-i uni prin forţă cu catolicii; iar la curtea din Viena au scris, că cei mai mulţi dintre Români vreau a se uni cu altă confesiune, nu cu catolicii şi mulţi ar voi să rămână în legea lor.

Impăratul ca să liniştească pe cei tulburaţi, răspunde din nou la 26 August 1699, că Românii au voie a se uni cu ori care din cele patru confesiuni recepte, sau a rămâne în credinţa lor părintească etc., precum declarase în diploma dela 14 Aprilie 1698.

Necatolicii îşi pun toată silinţa, de a zădărnici intenţiunea împăratului, de a dà drepturi catolicilor, iar la cele date, să nizuiau, ca aderenţii unirei să nu fie părtaşi.

Spre acest scop, Guvernul transilvan, deja de mai nainte arătase împăratului atât nemulţumirile, cât şi îngrijirea popoarelor faţă cu inovaţiunile introduse pe terenul politic şi confesional.

Ii arătase, că în modul acesta precum s'a întâmplat în Ungaria, în scurt timp are să se întâmple şi în Transilvania adică, că afară de catolici, nimeni să nu mai poată ajunge în vreun oficiu însemnat; că prin Unirea Românilor, cari ar fi mai mult superstiţioşi decât religioşi, ba chiar sălbatici li s'au uşurat preoţilor foarte mult sarcinile, dar prin această înoire s'au răsturnat legile ţărei şi să îngreunează ceilalţi locuitori contribuabili şi să aţâţă principii vechi de credinţă rătăcită grecească, iar prin unirea lor, catolicii n'ar câştiga nimic.

Arată apoi temerea ivită pentru desfiinţarea cancelariei transilvane şi cauzele emigraţiunii poporului şi starea încordată a locuitorilor şi oştilor din ţară, iar pentru evitarea ori cărui conflict, îl sfătuesc pe împăratul, a nu face vreo inovaţiune politică sau

www.digibuc.ro

confesională, recomandându-i a se ţine strâns de diploma din 1691. Curtea din Viena având aceste înştiinţări în vedere a fost precaută la alegerea şi folosirea mijloacelor spre acest scop.

La 8 Sept. 1699 Dieta ţărei restrânge, prin o lege specială, privilegiile celor uniţi, hotărând că ei au să se bucure numai de beneficiile confesiunei cu care s'au unit. Pentru averile private, au să plătească zecimile indatinate. Cei neuniţi rămân sub scutul legilor de mai nainte. Se numeşte o comisiune care aveà să supraveghieze şi să raporteze guvernului provincial toată starea lucrurilor.

Publicarea diplomei din 5 Septembre acelaşi an, a produs o mişcare aşà de mare între necatolici încât împăratul a fost silit, la intervenirea lui Colonici, a porunci generalului Rabuţin executarea îndreptăţirei egale confesionale şi respectarea privilegiilor catolice, la necesitate prin puterea armelor.

Comisinea orânduită de guvernul ţărei pe baza diplomelor împărăteşti şi compusă din catolici şi reformaţi, aveà să meargă prin comune şi să cerceteze dacă voesc Românii, să se unească cu catolicii sau cu altă confesiune receptă.

Se zicea, că numai clerul a primit unirea; din această cauză Guvernul provincial compuse la 26 Septembre 1699 următorii articoli opresivi şi-i trimise clerului românesc.

«Guvernul regal cu plinul consimţimânt şi al catolicilor a hotărât cele următoare în respectul unirei Romanilor, Alba-Iul'a în 26 Septembre 1699.

1. In Transilvania sunt destui doi popi românesti, chiar şi în cele mai mari sate româneşti; iar în cele mici, e destul şi unul pentru serviciul bisericesc; aşà dară se hotărăşte, să nu să ţie mai mulţi.

2. Episcopului să nu-i fie iertat a hirotoni persoane nedestoinice, nici prin abus, nici pe bani, ci numai pe atari să hirotonisească, cari examinânduse se vor arăta destoinici spre chiemarea bisericească. Dară a examen să nu fie numai Episcopul roman, ci şi un popă de religiunea aceia cu care se vor uni, aleşi de biserică sau de Episcopul acelora. Insă şi în modul acesta să nu înmulţească popii fără de lipsă.

3. Fiindcă Românii n'au acuma nici o şcoală în adevăr bună, aşà dară cine vrea să se facă popă românesc, să înveţe în şcoalele acele religiuni, cu care se vor uni, altmintrelea să nu se primească la preoţie.

4. Popii cari n'au dregătorii în biserică, să se socotească persoane libere, însă dacă n'au proprietatea lor pe care să trăească fără paguba proprietarului străin şi a altora, atunci să şeazà în mânăstire, nu în sat, până când li se va afla o parohie.

5. In general, fiindcă şi popii de celelalte religiuni, dacă mai ţin pământuri afară de cele ce să ţin de casa parohială, sunt datori a plăti zecimă proprietarului, de nu cum-va aceasta le-o iartă de bună voia sa; asemenea şi dacă mai stăpânesc vre-un loc sau vre-o altă ereditate afara de cele parohiale, sunt datori a purtà sarcinele cele unite cu dânsa; de

www.digibuc.ro

aceia şi popii românești să aibă dorinţele de mai sus, şi în respectul zecimei şi în respectul celor alte obiecte, ca şi persoanele bisericești de celelalte religiuni, cu oricare se vor uni.

6. Fiindcă bătaia nici laicilor nu li e ertată, şi că tot omul are pedeapsa şi judecata sa, după calitatea şi cantitatea culpei sale conform legilor patriei, de aceia Românii să se unească şi în respectul judecăţei persoanelor bisericești; şi precum se va urma la aceia în contra popilor făcători de rele, aşă să se urmeze şi contra popilor români, cum se vede în Aprobate partea I tit. 5, art. 5. Popii români cari nu se vor uni cu nici o religiune, ei vor rămâne în starea lor de mai înainte, în respectul acestora să se păzească procedura de mai înainte.

7. Despre afurisire încă să se facă cunoscut Episcopului român, ca să nu facă abuz de aceasta, nici să lasă pe preoţi să facă, ci să urmeze după cum e usanţa la acea religiune cu care se vor uni. Dat în Alba-Iulia din Guvernul regal a Transilvaniei».

Aceste puncte formulate de guvernul lui Bánffi, Bethler şi Naláczi, votate de dieta ţărei, aveau de scop a şterge orice urmă a bisericei românești fie unită, ori neunită, pentru ei era tot una.

Aceste 7 puncte traduse în românește şi tipărite în mai multe exemplare au fost trimise Episcopului şi protopopilor, membrii ai consistoriului, la 26 Septembrie 1690 de către o comisiune de patru deputaţi aleşi ca reprezentanţi ai celor patru confesiuni, romano-catolică, reformată, luterană şi ariană. Acea comisiune porunci, ca episcopul şi consis orul să împartă cât mai în grabă acele puncte la toţi preoţii români din ţară şi le face cunoscut că s'a constituit o comisiune compusă din 8 deputaţi, 4 mireni şi patru preoţi, din fiecare confesiune câte unul, cu scop de a provocă pe preoţi şi pe popor, ca să spună curat şi fără frică la care din cele patru confesiuni, vor ei a se ţine, la care se alipesc, şi despre rezultat să facă raport împăratului.

Această deciziune a guvernului nu i-a plăcut vlădichii Atanasie şi îndemnat de iezuitul Bárányi a adunat sobor, după cum spune Klein şi a protestat contra guvernului, fiindcă loveau chiar în libertatea confesiunei catolice. Cu această ocaziune au declarat că ei nu primesc comisari numiţi de guvern, ci numai cei trimişi de împăratul, sau de Primatul de Strigon şi că nu voesc a se uni cu altă confesiune, decât cu cea rom.-catolică «că noi nu voim a ne lepădà de unirea ce am făcut, nici ne vom lipi de altă confesiune, care s'ar împotrivì celei rom.-catolice.»

Să lăţise ştirea despre intrigile şi nemulţumirile reformaţilor, cât şi despre luptele confesionale, cari speriau pe poporul român, că curtea catolică vrea să facă pe Românii catolici cu deasila.

www.digibuc.ro

Aceste turburări îndemnară pe împăratul a emite diploma din 12 Decembre 1699).

Impăratul prin această diplomă, întăreşte decretele anterioare, apoi îşi exprimă părerea de rău, că a auzit, că sunt turburători, cari împrăştie vorbe, că curtea ar constrânge pe Români a se unì cu catolicii. Declară din nou, că Românii au deplină libertate a se unì cu oricare din cele 4 confesiuni, ori a rămâne în statul lor şi în fine ameninţă cu pedepse, pe cei cari se vor opune decretelor sale.

Luptele confesionale continuară şi în decursul anului 1700. Unirea avea foarte mulţi contrari, nu era agreată chiar de unii români. Preotul Ion Cirea din Batishazi pentru înclinarea sa la unire cu reformaţii, a fost prins de Vlădica Atanasie, închis şi maltratat.

Asemenea luptà contra unirii şi G. Nagyszeghy, d'impreună cu comercianţii greci din ţară.

Chiar Vlădica Atanasie, *care lupta pentru unire* nu întrerupse relaţiunile sale cu Esarhatul din Bucureşti. El primeşte dela principele Munteniei, Constantin Brâncoveanu, ca dar, mai multe odoare arhiereşti, un sacos şi o pereche de mănuşi cu mărgăritare.

La 15 Iunie 1700, dărueşte Mitropoliei din Alba-Iulie moşia Merişenilor din judeţul Argeş.

Intre aceste turburări religioase şi politice din ţară, se vedea că Mitropolitul Atanasie s'a decis a convoca un sinod în toamna anului 1700, în Alba-Iulia. Cei mai mulţi scriitori susţin că, cu ocaziunea acestui sinod, ţinut la 4 şi 5 Septembrie 1700, s'a îndeplinit unirea cu biserica catolică.

Susţin că în 4 Sept. întrunindu-se sinodul, Vlădica Atanasie l'a deschis prin o cuvântare în care arată interesele unirii. Partea cea mai mare a clerului se arătă aplicat spre aceasta. Dintre mireni, au primit unirea fără multă greutate, boierii din ţinutul Făgăraşului. Mai cu greu au primit'o cei din comitatul Hunedoarei, din scaunul Sibiului şi din districtul Braşovului. Ei se înduplecară la unire numai după multele argumente aduse din partea celorlalţi.

A doua zi au decis ca, afară de cele 4 puncte dogmatice, să nu se strămute nimic în credinţă. Ritul şi disciplina să rămână întru toate neschimbate. In urmă au făcut următorul act:

www.digibuc.ro

«Noi subsemnaţii, Episcopul, protopopii şi tot clerul bisericii romaneşti din Transilvania şi din părţile unite cu dânsa, facem cunoscut prin aceasta tuturor celor ce se cuvine şi mai ales ordinelor ţării Transilvaniei: că considerând nestatornicia vieţei omeneşti şi nemurirea sufletului (de care trebue să avem cea mai mare grije dintre toate) am încheiat liberi şi de bună voie, din îndemnul lui Dumnezeu, unirea cu biserica romano-catolică şi ne declarăm prin aceasta comembri ai St. Matri romano-catolice, primind, mărturisind şi crezând toate cele ce primeşte, mărturiseşte şi crede aceia, mai vârtos cele patru puncte în cari ne părem până acum a fi desbinaţi, care ni se propun şi prin graţiosul Decret şi prin diploma Maiestăţii sale imperiale şi prin Eminentisimul Arhiepiscop, din care cauză vrem ca şi noi să ne bucurăm de toate acele drepturi şi privilegii de cari se bucură preoţii aceleiaşi sfinte Matri biserici după sfintele canoane şi după legile foştilor regi ai Ungariei, aşa şi noi după prenumitul decret al Maiestăţii sale Imperiale Regale şi al Eminentisimului Arhiepiscop, să ne bucurăm de acum înainte ca comembri ai aceleiaşi biserici. Intru mai mare credinţă şi tărie a acestora, am întărit acest manifest al nostru cu subscripţiunea mânei noastre şi cu sigiliul sfântului Mitropolit din Alba-Iulia şi cu sigiliile proprii uzuale.

Alba-Iulia în 5 Septembre anul 1700.

L. S. Mitropolitului Atanasie.

Urmează apoi subscrierile a 54 protopopi, cu 1563 preoţi, (după Şincai 55 protopopi, cu 1583 preoţi). Tot în acest sinod, în şedinţa din 14 Septembre acelaş an, s'au propus 28 puncte relative la disciplina bisericească, cari s'au şi admis cu puţine modificări.

Despre acest sinod se mai susţine că a fost cel mai mare sinod al românilor din Transilvania; că afară de protopopi şi preoţi, au mai fost invitaţi câte trei deputaţi mireni din fiecare sat. Pe lângă aceştia, s'au adunat o mulţime de români din toate părţile, ca să vadă rezultatele unirii şi că numai după ce s'au încredinţat că ritul şi disciplina bisericii vor rămâne neatinse s'au liniştit şi au primit unirea. Unii istorici spun că cu această ocaziune s'au unit până la două sute mii de familii româneşti.

Tot despre acest sinod pe care unii istorici, după cum am văzut, susţin că ar fi fost unul dintre cele mai mari, din contra, alţi istorici abia îl amintesc; iar alţii, nu amintesc nimic despre dânsul ca *Hinz*, *Fiedler*, *Hurmuzaki*.

Cei dintâi cari declară de falşe şi scornituri iezuitice actele acestui sinod, este d-l Dr. I. Crişan.

Pe baza actului cuprinzător de 28 puncte disciplinare, amintit mai sus, s'ar putea susţine că în anul 1700 Septembre 14, a fost un sinod general în Alba-Iulia. Cât despre sinodul din 4, 5 şi 6 Sept., anul acela, părerile sunt controversate şi cu drept cuvânt.

www.digibuc.ro

Mai întâi judecând actul emis la 5 Septembre, se vede lămurit că nu-i altceva decât o fidelă traducere din limba latină în limba română a actului înaintat dietei Transilvane şi Curţii din Viena la anul 1698..

Adică traducerea latină făcută de iezuitul Baranyi, după actul din 7 Octombre 1698.

In privinţa datei, scriitorii vechi şi noi ne prezintă lucrurile în diferite moduri. Şincai ne dă acest act cu data de 12 Decembre 1700. S. Clain zice: «în luna lui Septembre 1700».

Afirmarea că actul s'ar fi iscălit de Mitropolitul Athanasie împreună cu protopopii şi 1582 preoţi, nu este adevărată. Iată ce scrie *Şincai* la sfârşitul acestui act: «*Pe hârtia ce se ţine în arhivul Vlădiciei Făgăraşului, de pe care s'au luat această scrisoare, că nu sunt iscăliţi Mitropolitul Athanasie şi protopopii cu preoţii de sub dânşii, ci dintr'un protocol de sub acelaş Atanasie, se vede, că pe vremea aceia acestea au fost protopopii peste atâţea preoţi câţi se înseamnă după dânşii*». Urmează protopopii cu numărul preoţilor câţi are fiecare sub sine. Apoi continuă: «*Şi aşa preste tot era protopopi 55, preoţi 1582, cari ar fi trebuit să se iscălească cu Mitropolitul Athanasie şi se fie tot clerul. Ce ştiu că n'au fost, ci numai căpeteniile s'au iscălit.*

Iar *S. Clain*, dându-ne actul acesta, ca şi Şincai, cu data de 12 Decem. 1700, zice: «*Cine au fost anume subscrişi, nu se află*».

Din cele scrise de Şincai se vede că un act, aşa cum ni-l dă sinodul din 1700, există în arhiva vlădicei Făgăraşului, dar neiscălit de Vlădica Athanasie şi de protopopi, ceeace susţine şi Clain. Un astfel de act fără iscăliturі n'are nici o valoare. Despre iscăliturile Vlădicii Athanasie şi a protopopilor de sub dânsul, scornite de Laurian T., ne spune Şincai, după cum am văzut că sunt scoase din un protocol de sub acelaşi Athanasie şi că atâţia protopopi şi preoţi avea el sub dânsul, după cum e însemnat. Aceste scrise de Şincai le întăreşte şi S. Clain. «*Pe vremea aceia, precum se veade în protocolul Episcopului Athanasie delà a. 1701, statul clerului din Episcopatul acesta au fost precum se veade în această tablă*». Şi apoi înşiră ca şi Şincai, protopopii cu numele ce avea sub dânsul.

Prin urmare se vede foarte lămurit, că protopopii înşiraţi ca iscăliţi cu preoţii lor, nu numai că n'au fost iscăliţi în actul emis

www.digibuc.ro

cu data de 5 Septembrie sau 12 Decembrie 1700, dar poate nici nu erau. Acel protocol s'a făcut după anul 1701, adecă tot sub Atanasie, după cum zice Şincai şi Clain, şi o dovedeşte însuşi Vlădica Atanasie, cu ocaziunea depunerei jurământului de episcop unit la Viena în anul 1701. Cu astă ocaziune Vlădica Atanasie, zice în punctul al 7-lea: «*După ce voiu în Bolgrad la mitropolie ia mé numele a toţi popilor, voiu scrie, socotul acelora mai marelui nostru cinstit Cardinal le-oi trimite şi unde vor fi de lipsă pe slujba popòrelor din sfatul teologului îi voiu scrie*».

De aceea să vede foarte lămurit, că la anul 1701, când Vlădica Atanasie a depus jurământul la Viena, în Mitròpolia Belgradului încă nu erà cunoscut numărul preoţilor. Vlădica abia acuma se obligă a face o statistică de protopopi şi preoţi pe care o va trimete Cardinalului Colonici. Aşa dar protocolul, după care Şincai ne dă statistica protopopilor cu preoţii de sub ei, este făcută după anul 1701.

Afirmarea ştiitorilor, că în ziua de 5 Sept. 1700 s'ar fi unit 200.000 familii româneşti, este prea exagerată. Iezuitul Fasching reduce numărul celor uniţi la 80.000 familii. Fiedler, la 1733 ne dă 134.000 cu impozite în toată Transilvania, din cari 85.000 erau valahi. Statistica făcută de guveruul Transilvan la 1762 ne dă 157.491 de familii româneşti. Dintre acestea sunt familii:

Unite preoteşti	2.250
» mireneşti	25.223
Suma familiilor unite	27.473
Familii neunite preoteşti	1.365
» » mireneşti	128.653
Suma familiilor neunite	130.018

Din această statistică se vede, că la 11 familii unite era un preot, pe când la neuniţi, abea la 95 familii este un preot. Această statistică făcută după 62 de ani dela unire, ne arată destul de lămurit greşala istoricilor, cari susţin, că la 1700 s'au unit 200.000 familii româneşti.

Toate aceste rătăciri ale istoriilor vechi şi noi, n'au putut să vină la iveală decât din cauza lipsei proceselor verbale ale sinoadelor, nu numai a celui dela 1700, dar chiar şi a celor mai dinainte, şi după acest an. Actele originale ale acestui sinod, nu le-au avut nici un scriitor. Tot ce s'a scris a fost de presupunerile scriitorilor vechi. Şincai şi Clain, spun, că originalele nu le-a

www.digibuc.ro

văzut. E de mirat cum iezuitul Nilles n'a dat în biblioteca universităţei din Buda-Pesta peşte un act original românesc al unui sinod din Alba-Julia, aşa cum îl descriu scriitorii vechi, sinodul din 1700? Adică o declaraţie a sinodului cu subscrierea şi mărturisirea fiecărui despre credinţa ce o are. Să vede, că istoricii străini n'au în vedere adevărata istorie, ci interesul pentru care scriu.

Renumitul nostru istoric, d. Nic. Densuşianu, cu ocaziunea cercetărilor istorice în arhivele din Transilvania şi Ungaria, a dat de actele originale româneşti ale unui sinod întocmai cum îl descriu scriitorii mai vechi şi moderni, sinodul din 1700, dar care sinod n'a avut loc la 1700, ci la 1701 Ghenarie 6. Actele acestui sinod, cari n'au fost publicate până acum, le dau aşa cum sunt copiate de d-l Densuşianu la 1880, după originalul aflător în biblioteca universităţei din Buda-Pesta.

Sinodul din 1701. Ghenarie 6.

«Noi soborul, toţi protopopii ţărăi Ardélului facem înştiinţă tuturor cui să cuvine, a ştí precum şi noi pohtim presfinţia sa Mitropolitul nostru, Atanasie: să-ş ţie scaunul în pace cu cinste, pre cum s'au ţinut şi alţii. Venitul vlădicesc pre cum au fost obiciaiul mai dedemult să-l strângă. Din tralţi mireni, sau străinii nime să n'aibă, a să amestecă în lucrurile vlădiceşti făr ştirea soborului nostru: pentru care lucru néam iscălit şi numele nostru tot soborul: ca să fie de credinţă şi o am întărit cu peceţi precum se arată mai gios:

Protopop Ghiorghie, notaroş de ohabă într'una cu tot sfăntul săbor. *(L. S.)*
Scris Mitrop. Belgrad: Ghen. 6. 1701.

Eu protopop daniel diu Jlia am venit zoua sibroului în belgrad şi mă ţin de giouramăintoul ciam giourat vlădicăi şi săboroului.

L. S. Eu protopop toader din seliştă ţin una cu vlădica.

L. S. Eu protopot iacul del giomal am venit la vremia săborului şi mă ţin cu săborul şi cu vlădica de giurământ.

L. S. Eu protopopul idomir din berghiş am venit la zua săborului şi mă ţin de jurământ ce am jurat săborului şi vlădicăi.

Eu protopop ion dela calimăn am venit la zua ce de săbor şi mă ţiu de cem iu giurat pe sama vlădicăi şa marelui săbor şi iu credinţa...

L. S. Eu protopop mihaiu am vinit la zuoa săborului şi mă ţiiu de sabor şi de părintele vlădica.

Eu protopop toader din lemaiu am venit la zua săborului şi mă ţiiu de săbor şi de părintele vlădica.

L. S. Eu protopop aron din ţichindél am venit la zua săborului şi mă ţiiu de juremăntu ce am giurat saborului şi vlădicăi.

L. S. Eu protopop ioan dila Varedie mă ţiiu de jurem şi de Vlădică.

L. S. Eu protopop petré din fărăgău ce sintu la gurăgheiu am vinit la sebor şi am giurat săborului şi Vlădicăi şe me ţie de giurământu.

L. S. Eu popa toder cu părítele ţii ponâ morte oeghel.

L. S. Eu popa ioan Vel şoroştin mă ţiiu de săbor.

L. S. Eu popa Coste din hăpărtă.

www.digibuc.ro

L. S. popa irimie din şeuşe.

L. S. Eu prutupap şimon de slivaş mă ţiu de giurământă ce am giurat cu vlădica şi cu săborul.

L. S. Şi eu mă ţiu popa toder de săbor.

L. S. Eu protupop ion dela sănger mă ţii de săborul mare şi de vlădica athanasi.

L. S. Eu protupop oane dela săcal mă ţii de săborul mare şi de vlădica athas.

L. S. Eu protpop vasile dela sintul mă ţiiu de giuramănt cem giorat vlădicăi athanasii.

L. S. Eu protopop gavril dela bistra ştiu una cu săborul şi ţiiu cea am vorovit.

L. S. Protopop vasil ot calbo ştiu una şi ţiiu una ce am vorovit eu santă în una cu vlădica şi cu săborul.

L. S. Pop gabor din svaroş m. p.

L. S. Petru ot danil protopop.

L. S. Eu proto. vasilie de cianun.

L. S. Eu protpop maxim din Avrig voeşte şi pohteşte înpreun cu săborul mare pre vlădica athanasie cu tot sufletul şi cu tuat tăria şi dî tot inimi.

L. S. Eu protupop Constantin cu sobor cu acela giurmatu ce am giurat atuci şi anummi acum mă tiiu.

L. S. Protopop juerăstě snă protopop Staicu, ot Brasuă pohtească împreun cu săborul şi pre vlădica Atanasie cu tot sufletul şi cu toată tăria.

L. S. Eu protopop Sava din Săliste am giurat odată cu părintele Vlădica Athanasie şi mi tiiu dia ciaia.

Eu protopop Costin din Şieuţi mă ţiiu de Vlădica şi de giorâmântu ci-am giorat. *L. S.*

Eu protupop Ştefan din Simihai tiiu cu Vlădica Athanasie şi cu săborul. *L. S.*

L. S. Iată şi eu notarsol săborului mare protopop Ghiorghie din ohabă mă tiu de sabor şi de părintele Vlădica şi de mare jorământ ce am jorat şi de jorământ mă tiiu.

L. S. Eu popa gheorghie din porcăreşti mă ţiu de Vlădica de Bâlgrad.

L. S. Eu popa nistor din gaură din vidin chioarului.

L. S. Eu popa rad din colun mă tiiu cu săborul şi cu vlădica.

L. S. Popa Iacob din mărtineşti sunt cu Vlădica şi cu seborul mare cu sufletul mieu.

L. S. Şi eu popa Giurgiu giuratul protpului Toader cu săborul şi cu vlădica sănmptu una cu sufletul meu.

L. S. Eu pop opra din tărnaviţă şi cu protu popul nistru Daniil şi cu Vladica sintem întruna cu sufletul mieu.

L. S. Eu popa Danil din Birchis mă tiiu de vlădica Athanasie şi de săbol mare pe sufletul meu.

L. S. Eu popa One din Baditeléc mâ tiiu de Vladica şi de protopopul nostru.

L. S. Popa Ştifan din Jucul de gios pe . . . . . ţine pretopopul Iondin Căliian şi părintele Vlădica aşa voiu.

L. S. Eu popa Vasilie dela . . . . . voi pre giurământul protopopului pre acela giurământu migior.

L. S. Eo popa Mârien di Veleu mâ ţîi co protopopul şi co svtol sobră.

www.digibuc.ro

L. S. Eu popu Ion delingul mă ţii cu protupopul şi cu vladica covce jourâtu a o jourat protepoul Costo Vlădicăi coacel jourămt şi noi.

L. S. Eu popa Ion din porceşti său trimes de săbor lângă proto . . . maxim şi mă ţiiu cu suflet . . . . . meu lângă Vlădica acesta.

L. S. Eu paman di Fofălde ţiiu cu cistetul Vladica şi cu săborul mare.

L. S. Eu popă Toma din Fofălde sănă trimis de săbor lângă protupop Aron şi noi ne ţinem de Vlădica şi de săborul mare:

L. S. Eu popă Vasilie dănă Dorştată cu pătrapopul miu ma ţiiu de Vladica.

L. S. Eu popa Stanu dela Arămenicu popa meu me tiiu de Vladica şi de saborul mare.

L. S. Eu popa Mihăile din Armeni mă ţiiu de Vlădica şi de săborul mare

L. S. Eu popa Ilie dela Gergău mă tiiu de părintele Vlădica şi de săborul mare.

L. S. Prtopop grigoraş Bistiţ Eu sint cu Vladica şi cu săborul.

Protopop Macovei eu sim . . . . cu Vladica şi cu săborul.

Protopop david din uifălău ţiiu cu săborul şi cu Vladica.

Eu protupop Paşcul di si sicraiu ţii cu saborul şi cu părintele Vlădica, *L. S.*

Eu propopop Toma din Vinţ săntu întru nacu Vladica şi cu saborul *L.* S.

Eu popa Marean dila Măolci mă ţii de saboru.

Prin acest document să declară 29 protopopi şi 26 preoţi că sunt pentru Mitropolitul lor Atanasie. Adică 55 de iscălituri; dar nu 55 de protopopi, după cum susţin istoricii.

Acest sinod trebue că s'a convocat din ordinul Vlădicului Atanasie, ca să reguleze unile treburi administrative şi disciplinare, pregătite deja de mai nainte, (actele cu data de 14 Septembre 1700), ca să le facă cunoscută călătoria sa la Viena şi tot odată cei adunaţi în sobor să dea o hârtie Vladicului, în sensul cum am văzut-o, cu care să se prezinte împăratului şi Cardinalului Colonici.

Călătoria Vlădicului Atanasie la Viena.

In timpul acesta Atanasie nu întrerupsese relaţiunile sale cu Exarhatul Munteniei. Aceste relaţiuni ocupau foarte mult pe agenţii catolici, fiindcă dela dânsul depindea rezultatul ostenelelor lor de atâţia ani. De şi necatolicii lucrau din toate puterile să zădărnicească lăţirea catolicismului, cu toate acestea propaganda protejată de Curte, progresă. Ca să se curme odată luptele politice, ivite prin incidentul unirei, protejatorii propagandei cred de cuviinţă, ca să se dea lui Atanasie o a doua confirmaţiune. Spre scopul acesta, Atanasie să hotăreşte să plece la Viena. Această călătorie o dorea deja Vlădica Atanasie, după cum am

www.digibuc.ro

văzut mai nainte. Un motiv al călătoriei a fost şi trimiterea magnatului Vas, calvin, din partea guvernului, ca să împedice unirea Românilor cu catolicii. Numai mergând Atanasie la Viena putea convinge pe împăratul despre sinceritatea cu care clerul român să uneşte cu Roma.

Atanasie la începutul anului 1701 pleacă la Viena, însoţit de vicarul său Melentie, iezuitul Carol Neurauter, Ştefan Raţi şi secretarul Mitropolitului, un calvin, care îi era impus de guvern să-l ţină în curent de toate faptele ce le va săvârşi Atanasie. După plecarea lui Atanasie la Viena, mai mulţi preoţi din clerul său, îl acuză împăratului de mai multe abuzuri ce le-ar fi făcut. Toate aceste acuze s'au adunat şi formulat în 22 de punte.

Ajungând la Viena s'au şi ţinut două conferinţe în cauza unirei. In *conferinţa I.* Atanasie îşi exprimă dorinţele sale.

1. Că mărturisirea credinţei sale să fi ascultată la Viena.
2. Maiestatea Sa să se îndure a-l confirma.
3. Drepturile episcopului şi clerului să fie recunoscute şi confirmate.
4. Să li se dea o diplomă anumită pentru clerul şi poporul român din Transilvania, care să consune cu cea dela 1698..
5. Că cele 36 mii floreni, pe care le-au plătit preoţii români în timpul războaelor cu turcii, cu condiţiune de a le restitui, să li să restitue, ca din acea sumă să se înfiinţeze şcoale pentru Români.
6. Să roagă, ca împăratul să dea ordin generalului Rabutin să-i apere contra goanelor magnaţilor.
7. Să roagă, că diploma ce li se va da, să fie bine redactată aşa ca heridicii (guvernul) să nu o înterpreteze altfel.
8. Ca preoţii să fie scutiţi de zecime.

Cardinalul promite că aceste cereri să vor împlini cu unile modificări.

Cu această ocaziune, Impăratul dă lui Atanasie titlul de Consilier împărătesc pentru el şi urmaşii săi. L'a cinstit cu un lanţ de aur cu cruce şi portretul împăratului. Cardinalul îi promite, că va cumpăra pe seama Mitropoliei din Alba-Julia, o moşie în preţ de 6000 florini.

In *Conferinţa II.* S'au prezentat lui Atanasie cele 22 punte de acuzare ale preoţilor români, la cari el avea să respundă. Cum s'a apărat Atanasie nu să ştie, dar iezuiţii Baranyi şi Bellusi din Alba-Julia îl apărară cu mult foc.

www.digibuc.ro

In orice caz, aceste acuze n'au fost luate în seamă, fiindcă împăratul doria cu orice preţ să-şi înmulţească numărul catolicilor sub sceptrul său. La asta îl astrângea starea Ardealului, ca să ridice cu Românii uniţi numărul catolicilor, ca altfel să-şi poată executa trebile după dorinţa în acea ţară. Că aceste acuze n'au fost luate în seamă de împăratul, putem deduce din actele săvârşite în Conferinţa I, când îl alesese consiliar şi-i dărueşte lanţul de aur cu portretul lui.

Tot în această conferinţă Cardinalul Colonici, în numele împăratului, asigura pe Atanasie, că Românii niciodată nu vor fi scurtaţi în drepturile lor la alegerea de episcop. Il asigură, că în viitor când scaunul episcopesc va fi vacant, atunci totdeauna se vor pune trei candidaţi, pe cari îi vor propune împăratului şi dintre cari împăratul va întări pe unul şi pe care îl va confirma şi Papa.

După acestea Cardinalul Colonici pretinde dela Atanasie să-şi mărturisească în public credinţa după formula prescrisă în sinodul Tridentin, la care jurământ sunt obligaţi toţi episcopii uniţi cu Papa.

Cererea lui Atanasie de a fi din nou hirotonit nu i s'a promis;[1]) dar i s'a dat confirmarea de episcop unit de către împăratul ca principe al ţărei şi apărător al catolicilor prin următoarea diplomă din 19 Martie 1701, numită diploma I, leopoldină:

Noi, Leopold, din graţia lui Dumnezeu, ales împărat al Romanilor pururea august, etc.

Facem cunoscut prin aceste tuturor celor ce se cuvine, că noi din grija ce o avem pentru alegerea păstorilor sufletelor credincioşilor noştri supuşi, considerând meritele celea înalte şi speciale ale credinciosului nostru Atanasie, episcopului de ritul grecesc din Transilvania şi din părţile nnite cu dânsa, precum şi învăţătura şi viaţa lui cea exemplară şi plăcută tuturor, purtarea şi celelalte virtuţi cu care este înzestrat de cel prea înalt, precum am înţeles din raportul marilor noştri miniştri; am hotărât pre acelaşi episcop ca pe o persoană vrednică şi meritoasă şi nou plăcută, să-l numim episcop naţiunei române în Transilvania şi în părţile unite cu dânsa, prelat şi păstor suprem al prezisului popor român, în locul răposatului celui din urmă episcop Teofil, după dreptul patronatului nostru regal, care 'l avem şi-l esercităm din puterea foştilor regi ai Ungariei, predecesorilor noştri de fericită memorie, întru conferirea tuturor bisericilor şi beneficiilor din provincia noastră Transilvania şi din părţile unite cu dânsa, şi afară de aceasta, să-l dechiemăm în numărul consiliarilor, şi să-i dăm acel episcopat cu toate drepturile, foloasele şi veniturile în orice mod numite, care de drept şi din vechime

[1]) Greşesc Hurmuzaki şi P. Bod, cari susţin că Athanasie a fost din nou hirotonit.

www.digibuc.ro

se cuvine acelui episcop, şi să-l introducem întru stăpânirea episcopatului prin tezaurariul nostru din provincia Transilvaniei, şi pentru iubirea noastră cea specială imperială-regală, care o avem către numitul episcop, pentru onoarea şi stima lui şi a naţiunei lui, am voit să-l decorăm şi să-l onorăm cu lanţ de aur, adornat cu cruce şi cu portretul nostru imperial-regal care să treacă la ceilalţi episcopi următorii lui însă aşa ca acela să fie ascultător şi credincios în toate lucrurile cele drepte şi permise, atât pontificelui s. biserici romane cât şi nouă, şi arhiepiscopului din Strigon celui de acum şi celor viitori, să ţină mărturisirea credinţei de acum în viitor şi însuşi episcopul şi următorii lui, ba şi toţi preoţii de acelaş rit, cari vor vrea să se bucure de episcopat şi de celelalte beneficii, şi cari vor primi carte de întărire numai dela noi, ca dela regele apostolic, ce li se vor trimite prin cancelaria noastră aulică transilvană. Prin puterea şi mărturia acestei cărţi din partea noastră

Dat în cetatea noastră Viena Austriei, în 19 zile ale lunei Martie anul Domnului 1701 al regatului nostru roman 45, al Ungariei 46, a Bohemiei 45.

Leopold (L. S.)

Comite **Samuel Kalnoki.**
Ioan Fiat

La 19 Martie 1701 s'a emis un decret către Ştefan Apor, tezaurarul Ardealului, ca să instaleze pe Atanasie, ca consilier împărătesc, decorat cu cruce, lanţ de aur şi portretul împărătesc. Tot cu această dată s'a emis şi a doua diploma leopoldina.

In fine un al 4-lea act, o specie de *Salva Gvardia*, adică un fel de mers liber pentru Athanasie şi doi oameni ai săi: Mihail Payi şi Ştefan Raţiu. Prin acest act împăratul asigură pe episcop de protecţiunea sa în toate afacerile, în vizitaţiunile canonici şi alte călătorii necesare atât în Transilvania cât şi în Ungaria.

După confirmarea lui Atanasie din partea împăratului Leopold, trebuià confirmat şi de Pontifice. Pentru scopul acesta, Cardinalul Colonici a înaintat la 24 Martie 1701 actele necesare la scaunul Apostolic. In urma informaţiunilor ulterioare date de cardinal, Atanasie a fost confirmat. Această confirmare a stat numai în aprobarea celor îndeplinite de Cardinal, fiindcă Mitropolia Albei-Iuliei nu erà în albumul Mitropoliţilor uniţi cu Roma.

Propaganda catolică îndeplinindu-şi planurile sale, prin faptul că unirea primì deplina ei soluţiune, începe a regula unile chestiuni de dogmă şi disciplină.

Interesul propagandei catolice era, ca pentru asigurarea disciplinei, demnitate de Arhiepiscop şi rangul de Mitropolie al bisericei române din Ardeal, să o reducă la rangul de episcopie alăturată la Arhiepiscopia Strigonului. Această degradare au şi îndeplinit-o catolicii prin actul de confirmare, numit diploma I.

www.digibuc.ro

leopoldină. Atanasie e confirmat numai ca episcop, nu ca Mitropolit, asemenea şi Mitropolia de Alba-Iulia se degradează la rangul de episcopie.

Cât pentru asigurarea unirei şi delăturarea oricăror propuneri şi temeri, impun lui Atanasie prin diploma numită leopoldina, [1]) tot cu data celei dintâi un teolog iezuit a cărui dorinţă eră, a ajută pe episcop cu sfatul şi a fi *Causarum auditor generalis*, adică judecător mai mare în lucrurile şi trebile bisericeşti. Prin această diplomă autoritatea episcopului românesc este foarte redusă, iar puterea teologului e atât de mare, încât episcopul se poate numi vicarul teologului. Catolicii prin acest teolog vroiau să stăpânească peste clerul românesc. «Aşa Românii mai de demult într'un chip, acum altmintrelea au fost asupriţi».

De aici înainte relaţiunile Mitropoliei de Alba-Julia cu Exarhatul Munteniei, cât şi orice referinţă cu ereticii şi şismaticii, au trebuit să înceteze.

Impăratul s'a îngrijit, ca episcopul Atanasie să capete pentru întreţinerea persoanei sale, din visteria statului, pe fiecare an 4000 florini.

Atanasie înainte de a părăsi Viena a depus şi subscris următorul jurământ:

---

[1]) Diploma II, leopoldină, constă din 15 puncte, în cari se garantează Românilor uniţi, drepturile şi privilegiile bisericei rom.-catolice; se scutesc preoţii şi bisericile unite de orice contribuţiuni; credincioşii bisericii unite sunt a se privi de fii adevăraţi ai patriei, iar nu de oameni toleraţi; după preceptele unirei se ordiniza un teolog lângă episcop, se porunceşte ruperea legăturei cu Bucureştii ori cu alţi schismatici ereteci; să nu se înmulţească numărul preoţilor în defavoarea nobilimei, se dau poveţe cum să se poarte Episcopul cu clerul său, scrierile să supun cenzurei catolice; să se facă în Alba-Julia, Haţeg şi Făgăraş şcoale pentru uniţi; fără ştirea teologului, nu poate episcopul pedepsi pe nimeni din cler; se concede adulţilor împărtăşirea şi afară de paşti, şi se opresc a lua taxă pentru botez, cununii; miruire, iar pentru alte acte, sunt de stabilit taxele în sinod; împăratul are dreptul a denumi, din trei candidaţi, pe unul de episcop; Vlădica şi teologul să dea exemplu bun; uniţii să fie scutiţi de toate autorităţile publice, diploma să se considere în tot locul şi în toate oficiile.

Atanasie în jurământul ce-l va depune răspunde la toate acestea, că le va ascultă şi le va ţine exact. — *Candela. 1885, p. 631.*

Autenticitatea acestei diplome a II. leopoldină a fost pusă la îndoială; unii negase chiar existenţa ei. Nilles, l. c. I, p. 292 ne dă această diplomă aflată în arhivele curţei şi ale statului. Existenţa ei se dovedeşte şi în jurământul lui Atanasie depus la Viena.

www.digibuc.ro

Athanasie a legii cu sfânta besearecă a Romei unite şi împreunate rumâneşte în ardeal şi în părţile ţărăi ungureşti, care să ţin de Ardeal Vladică.

După ce că pre luminat înălţat şi sfântu împărat Leopold cel mare Craiul ţărăi ungureşti şi Domnul nostru cu mare milostenie, în Vladiciia mea cea rumânească Mă are fi fost întărit, cu lanţ de aur, în semnul şi mărturisirea uniciunii dreapte pre mine şi rămăşiţele meale. Vlădici ruman şti, cu sfânta besărecă a Romii uniţi ne... fi fost dăruit cu tituluşul A înalţii sale, împărăteşti şi crăeşti de sfetnic, m'are fi fost cinstit, şi îndobit (impodobit). Aşişdeare şi sfântul săbor al mieu. Din giub. iobăgesc, slujba, şi honorariumul, sau cinste, cu care domnilor lor până într'această undă de vreame, s'au ţinut a da. Plata vamelor, şi dintralte mai multe tărhaturi şi greutăţi ş' adăuri l'are fi fost slobozit şi deslegat aşea prevelegiumurile noastre, şi dunaţire noao, de craii Ardălului date. S'au milostivit, a le întări şi încă şi a le mai înmulţi. Mai marelui, cintitului şi Milostivului Craiului nostru D. D. Leopold, sfintei besearici a Romii Cardinalul de Colonici, arhiepiscopul, de Estergom. Mie derept şi adevărat Mitropolit supt credinţa mea, cea popească, şi Vlădicească, mă giur ma închin şi mă făgăduesc. Lucrurile şi articuluşuril(e), aici mai gios scriså a så şti pe stătatură direaptă, şi în tăriia uniciunei, foarte de lipsă, din treg fără zdrobitură, în sfinţenie le vom ţine, şi nice întru un chip, pin mine sau pin tr'alţii, supt puteare şi biruinţea mea uniţi, bater în ce stat fie. nu vom lăsa să se zdrobească, sau din treg să nu să ţină.

Art. 1. Pre cumui leage şi orănda de sfânta săbornica besărcea a Romii în conţiliumul au sabor tredintinului scriită voi face uluitură, şi giurământ aşijderă ducăn dumnezău, în mitropolia mea, la Belgrad cum toţi popii mei şi protopopii, care vor fi din săborul mieu, şi biruinţa mea, sau care şi de acum înainte, are vrea să se popească, până într'unul, această uluitură şi giurământ, în ainte mea, să se facă şi aceasta încă poate că cum nime cu privilegiemurile, de pre luminată şi înălţată împărăţie, date cu milă a trăi să nu poată nu mai acel care supt giurământ, mai sus numit, vor priimi uniciune.

Art. 2. A fi fiu smerit până în moarte capului sfintii beseareci creştineşti — a să şti sfântului Papii de Roma a unspreazece Clement şi ramăşiţălor sfinţii sale. Cu giurământ, tare, adeverez, şi mărturisesc din traceaia încolo, din canonul Leturgii noastre rumaneşti, numele patriiarhului din ţărigrad, oii face să să ştargă şi în locul lui numele sfinţii sale papii de Roma să-i pună voi da poruncă.

Art. 3. — Pentru ce că destul mi-s'au arătat şi toate am văzut, şi ştiu destul din rătu grecescu şmatici vladici archiepiscop, mitropolit şi patreiarsi nu numai prin zdrobitură rândului şi sfânţeniei popeşti, cu bani ar fi soisit la deregătorie, ce şi cu puteare fără nici o dereptă, de obiceaiul legii orândeală şi blagoslovenie pentru agiutorul păgănilor, scaunele lor a fi cuprinsă; pentru aceaia de unii ca aceia au de rămăşiţăle lor orănditi, de care şi eu am fost orandit, şi blagoslovit ne ştiindu-mi cu d reptate şi cu calea legii a fi sosit pe aceia la popie si la Vladicie ca să pociu fi adevărit despre orânduiala mea, în popie şi în Vlădicie, Blăgoslovenie, că într'un lucru foarte mare, şi lepsă, în lucruri sufleteşti. Pe ispăsăniia oilor. Supt biruinţa mea care sint, supt lucruri prepusă prin archiepiscup din Estergom Mitropolitul mieu. In popie a mă orândui şi în vlădicie aşa a mă blagoislovi, poate că acea pre punere şi îndoia şi despre protopopii şi popii, de supt biruinţă mea, care prin mine s'au prin tr'alţii, nainte mea vlădici şişmatici rumăneşti sau orăndit iaste,

www.digibuc.ro

mă făgăduesc, în țărcălatul besearecilor, căror avea mai de grabă, până întrunul, popii și protopopii, supt lucruri prepusă or de nou lorăndi.

Art. 4. — Caticișmulșul legii direpte în limba românească care prin chelciugul mai marelui nostru și cinstit Cardinal de Roma sa tipări mă făgăduiesc, mireanilor și popilor ale împărți, dară cealelalte până acum cu greșale sau șișmaticilor, sau ereticilor tipărite, dela săbor și dela Mireni le voiu cere înnapoi, și cele de nou tipărite în cinste le voiu împărți. Dar în tralte cărți tipărit, greșealile șișmaticești și iriticești care prin neștiința și prostiia noastră, sau pin șișmă, au întrat și au încăput le voi sterge și le voi curăți, care cărți de acum înainte în tipografia noastră se vor tipări, întâiă se vor da teologului mieu, să le caute și nici o carte nu se va da afară la tipariu, fără știrea, voia și înbuneala lui.

Art. 5. — Pentru că pe stătătura, direptate și în tăriiă, acești ispăsitoare uniciuni de hasnă, și foarte de mare lîpsă iasto. Cum greșealele, care de mulți veaci, în care fără capul bisearicii am fost și supt giugul păgănilor am gemut în aleanul săboarelor, și canoanelor a toatei sfintei biserici a Romii să să șteargă afară dară eu chiar fiind în multe ne învățat, nemuncit și ne cercat. Pe teologul, și sfetnicul, popa roman catolic îl primesc, ca un părinte dătătoriu de sfat, fără care, adunare, de săbor, nu voiu ținea nici țărcălat de bisearecі nu voiu începe, nici fără adevărătura aceluia pe mine nu voiu lepăda de bisearică, nu voiu despărți și nici un din mireani sau din popi nu voiu globi nici nu voiu popi, și nici unul, pe cinste, și deregătorie protopopească nu voiu rădică, nici de deregătorie pe nici unul din iei nu voiu jefui nici nu voiu desbrăca, nici popii pintr'un poporu întraltu, nu voiu schimba cu un cuvânt, în toate lucrurile bisearicești a teologului și a sfetnicului mieu, sfaturile ispăsitoare le voi primi și pre acele a îmbla voiu sili.

Art. 6. — De astăzi în colo me leaped de toată curăspundeațiia și dătătura, în știiulță prin scrisoare și prietișugul șișmaticilor, a erriticilor, și a craiului sau Vodii țării Muntenești, nici o carte de acom înnainte cu aceia respunsu nu voiu avea. Și nici pre Bucureștan, mai mult al mieu arhiepiscop, și mitropolit a fi nu-l voiu cunoaște, dară ieu într'una cu tot săborul mieu arhiepiscopului de estergom mă smeresc, pre acela a fi mitropolitul meu îl cunosc, de acesta, în toate, în care să cadă vlădicului ca de a lui mai mare Arhiepiscop al asculta asculta voiu. Dară unde a fi lipsă. lui Vod (ă) al țărâi muntenești, sau altul cumva din șișmatici a scrii carte, mai nainte carte oi arăta o teologului, și sfetnicului mieu.

Art. 7. — După ce voiu în Belgrad la mitropoliia mea numele a toți popilor, voiu scrii, socotul acelora mai marelui nostru, cinstit Cardinal le oi trimite și undea, și unde vor fi de lipsă pe slujba popoarălor din sfatul toologului îi voi scrii.

Art. 8. — Pe nime noi diiăconi nici noi popi până unde mai nainte teologul înpreună cu protopopii, nu or lua sama, iaste cu știință și cu învățătură (care popilor să cade) destul, împodobit și învățat a doao muerii (o) noi popi și tot săborul, voiu bănui, cum statul lor să cuvine cu cinste nu cu măscară și cu rușine în deșertu. și de acum înainte, nu voiu îngădui pre tată mieu și fraților să aibă a mesteca în trebole popesti, și popilor să porunciască, sau bani dela ei să strângă.

Art. 9. — De la tot popa nu mai multe de un florint unguresc precum țin preveleghiumurile crailor pe Ardeal oi aștepta, și voiu lua pre an când sa templa dintre săbor sau dintre mireni, să să globască despre unii ca aceia, cât va giudeca teologul atăta să va lua și giumătate de gloabă mie giumetate sa vem

www.digibuc.ro

Art. 10. — Mă făgăduiescu şi pe aceia, cum diici nainte în curte mea numai catolici sau dirept uniţi voiu ţine, şi pe alţi pe toţi până întracestă vreme am avut, lângă mine, sau şişmatici cât de îngrabă din curte mea le voiu da afar, şi mai multă, de aceia lângă mine nu voiu răbda nici co voiu ţinea.

Art. 11. — In Belgrad, cât în grabă oi sili şi voiu munci, o sculă să să înceapă, meşterii osculelor voiu alege să ştie dieceaşte şi rumâneaşte.

Art. 12. — In treabe şi lucruri de legi a popilor, nu voiu afla scaunul mireanilor ce mai nainte sosindă, lucruri ca aceale, voiu da înaintea teologului mieu cu care sfătăindu-mă, de ar fi lucruri pe lipsă destoinici om afla pre mai marele nostru cinstitul arhiepiscop din Estergom.

Art. 13. — Şi din sărbătorile paştilor încolo, peste anŭ oamenilor de vărstă, a să ispovedi, şi cu sfânta cuminecătură, a trai va fi slobod.

Art. 14. — Pentru botezŭ ispovedanie, de paşti, care să va ispovedi, câte un ban, va da pentru giurământ, de căsătorie, îngrupăciune, şi primirea muerii în biserică după naştere, ce să fie plată, cu săborul şi cu teologul mieu voiu rumpe şi voiu orândi taşcă direaptă, stătătoare.

Art. 15. — Haşna şi proventuşul, din economie bisericii sau mitropolii ce va eşi, o fi supt grije coratorilor, aşea cum fără a mea şi a teologului ştire nimin să nu poată da afară şi aşea apoi nainte săborului, şi a teologului, să s ţină a da samă despre ce vor lua la mană.

Art. 16. — Cu un cuvântu săborului şi mireanilor oi sili, a fi cu pildă bună, în mitropolia mea, giocuri să fie la aceale, la aceale giocuri, mueri să vie nu voiu rabda, nu voiu suferi. Nici voiu lăsa a face vânătoare armată, şi cu sunete, nici nu voiu părăsi dojeneala teologului mieu, bucuros le voi primi şi oarece va giudica teologul, în bisareca noastră românească, să să înbunează oi înbuna, de unde, ce aşa greşi în alenul articuluşul din articulusurile mai sus scrisă, care-i supt credinţa, şi giurământul mieu cel popescu, şi vlădicescu, ale ţinea m'am făgăduit, în vreame deodată de doo mult de trii ori mai marile mieu, cinstit arhiepiscop din estergom despre greşealele mele, mare dojeni şi nu m'aş înbuna, potecă şi din treg orândesc, cum confirmaţiul mieu sau întăriiă mea vladică, să naibă nici o puteare şi încă mă plec me slobod şi închin voiu mai (mai) marelui mieu cinstit arhiepiscopului cum de s'are vedea pe bine bisaricii rumăneşti cu a Romii unite din vladicie să mă scoată şi în locul mieu altul care să ţină lucrurile, mai din sus scriite, minciunii, foarte de lipsă, va pune, vlădică aşa întăreascu, şi adeverez şi cu iscălitura manii meale şi cu puitura peceţii meale, în Beciu. (Viena) la 7 Aprilie 1701.

(Semnat) *Vladica Atanasie.* L. S.

Precum se vede din acest jurământ Athanasie se obligă şi se făgăduesţe Arhiepiscopului de Strigon Colonici, ca adevăratului şi legitimului său Mitropolit, a ţine articolele mai sus înşirate pentru statornicia, sinceritatea şi firmitatea unirei, neadmiţând sub nici o condiţiune violarea ori neobservarea lor exactă.

Atanasie isprăvindu-şi afacerile sale la Viena, a ajuns la 4 Maiu acelaşi an la Alba-Julia în Mitropolia sa. Aici a fost salutat şi primit cu bucurie şi entusiasm de către ai săi. Tot în acest timp au ajuns şi la dieta Transilvană diploma împărătească

www.digibuc.ro

prin care a fost recunoscut de episcop al Românilor uniți din Ardeal și părțile anexate.

La 25 Iunie 1701 s'a serbat instalarea lui Athanasie de episcop, în Alba-Julia prin comitele Ștefan Apor, corform instrucțiunilor date dela Viena. Instalarea s'a săvârșit într'un mod serbătoresc, asistând o mare parte din cler și unii protopopi, fiindcă spre acest scop îi convocase Atanasie, amenințându-i cu pedeapsă, dacă nu ar veni în ziua hotărâtă.

Această serbare astfel o descrie Șincai.

«Atanasie cu întraurite haine bisericești și cu mitră îmbrăcat în casa lui Apor, însuși Apor cu mare litie și cu radvanul său l'au dus la bisearica cea românească de l'au pus episcop, ba cum se făcea Apor arhiepiscop, cu titlul de *Illustrissimus* ac *Reverendissimus*; adecă prea luminat și pre cinstit, și cu pedagogul său eforul paterul iezuvitul Suniog. Mare pompă au fost. Mulțimea cea mare a preoților românești ca nește berbeci negri unii mergea înainte, alții pre de laturi, alții din dărăpt; mulți mergea plângând, și unii dintre dânșii ziceau: Acum seacera orzul, dară după orz vor secera și grâul».

«La această serbare s'au citit poruncile împărătești și despre Vladicul, despre unire și despre altele, cari puțin înțelegându-le dintre preoții românești, gândeau, că ei fără știerea lor toți s'au boerit».

Prin această formalitate și-au încheiat Vlădică Atanasie actul schimbărei în credință.

Deși prin săvârșirea acestui act, unii preoți români știau că se îngroapă autonomia bisericei lor ortodoxe din Ardeal și Ungaria pe un timp oarecare, totuși tăceau, măguliți fiind de favorurile și privilegiile materiale promise mereu dela 1698. Aceste favoruri au ademenit majoritatea clerului a se supune acestor inovațiuni, cari le făgăduiau un viitor ferice față de trecutul vitreg și împilator.

«Când s'au făcut instalația Vlădicului Atanasie unii dintre greci (Românii negustători sau orășenii pe atunci și chiar în ziua de astăzi se numesc greci) adevărat au tudumănit împotriva unirei, dar bieții Români și preoți n'au cutezat, ci după vr'o câteva luni au început a pofti, ca în biserica cea mai mică din Bolgrad să le slujească preoți neuniți după obiceiul cel mai de mult, ș. c. l. Eu știu ce au poftit, dar vlădicul cu iezuitul pedagogul său ni-

www.digibuc.ro

mică au plinit, ba nici morţii acelora i-au îngropat, pentru care lucru, aceia s'au supărat».

Atanasie după instalare convocă un sinod spre a comunica clerului său rezultatele călătoriei sale la Viena. Sinodul convocat s'a adunat la 29 Iunie acelaşi an în Alba-Iulia. In acest sinod, Atanasie aduce la cunoştinţa clerului, bunăvoinţa cu care a fost primit de către împăratul la Viena şi promisiunile ce i s'au făcut. Citeşte diploma a II. leopoldina şi pastorala primatelui Colonici adresată clerului român. In fine s'au redactat trei scrisori sinodale: către Cardinalul Colonici, către împăratul şi Pontificele roman.

Din documentele ce le avem să dovedeşte, că mai întâiu s'a declarat pentru unire Vlădica Teofil cu câţiva protopopi la 1697 după aceia să declara Vlădica Atanasie cu un număr mai mare de protopopi, la 1698, şi din declaraţia săborului dela 1701 să vedem, că se declară pentru Vlădica Atanasie pe lângă un număr de protopopi şi preoţi. Nu există însă nici cea mai mică dovadă, că şi poporul şi-ar fi dat consimţimântul în favorul unirei. Iezuiţii socotind poporul român de prea puţin erudit şi greu de mişcat din credinţa lui strămoşească, s'au decis a câştiga cu deosebire preoţimea, crezând că păstorilor va urma şi turma. Dar desvoltarea treptată a condiţiunilor unirei, a hotărît pe unii din cler, cari se subscrisese împreună cu Atanasie pentru unire, să se abată dela pasul făcut şi să protesteze contra lui Atanasie şi contra unirei; de sigur că poporul n'a putut fi pentru unire, n'a putut fi pentru un act încheiat fără consimţimântul său. Diferitele proteste ale poporului şi ale clerului adresate guvernului contra lui Atanasie şi contra unirei, ne dovedesc că unirea de şi eră săvârşită, dar cu toate acestea partizanii lui Atanasie erau foarte puţini.

Indată după instalarea lui Atanasie, clerul, care a rămas credincios legei strămoşeşti, protestează. In fruntea acestuia, erau ca agitatori principali preotul *Ion Circa* şi nobilul *Gavril Nagyszegy*. Protestele lui Nagyszegy, ca plenipotenţiar al Românilor ortodoxi mai întâiu n'au fost primite de guvern, mai târziu le-au primit, dar rezultatul lor a fost închiderea lui Nagyszegy şi a câtorva Români mai de frunte. La 27 Iunie 1701, s'a dat de protonotarul Sárosi sub sigilul împărătesc protestul următor:

«Preoţii Vasiliu, Cârstea şi Florea cu curatorii confesiunei ortodoxe. Stoica Postăvariu şi George Vatafu din suburbiul Braşovului numit Bol-

www.digibuc.ro

garsechiu, preotul Stan din Făgăraşi, preoţii Petru şi Duvlea din Zerneci, preotul Ioan din Tohani şi preotul Stoica din Resnov, precum şi Ştefan Safranios, Sava Policeani Luca Sultanul, Turneamul, neguţătorii greci din Braşov şi Ladislau Făgăraşu din districtul Făgăraşului, protestează sărbătoreşte în numele lor şi al tuturor celorlalţi locuitori ortodoxi atât preoţi cât şi mireni, ţinători de atinsele locuri. Ei aduc ca bază a protestului decretul împărătesc, care asigură tuturor libertatea în cele spirituale. De chiară că rămân pe lângă confesiunea strămună şi că sunt gata a suporta toate greutăţile, ca şi până acum, în linişte, dară punctele propuse de Episcopul Atanasie nici de cum nu le pot primi, nu se vor uni cu catolicii după exemplu aceluiaşi Episcop nici odată; ci contrazicând acelor punte şi clausulelor lor precum şi uniunii bisericilor române de confesiunea grecească cu catolicii, vor rămâne cu tărie în credinţa cea vechea grecească mărturisită până acuma de bisericele orientale şi urmând moşilor şi strămoşilor lor vor rămâne în aceia cu statornicie. Iară pe preoţii, carii să dechierară a primi punctele propuse de amintitul Episcop Atanasie şi cari s'ar mărturisi uniţi cu biserica catolică, nici nu-i vor recunoaşte de învăţătorii şi păstorii săi, nici nu vor primi învăţăturile lor».

Protestele energice ale populaţiunei ortodoxe ajungeau la guvern numai prin mijlocirea unor bărbaţi reformaţi de o poziţiune însemnată ca Nicolae Bethlen, Ştefan Naláczi şi Samuel Keresztesy.

Pe lângă protestele generale ale ţinuturilor Huniadorei, Sibiului, Făgăraşului şi Braşovului, opoziţia luase dimensiuni mari şi în părţile anexate Mitropoliei Transilvane. Episcopul ortodox din Maramureş, a protestat împreună cu sinodul său contra unirei cu biserica catolică, bazându-se pe sfânta scriptură şi tradiţiune.

In aceste împrejurări Vlădica Atanasie, ca să pună o stavilă revoluţiunilor religioase a îndreptat la 18 Iulie 1701 următoarea admoniţiune către clerul şi poporul românesc din comitetul Huniadorei:

«Noi, din mila lui Dumnezeu Atanasie, Archiepiscop şi Mitropolit din scaunul Bălgradului (Alba-Iulia) şi a toată ţara Ardealului, esteje iproci: Ani Domnului 1701 Iulie 16.

«Fiind sobor mare în Bălgrad de toţi protopopii ţărei Ardealului, datam cartea noastră de credinţă în mâna protopopilor Varmeghia Hiniadorei lăcuitori în Hiniadora, protopop Gheorghie şi protopop Ioan şi a toţi popii şi mireni din Varmeghia Hiniadoarei, cari din leagea grecească şi românească, cum legea înălţatului împărat şi cele patru puncturi, ce le-am arătat, să nu le hulească, ci numai pre cum au trăit până acum, după obiceiul pravilei greceşti şi de aici înainte biserica Hiniadoarei şi cu toate bisericile din varmeghia Hiniadoarei, şi cu toţi preoţii şi mirenii aşa să tocmească cu toate tocmelele bisericeşti, ne adăogând şi nescăzând. Iar ei încă să fie ascultători de noi, pre cum au ascultat şi mai nainte de Vlădica şi pe cine le-au fost purtător de câştig. De aceia facem în ştire tuturor cui se cuvine a şti, şi o întărim cu iscăli-

www.digibuc.ro

turile şi peceţile noastre de care întărim lucrul cu scrisoare, ca să se creadă».

«Scris în Belgrad Iulie 18, 1701».

L. S. Vlădica Atanasie.
L. S. P. Ladislaus Bárányi.
L. S. Franciscus Belusi.
Societatis Jesu Residentiae.
Albensis Superior.
L. S. Andreas Horvath.
Residentiae Prior.
Societatis Jesu Claudiopolitane.

Precum a fost îngăduit Părintele Vlădică aşa să fie scris Notariul Vasile Daianul.

Protestele contra unirei şi contra lui Atanasie, nu erau numai din locurile depărtate de reşedinţa Mitropolitului; ci chiar din Alba-Iulia, Românii, Grecii şi Sârbii din Alba-Iulia înaintează guvernului următoarea petiţie:

«Către Inalt Guvern Regesc Transilvan, petiţionăm noi Românii, Grecii şi Sîrbii locuitori în Alba Iulia, de la mic până la mare, care a rămas până acum şi cari vor rămâne şi de acum în vechia religiune grecească, înrădăcinată, rugându-ne către Graţia Voastră ca către Tatăl lor dulce după Dumnezeu».

«Umilit suplicăm la Măria şi Graţia Voastră şi dureros înştiinţăm, ce fel de lucruri ne mai auzite să întâmplă faţă de vechia noastră religiune grecească înrădăcinată, care îi poate fi spre cunoştinţă Mariei, Graţiei Voastre într'atâta, că dacă au fost vre-o dată exemple triste în această patrie, ziserăm, că zeu şi aceasta e dintr'acelea: Adecă, Biserica noastră remase noue de la vecinic, vechii noştrii antecesori, s'a oprit de la ori ce altă ţinere de ceremonie, care trebue săvârşită după religiunea noastră, până la anumite timpuri a fost şi sub sigil şi acum preoţii noştri sunt opriţi de trei săptămâni şi jumătate, pentru care noi nici în serviciul nostru divin, nici într'alte lucruri ce trebuesc săvârşite după religiunea noastră, nu suntem liberi, fiindcă Reverendul domn Episcop de acum Atanasie graţia sa şi-a depărtat de lângă vechia sa religiune grecească înrădăcinată şi pe preoţii noştrii îi sileşte ca să jure pe cele patru puncte, pe cari patru puncte dânsul i-a şi jurat deja pe vro câţiva protopopi români, jurând şi însuşi dânsul, care puncte noi care ne ţinem de religiunea noastră, nici nu le cunoştem a fi şi nici nu voim a le cunoaşte, nici pe susamintitul domn Episcop întru nimic nu-l cunoaştem de Episcop al nostru, şi pe acei protopopi şi preoţi, cari s'au unit pe sine din buna lor voe cu dânsul, nu-i ţinem de preoţi ai noştri ţinând stâns la diploma Majestăţei sale Imperatului, a cărui continenta (cuprins) este acesta: ca Majestatea sa nu conturbă pe niminea în religiunea sa. Nu mică întristare ne este şi aceasta, care ni s'a întâmplat de atunci, că noi am îngropat deja 7 trupuri ca pe vite fără preot şi fără ceremonia ce se cere la aceasta

Fiind în Alba-Iulia 5 biserici româneşti, Românii care s'au declarat contra unirei, au ţinut biserica cea mai mică pe seama lor. Şi pe preoţii, care serveà nu le permiteà să pomenească pe episcopul Atanasie, făcându-l eretic.

www.digibuc.ro

Neînţelegerile dintre Români mereu crescând şi înmulţindu-se numărul protestelor contra unirei, Împăratul Leopold voind să dea o probă despre împărţialitatea curţei, emise cu data de 12 Decembrie 1701 o diplomă, prin care declară, că libertatea acordată Valahilor prin înaltele decrete dela 14 Aprilie 1698 şi 26 August 1699, de a se uni cu una din cele 4 religiuni recepte şi de a câştiga drepturile acelea—sau de a rămâne în poziţia de până atunci trataţi fiind după legile de mai înainte nu numai că rămâne în vigoare această libertate, ci fiecare în virtutea prea înaltei voinţi, ori cine poate veţui nesupărat în religia sa.

Niminea n'are dreptul de a nelinişti, pe cine era în această libertate, fiind alt cum supus pedepsei şi despăgubirei. Toate autorităţile au de a publica şi aplica, cât mai în grabă aceasta prea înaltă resoluţiune.

La certele Românilor din Ardeal şi Ungaria, să alătură şi unii din confraţii şi coreligionarii din principatele române. Românii din principate nu voiau ca clerul ortodox din apropierea lor să treacă la catolicism. Teodosiu Mitropolitul ţărei Munteniei, Dositeiu Patriarhul Ierusalimului, şi alţi monachi din Muntenia agitau sub scutul lui Constantin Vodă Brâncoveanul, care ca principe al imperiului roman şi cu trecere la împăratul Leopold I, încurajau pe românii ortodoxi din Ardeal a se feri de cursele iesuiţilor.

Activitatea acestora, unită cu tenacitatea înăscută Românului de a-şi păstra instituţiunile străbune, iau scăpat de catolicism. Dositeiu, Patriarhul Ierusalimului, trece din Muntenia în Ardeal însoţit de mai mulţi predicatori ai ortodoxiei, spre a provoca pe credincioşi, să rămână fideli legei ortodoxe. Auzind de aceasta Vlădica Atanasie îl denunţă la Viena şi Dositeiu, dimpreună cu predicatorii săi, a fost silit să se întoarcă în Ţara Românească.

Cu tot proselitismul catolicilor, şi cu toate presiunile asupra conştiinţei religioase, de a sugruma biserica ortodoxă, se vede o resistenţă puternică şi serioasă în toate părţile ţărei [1]).

In timpul acesta guvernul cu protestanţii se simţeau destul de tari, fiindcă respingea ori ce decret şi diplomă a Împăratului, care nu le conveneà. In urma acestor respingeri şi neconsiderare

[1]) Românii ortodoxi vrând să aibă şi ei un sigil al bisericei ortodoxe neunite şi-l'au comandat la un argintar anume Andrei Comaronii. Auzind de aceasta, catolicii au oprit să-l facă, iar de l'au făcut, să nu-l dea. Argintarul neascultând a fost închis. Sincai, Cronică a. 1071.

www.digibuc.ro

a diplomelor împărăteşti, împăratul se vede silit a emite următoarea diplomă cu data de 13 Februarie 1702.

«Noi Leopold din graţia lui Dumnezeu alesu împerator al Românilor pururea August etc. etc. etc.

Ilustrilor, onoraţilor, măriţilor etc. etc. Cu toate că vă comandasem serios încă în 20 Aprilie 1701, că dacă nu vreţi să încercaţi greutatea graţioasei noastre voinţe şi înălţimea sceptrului autorităţilor noastre regale, să puneţi în lucrare după cuviinţă şi să păziţi acurat ca supuşi credincioşi şi fără vre-o împotrivire şi retragere, puntele cele cuprinse în Mandatul nostru din 5 Septembrie 1699 despre libertatea şi egalitatea celor 4 Religiuni primite, precum şi celelalte punte cuprinse întrânsul şi să faceţi să se păzească de toţi celor ce se cuvine: însă voi conduşi de o cerbicie învederată spre despreţuirea autorităţei noastre Regale n'aţi pus în lucrare până astăzi nici cele din anul 1699, nici celelalte graţioase rezoluţiuni ale Noastre cele mai pe larg esplicate şi dechieate în mandatul Nostru cel din urmă, nici naţi îngrijit să se pună în lucrare prin aceia cărora se cuvine, şi în modul acesta nu v'aţi temut de a vă face neascultători şi ne îngrijitori. Din care cauză ar fi foarte drept a lua drumul mai strâns şi mai aspru contra despreţuitorilor Mandatelor noastre, însă voind a cumpeta şi vigoarea legei şi înălţimea sceptrului autorităţei Regale cu blândeţea graţiei Noastre vă comandăm vouă serios încă o dată şi de prisos, că îndată ce veţi primi aceasta, să nu mai aşteptaţi alt mandat ulterior, ci fără întârziere şi fără vre-o împotrivire să puneţi în lucrare în toate modurile atât prezisele cât şi celelalte rezoluţiuni ale noastre cuprinse în prea numitele graţioase decrete ale Noastre, pre cum se cuvine supuşilor credincioşi, după observanţa jurământsului vostru de supunere etc. etc. . . . Dată în cetatea noastră Viena austriei, în 13 zile ale lunei lui Februarie, anul Domnului 1702, ale Regatului roman 46, al Ungariei 47, iar al Bohemiei 46.

Leopold

Comite **Samuel Kalnoki**

După mandatul propriu al Maiesteţei Regale

(semnat) **Ion Fiat.**

Cu toate ameninţările, ce le face Impăratul Guvernului provincial prin această diplomă, acesta nu se conformează poruncilor împărăteşti pe baza, *că se turbura legile şi aşezămintele vechi ale Ardealului.* Guvernul ştiu aşa de bine să întoarcă lucrurile, ca Românii să rămână tot în starea de apăsare şi despoiaţi de drepturile cetăţeneşti. După decretele imperiale trebuia ca între cele patru religiuni primite: catolică, luterană, calvină şi ariană, să fie o egalitate perfectă, persoanele bisericeşti să se bucure tot de aceleaşi scutiri şi libertăţi, laicii să aibă tot aceleaşi drepturi după starea lor de nobili, liberi şi omagi. Românii se numărau între catolici şi trebuiau atât în respectul bisericesc cât şi cel politic să se împărtăşească de toate beneficiile, la care aveau drept

www.digibuc.ro

catolicii, dela deregătoriile cele mari, până la cele mici. Catolicii dobândiră mult prin unirea Românilor, căci îşi înmulţiseră numărul în comparaţiune cu celelalte secte, aşa în cât le întrecea pe toate. Cu toate acestea, Românii se socotiră numai ca înmulţitori de număr şi afară de micile scutiri ale persoanelor bisericeşti, nu dobândiră nimic prin unire, ba încă şi pierdură.

Unirea fiind încheiată, relaţiunile Mitropolitului din Alba-Iulia cu Exarhatul Munteniei încetează, legăturile religioase ce existau din timpurile vechi între toţi Românii, s'au rupt. Din acest timp biserica unită din Transilvania este despărţită de biserica ortodoxă orientală.

Patriarhul din Constantinopole, informat de Teodosie, Exarhul Ungro-Vlahiei, despre actul unirei săvârşit de Atanasie, convoacă sinod patriarhal de către care se hotărăşte următoarea escomunicare:

«Calinic, cu mila lui Dumnezeu Arhiepiscop Tirigradului şi a toată lumeaPatriarh.

† Cinstiţilor clirici şi alalţi smeriţilor preoţi din eparhia Ardealului. Cinstiţi boiari şi negustori şi alalţi blgviţi creştini, cari vă aflaţi întracea parte de loc, şi după Pravoslavie sânteţi supuşi prea sfintei sabornicească, şi apostoleştii besericei noastre a răsăritului. Intru Domnul iubiţilor fii umereniei noastre, dar fie voao tuturor, şi pace şi milă dela Dumnezeu a tot ţiitorul, şi Domnul nostru Is. Hr. Iar dela noi Mltvă şi blgovenie şi ertăciune. De vreme dară ce nea arătat nouă prin scrisorile sale Prea sfinţitul Mitropolitul Ungrovlahiei, Prea cinstitul şi exahul laturilor între Duhul sfânt iubitul nostru frate şi tocma slujitor cu Theodosie cum că mai întrecută vreme au hirotonisit întru acea nemernicie Episcopul pre oare carele anume Atanasie, ce sau ales şi sau psifesit de acolo de clirosul şi de preoţii de acolo ca să păstorească duhovniceşte, şi să socotească arhiereaşte pre creştini, cari sa află acolo ai bisericei răsăritului după cea din ceput obicină carele Atanase mai nainte pân ce a nu lua hirotonia Arhierescului cin să arăra cu mare faţărie cum că crede, si ţine drep dogmele bisericei răsăritului.

Iară după ce au luat hirotoniiă au arătat altă fire împrotivnică ce avea el ascunsă la inima lui: Scriind la Prea sfinţitul Mitropolitul Ungro-Vlahiei, şi zicând multe streine, şi fără calea bisericei răsăritului, şi inprotiva pravoslavnicii noastre credinţe, şi lepădând de săvârşit îmbrăcămintea cea cu chip de oae: arătatuseau a iavea lup mâncătoriu de sânge în mijlocul oilor lui Hs. şi să sileşte a jungiia, şi a piarde turma aceaia, şi de tot a o surpa în râpe, şi adâncuri, şi să nevoiaşte în tot chipul cu reale dăprinderi, a scoate pe creştini din cea de moşie a lor blagocestivă dogmă, şi a întoarce pre străine şi posnace închinaciuni bisericii răsăritului. Care noi ca nişte înpotrivnici ce sânt bisericei noastre le lepădăm, şi până la moarte le gonim, ca nişte înprotivnice şi de suflet vătămătoare, şi prinzătoare, ce nau nici o asemănare, şi împreunare cu noi, păzând noi curată, şi lămurită pravoslaviia noastră, şi ţiind cu adevărat, şi întemeiat curată şi lămurită credinţă, ceia care Domnul nostru Isus Christos ne au dat şi sfinţii şi dumnezeeştii apostoli ne au învăţat.

www.digibuc.ro

Şi spre cuvioşii sfinţii părinţi a sfinţilor şi a toată lumea săboare au întărit, şi n'am schimbat nici o dinioară, nici am scăzut, nici am adaus, nici măcar o ghirtă din ceale curate dogme ale credinţei noastre, nici primind vre una mai nouă, că ceale mai nouă, sunt eresuri, şi reale socotele ale unuia, şi a le astuia, şi în sfânta bisearica noastră n'au loc înoiturile: ci precum zice Domnul nostru Isus Christos: oile mele glasul meu ascultă, iar după cel străin nu urmează, aşa şi noi, ca cum adevărat săntem oi ale Christosului nostru şi pre densul numai cunoscând pastori nouă, şi cap, şi începător şi săvârşitor besericii noastre şi nu pre altcinevaşi om din lume, numai glasul lui ascultăm pe dânsul sângur urmăm, şi o credinţă avem nedespărţită veache şi noao, că unul iaste Hs., ori şi astăzi însuşi iaste şi în veaci, şi una singură iaste credinţa sa, nici vechindu-se, nici desparţindu-se ci pururea crescând, şi întinerind cu Dumnezeescul sau.

Iară fară de noi căţi alţii iubesc şi poftesc mai noao aibăle ei-şi. Aceastea scriindu-ne Prea sfinţitul Mitropolit Ungrovlahiei că au cunoscut din scrisoarie acelui Atanasie, cum că mulţi din Pravoslavnici au dat în ştire Sfinţii sale de ale vicleşugului acestui Atanasie de deprindere, şi cum că turbură pre creştinii şi să sileaşte ai întoarce spre dogme streinea. Judecatam şi am aflat nici într'un chip a fi fără numai al goni din turma lui Hs. pre mâncătoriul de sânge acela lup, cu praştiia sfântului duh. Drept aceaia scriem, şi adeverim soborniceaşte împreună cu cei ce de faţă sau aflaţ Prea sfinţiii Arherei şi prea cinstiţilor întru duhul sfânt iubiţilor noştri fraţi şi din preună slujitori, că acel rău gânditoriu, şi amăgitoriul Atanasie au mai vărtos a zice Satanasie, ca ferisit să fie, şi dăsgolit de toată Arhierească slujbă, şi orânduială, şi scăpătat, şi scos din Arhierescul cin, şi lipsit de Dumnezeescul dar, ne având nici o voe de a să îmbrăca cu Arhierească podoabă, şi Arhierească slujbă a săvârşi ca un Teresit, şi fără de preoţie, şi unul din cei proşti cunoscându-se, şi de către toţi lepădat şi gonit. Iară care ar cuteza a săîmbrăca cu dânsul, au a sluji împreună. au ca pre un arhiereu al cinsti, au mâna ai săruta, sau blagoslovenie, şi sfinţenie de la dânsul a primi, sau venit bisericesc ai da lui, însă preoţii de vor fi opriţi să fie de toată slujba preoţiei, ca neşte partaşi ce lui nepărtatec şi nebăgător de seama de oprire. Şi afurisiţi să fie de la Dumnezeu ca neste vinovaţi celui de săvârşit Cateres.

Iară mireanii de vor fi tineri sau bătrâni câţ neascultând de bisericească poruncă împreună următorii se vor arata şi ajutorii vicleanului acestuia, afurisit să fie de la Dumnezeu şi ne ertaţi şi blestemaţi, şi după-moarte nedeslegaţi, şi afară de beserica lui Hs. neprimindu-se în beserică, sau sfintindu-se întru grea legătură şi afurisenie să fie pân ce să vor lepăda de vicleanul acesta întrastchip să nu fie.

Iscăliturile Prea Sfinţiţilor Mitropoliţi ai Potrierşiei Ţirigradului:

+ Al Iraclie Neofil, + Al Halcidonului Gavril, + Al Derconului Nicodin, + Al Agatapoleos Romanoos, + Al Kizicului Gavril, + Al Nicomediei, Al Inoniei Antim, + Al Evripolei Calinic, + Al Proponesului Mitrofan.

Acest act de escomunicare al Patriarhiei Ţarigradului a fost în credinţat lui Teodosie, care luă titlul de Mitropolit al Transilvaniei; iar Teodosie, îl trimise lui Atanasie împreună cu o scrisoare, prin care îl înştiinţează, că de mult doria a-i scrie şi a l

www.digibuc.ro

mustra de fapta lui neplăcută lui Dumnezeu şi oamenilor, cari fapte nu vor avea urmări bune, fiind-că n'a judecat nici jurământul făcut, nici jugul impus prin unire.

Se pune în vedere urmările morale a pasului lui nesocotit lăsându-se amăgit de onorurile trecătoare. Ii aduce aminte, că cu perderea lui să perd şi mulţi alţii, cari urmează după dânsul.

Că a aşteptat să se întoarne în sânul bisericei părinteşti. Că i-ar fi trimis octoihul cerut, dar nu este voinţa Inaltului Domn nici a lui, ca să mai continue a avea relaţiuni la olaltă, pentrucă el e unit şi legat cu aceia, cari sunt contrari dogmelor bisericei orientale. Ii cere, ca să-şi deschidă ochii şi să se abată dela calea apucată şi atunci îi va trimite nu numai Octoihul, dar ori ce ar cere. Că prea Inaltul Domn (C. Brancoveanu) avea de gând a da bisericei lui multă elemosină, dar că de acum nu-i mai trimite nimic, fiindcă să poartă nedemn. In urmă vine iară la beneficiile ce le-a obţinut prin unire, cari nu sunt decât onoruri pentru vanitate, dară acestea îi aduc escomunicarea şi condamnarea meritată. Că ne mai având ocaziune de a-i mai scrie încheia cu dorinţa, ca să se întoarcă şi să rămână fiul bisericei ortodoxe. Bucureşti la 3 Maiu 1702.

Atanasie primind aceste acte, le comunică mai întâi clerului seu, în sinodul ţinut la 1702, apoi le trimite Primatelui Colonici.

Cu acestea să încheiă prima perioadă a unirei, care cuprinde naşterea şi prima ei organizare.

Unirea se priveşte cu drept cuvânt un act curat politic din partea Românilor făcut din îndemn materialist, anume spre a-şi îmbunătăţi soarta faţă cu greutăţile, cari apăsau groaznic umerii poporului. Toate actele emise de clerul român vorbesc numai de egală îndreptăţire a clerului român cu cel romano-catolic. Mult a contribuit la întroducerea ei, starea amărâtă şi deplorabilă a poporului român, care s'a lăsat amăgit cu promisiuni de drepturi şi privilegii. La aceasta a mai contribuit decădinţa clerului şi lipsa de instrucţiune, abnegare, energie şi firmitate de caracter la conducătorii bisericei. Ca motor puternic să poate însemna şi tendinţa politicei austriace de a asigura întărirea elementului catolic. Propaganda catolică, favorită de elementele politice şi scutită de armele austriace, s'a ştiut folosi de împrejurări spre a-şi ajunge scopul. Iezuiţii au lucrat cu mult zel, tactică, răbdare şi machinaţiune spre a înputina greutăţile şi a aduce actul la îndeplinire în un scurt timp.

www.digibuc.ro

Biserica română greco-catolică sau unită 1700—1855.

Unirea cu Roma era săvârşită de partea cea mai mare a clerului român. Urma acum ca Impăratul şi Dieta ţărei să îndeplinească pentru clerul şi poporul convertit, făgăduinţele făcute. Dacă cele făgăduite se îndeplineau, urmările unirei ar fi fost binefăcătoare. In acest caz chiar şi clerul, care era nehotărât, s'ar fi apropiat de avantajele şi uşurările, pe cari le doriau de atâta timp.

Părerea unor istorici, că starea clerului şi poporului s'ar fi uşurat după unire, este neîntemeiată; dacă au fost oarecari uşurări sau scutiri ale clerului, acestea n'au fost mai avantagioase decât uşurările date de calvini în secolul al XVII. Cu drept cuvânt, putem zice, că soarta clerului român sub catolici n'a fost mai bună decât sub calvini. Cât despre soarta poporului, aceasta a fost cu mult mai rea. In acest veac, în Dieta ţărei, s'au votat legi, prin cari Românii uniţi sunt datori să ţină sărbătorile catolicilor, să meargă la bisericile catolice, să înveţe catechismul catolicilor şi să primească preoţii catolici la ceremoniile religioase şi numai la cazuri extreme, aveau voie a merge preoţii români. Presiunile catolicilor asupra bisericei româneşti ajunsese atât de departe, în cât ştirea despre soarta lor tristă a ajuns până în Rusia. Impărăteasa Elisabeta a trebuit să păşască ca apărătoarea Românilor din Ardeal şi Ungaria.

Cu drept cuvânt să exprimă Hurmuzaki, *că în biserica română după constituţionalismul protestant, a venit rândul absolutismului catolic.* Catolicii nu se mai îngrijiau acuma, să îndeplinească cele făgăduite; ci cum să treacă pe Români în biserica lor, desfiinţând biserica românească şi introducând pe nesimţite dogmele şi în fine chiar şi ritul latin.

Pentru ajungerea acestui scop s'au îngrijit ca pe Atanasie, care purtă titlul de Arhiereu şi rang de Mitropolit al Belgradului, adică capul bisericei româneşti din Ardeal şi Ungaria, să-l reducă la rangul de Episcop; iar Mitropolia, redusă la Episcopie, o supune ierarhiei Arhi-episcopiei Strigonului. Prin acest act, biserica şi poporul românesc unit, din Ardeal şi Ungaria, s'a perdut în numărul cel mare al catolicilor.

Pentru îndeplinirea planului lor, catolicii s'au îngrijit, ca să pună pe lângă episcopul român un prot. iezuit catolic, sub pre-

www.digibuc.ro

text ca să-l înveţe cum să cârmuiască biserica română, conform canoanelor latine.

Documentele, cari le-am văzut ne-au arătat, că clerul român se uneşte numai în cele 4 puncte, nu şi în canoane, dar cu toate aceste îndată vedem, că pravila orientală e înlocuită cu canoanele latine. Cât pentru viitor îşi conservară catolicii dreptul, de a înlocuì episcopii uniţi ai Românilor cu un episcop catolic şi de a desfiinţa Episcopia românească alipind-o la cea latină, lăsându-i numai un vicar în frunte.

Tendinţele acestea şi le-au dat catolicii pe faţă, îndată după moartea lui Atanasie (1713), când voiau a alege de episcop pe teologul iezuit Szunog care fusese pe lângă Atanasie sau pe iezuitul Vecenslau Frantz.

Tot atunci episcopul romano-catolic George Mártonfi, pretindea, ca biserica uniţilor de rit grecesc, să fie subordinată lui şi succesorilor săi în scaunul episcopiei romano-catolice din Transilvania. Intre vrăşmaşii bisericei române erà chiar şi Papa şi «Datoria Romana».

Luptele Românilor cu catolicii pentru episcopia lor, a continuat până la 1721 şi din aceste lupte au scăpat numai cu ameninţarea, că dacă Papa nu va recunoaşte episcopia română greco-catolică, atunci toţi Românii se vor întoarce iar la (ortodoxia) orientali. Numai sub astfel de ameninţări a putut fi consacrat episcopul Pataki la 1717, iar episcopia s'a consacrat de Papa 1721.

Despre starea episcopului şi a Românilor în veacul al XVIII, Petru Maior se plânge în modul următor.

«Episcopii cei foşti de legea grecească numai aveau aceia putere şi volnicie, care o avuse fiind neuniţi; ci totul atârnà de la voia şi porunca episcopilor latineşti şi numai vicari, erau acestora»... «Intru aceia asuprire erà arhiepiscopul din Ardeal cu toţi Românii lui, după făcuta unire cu biserica Romei. Papei din Roma nu-i trebuia Români; i-a trebuit numai catolici, ca să-i supună şieşi şi ori şi cui».

In aceste timpuri, dacă s'au ridicat unii dintre episcopi, cari şi-au cunoscut chemarea lor faţă de biserică şi naţiune şi au protestat contra asupririlor catolice, contra abuzurilor, ce voiau a le introduce iezuitul teolog în biserică şi au cerut cele făgăduite prin decretele împărăteşti, pe aceşti episcopi i-au ajuns mai curând soarta, ce o au avut episcopii români sub calvini. Episcopul Klein şi Maior au fost martirii bisericei române sub catolici;

www.digibuc.ro

precum a fost Elie Orestii şi Sava Brancovici pe vremea calvinilor.

La o soartă mai bună a ajuns biserica unită din Ardeal abia la începutul veacului al XIX, sau mai bine zicând, la 1848. Acest an a dat libertatea religioasă şi politică tuturor popoarelor de sub coroana habsburgică. Numai sub aceste libertăţi, biserica unită din Ardeal a putut ajunge, să fie socotită alături cu celelalte biserici ale imperiului. După multe lupte, abia la 1855 această biserică se organizează, punând pe lângă episcopia Oradei Mari şi bazele episcopiilor din Gherla şi Lugoş, ridicându-o la rangul de Mitropolie cu reşedinţa în Blaj.

Starea materială şi culturală a bisericei unite 1700—1855.

Impăratul Leopold I, în politica Ardealului aveà mare lipsă de catolici ; prin trecerea Românilor la unire această lipsă s'a delăturat, dar Curtea din Viena nu şi-a ţinut promisiunea făcută de a înzestrà cu mijloace de existenţă această biserică. Abia la 1717 Carol VI, dărueşte pentru susţinerea episcopului unit moşia de a Gherla şi dela Sambata de jos, care aduceà pe an un venit de 3000 fl.

Prin stăruinţele episcopului Clain la 1738, guvernul schimbă aceste două moşii cu moşia Blajului, care aducea ; un venit de 6000 fl. pe an. Din aceste 6000 fl., erau destinate : 3000 fl. pe seama episcopului şi 3000 fl. pentru călugări şi scopuri culturale. Au trecut 50 de ani dela unire şi catolicii n'au făcut nici un pas pentru cultura celor uniţi. Tinerii români, cari vreau a învăţà carte, erau primiţi în şcoalele catolicilor, ca şi pe vremea calvinilor în şcoalele protestante. Afară de şcoala, ce erà la episcopie şi înainte de unire, alte şcoale nu s'au înfiinţat pentru Români până sub domnia Mariei Tereza. Maria Tereza pune fundamentul culturei româneşti, dând ordin a se deschide şcoale pe seama Românilor în mai multe locuri în ţară. La 1754 să înfiinţează gimnaziul din Blaj, pentru cultivarea tinerilor destinaţi a fi preoţi.

La 1762—64 să înfiinţează şcoale în Naseud şi Orlat şi alte 15 şcoale în diferite comune, unde se pregăteau tineri pentru armata regimentelor româneşti I şi II de graniţă. Impărătesei Maria Tereza şi nu catolicilor, au a mulţumi Românii din Austria pentru

www.digibuc.ro

punerea pietrei fundamentale a culturei lor. Iosif II a încuragiat acest progres al Românilor şi sub domnia lui, numărul şcoalelor crescuse şi mai mult sub direcţiunea lui, George Şincai. Pe lângă aceste şcoli, tinerilor români uniţi li s'au deschis şi unele şcoale ale iezuiţilor. Sub Inocenţiu Clain s'au trimes cei dintâi tineri români la Roma în institutul «*propaganda fide*» şi mai târziu, la Viena în seminarul Sfintei Barbara. La 1777 Românii din ţinutul Oradiei Mari, scapă de sub dependinţa episcopului latin şi se pun bazele episcopiei unite a Oradiei Mari. Maria Tereza înzestrează episcopia cu moşia Beiuşului unde se pun bazele gimnaziului din Beiuş. Tot sub domnia Mariei Tereza s'au înfiinţat pe seama Românilor şi Sârbilor, tipografiile din Viena şi Buda.

In aceste şcoale şi cu ajutorul acestor tipografii, a început desvoltarea limbei româneşti şi de o dată cu ea şi cultura sentimenului naţional la Românii de peste munţi.

Biserica română orientală 1700—1863.

Trecerea la unire cu Roma numai a unei părţi dintre Români, a adus după sine o mare ură între fraţi. Iezuiţii şi catolicii încredinţară Românilor uniţi continuarea proselitismului religios. Orientalii au acum pe lângă străinî şi pe fraţii lor de vrăşmaşi. Uniţii sunt sumutaţi şi sprijiniţi de cei cu puterea în mână contra fraţilor lor; iar cei neuniţi. sunt opriţi chiar a se apără. Schinteia de vrajbă a fost aruncată între Români şi străini; bucurându-se de aceasta, i-au lăsat să se persecute între ei.

După unire şi credincioşii răsăriteni rămân fără episcop şi fără nici un conducător. Puţinele drepturi ce le-au avut, au fost luate şi spre mai marea lor batjocură sunt supuşi bisericei unite. Toate afacerile lor bisericeşti au fost hotărâte de consistorul uniţilor timp de 51 ani (1700—1751).

Numai în urma multor plângeri la Curtea din Viena, au fost scoşi de sub ierarhia uniţilor şi trecuţi sub ierarhia bisericei sârbeşti. Această biserică fiind a naţiunei sârbeşti, n'a avut în vedere desvoltarea naţiunei române, ci desvoltarea proselitismului naţional sârbesc între români.

Noile nemulţămiri le-a delaturat Iosef II îndurându-se a denumi la 1789 de episcop al Românilor orientali din Ardeal şi Ungaria sub ierarhia sârbească, pe Gerasim Adamovici.

Acest episcop al românilor, murind la 1796, episcopia română rămâne din nou văduvă, până la 1810, când se numeşte de epis-

www.cnibuc.ro

cop Vasile Moga. Urmaşul acestuia, episcopul Andrei Şaguna, cu multe şi grele stăruinţe, a putut la anul 1863 să restabilească românilor din Ardeal şi Ungaria, vechia lor Mitropolie, restignită de Atanasie, cu reşedinţa în Sibiu şi nu în Alba-Iulia.

Starea materială şi culturală a bisericii orientale 1700—1863.

Veniturile bisericii orientale la finele veacului al XVII, constau din donaţiunile principilor Munteniei. Constantin Brâncoveanul dăruise Mitropoliei Belgradului moşia din Câmpul Merişenilor, judeţul Argeş. Cu trecerea lui Atanasie la unire, principele îşi retrage donaţiunea. Ceeace a mai avut biserica română pe la 1700, unirea a luat tot pentru dânsa. Deşi numărul românilor rămaşi în vechea lor credinţă era destul de mare, nu s'a îndurat nimeni să le dea o mână de ajutor. In decursul veacului al XVIII, toate bisericile de sub sceptrul habsburgic au fost îndestulate cu moşii şi venituri, numai biserica orientală română neînzestrată şi dispreţuită din cauza fraţilor ei uniţi.

La înfiinţarea episcopiei orientale în Sibiu, fiindcă averi, din cari să se susţină episcopul şi biserica nu erau, s'a poruncit ca fiecare familie românească răsăriteană să plătească ca dare (bir) câte 5 creiţari şi în mai târziu câte 3 creiţari pe an şi din suma adunată să se plătească episcopului 400 fl. pe an; iar din rest, să se înfiinţeze o şcoală normală şi un seminar şi totodată să se dea bursă tinerilor cari merg la Viena ca să se pregătească de profesori şi preoţi.

O biserică care n'a avut nici un ajutor material şi care a fost atât de persecutată şi batjocorită chiar de fraţii ei uniţi timp de 110 ani, ce progres cultural putea să facă? Cred că în astfel de împrejurări, nimeni nu pretinde clerului oriental din Ardeal, care era foarte redus, o desvoltare culturală egală cu a clerului unit, care se bucura de unele avantaje spre nenorocirea unei jumătăţi a românilor neuniţi.

Până la Iosef al II-lea, românii orientali aveau drept la 4 şcoale. Acest împărat, la 1786, ridică numărul şcoalelor la 24, a căror învăţători şi un post de director şcolar, erau plătiţi de Stat din fondul de studii ardeleneşti.

La 1810 episcopul Moga înfiinţează seminarul şi şcoala normală din Sibiu. La acest an începe cultura neuniţilor.

www.digibuc.ro

Aceşti români peste cari a trecut vijelia calvinească şi ale catolicilor cu unirea, despuiaţi de libertăţi şi înăduşite în sufletul lor, nu disperă; ci suportă batjocura şi soarta cea mai grea pentru religiunea lor, pentru Dumnezeul lor. Ajunşi la libertăţi, lucrà cu cel mai mare zel pentru desvoltarea lor culturală. Petru Maior zice în anul 1812: «Nu trecură doi ani de când s'a asigurat episcop român şi iată neuniţii din Sibiu au seminar pentru clericii lor..... iar cu şcoalele cele dela sate, neuniţii până acum întrec pe uniţii din Ardeal».

Am arătat în scurte rezumate starea bisericilor unite şi neunite din Ardeal şi Ungaria, pentrucă din această stare mai uşor să putem ajunge la rezultatele unirii.

REZULTATELE UNIRII

Aprecierile scriitorilor ardeleni, atât ale uniţilor, cât şi ale neuniţilor asupra unirii, sunt supuse unei critice nedemne de lăudat. Aceste aprecieri nu s'au mărginit numai între ardeleni, ci au trecut şi în regatul român, mai ales de când tendinţele unor uniţi, crescuţi in şcoalele propagandei din Italia, au început a manifesta prin organe de publicitate nişte idei ultramontane, atacând biserica noastră orientală naţională. Intrucât scriitorii bisericii se ocupă cu chestiunea, că din aceste două biserici, care ar fi adevărata biserică mântuitoare? Voi arăta numai că din punct de vedere al organizării acestor biserici, un popor ca poporul român numai în biserica răsăritului a putut şi va putea a se desvolta liber şi independent.

Biserica românilor din Ardeal şi Ungaria, până la 1700 face parte din marea biserică apostolică şi ecumenică a răsăritului, având de exarh pe Mitropolitul din Bucureşti.

Mitropoliţii Belgradului se sfinţeau în Bucureşti. Românii despărţiţi politiceşte erau uniţi în cele religioase.

Organizarea bisericii orientale era şi este stabilită în modul cel mai precis, nu numai prin toate câte le zice Evanghelia, legea supremă creştinească, de a se administra liber şi independent, ci şi prin sinoadele ecumenice.

Sinodul al II-lea ecumenic zice: «*Episcopii să nu bântuiască bisericile cele peste hotarul lor*» şi sinodul al II-lea: «*Dreptăţile ce se cuvin Episcopilor din vechime, să se pazească nevătămate*».

www.digibuc.ro

Aceste reguli au fost totdeauna observate în biserica răsăritului şi în aceasta consista chiar una din deosebirile cele mai de căpetenie între biserica ortodoxă a răsăritului şi biserica papală dela Roma. Biserica apusană are pe papa de cap vizibil. Capul bisericii noastre ortodoxe de răsărit este invizibil, căci el este Christos.

In biserica dela Roma, papa este reprezentantul pipăit al lui Christos pe pământ şi de aceea, cu drept cuvânt, papalitatea a mers până la dogma intailibilităţii papale; în biserica răsăriteană, fiecare episcop reprezintă pe apostolii, pe învăţăceii lui Christos trimişi în lume ca să înveţe şi să răspândească la noroade, învăţătura Mântuitorului. In biserica apusană, toţi membrii bisericii, cu credincioşii, cu Episcopii, cu Arhiepiscopii, cu Cardinalii, sunt supuşi Papei. Biserica apusană e o biserică centralizătoare. In biserica răsăriteană fiecare grup bisericesc se organizează de sine, după canoane. Aici este o adevărată descentralizare. In biserica dela Roma nu există autocefală, independentă, după *state şi naţiuni*, ci o singură biserică, cea dela Roma.

In toate statele cari se ţin de biserica catolică, creştinii sunt supuşi Romei, centrului, care este afară din statul unde trăesc membrii ei. In biserica răsăritului fundamentul bisericii sunt bisericile autocefale, cari sunt organizate după statele şi naţiunile unde funcţionează. Dovadă la aceasta ne serveşte biserica ortodoxă răsăriteană din Austro-Ungaria. Acolo sunt trei biserici naţionale autocefale.

1. Biserica sârbă sub Patriarhul din Carlovici.
2. Biserica românească sub Mitropolitul din Sibiu.
3. Biserica bucovino-dalmată sub Mitropolitul din Cernăuţi.

Aşa dar, singură biserica ortodoxă răsăriteană, ca biserică particulară, poate să fie naţională; pe când biserica Romei, ca o biserică centralizătoare, e universală fără naţiune: Italian sau Chinez, pentru Roma era tot una.

Papa e contra unităţii naţionale a Italiei.

Pe baza acestora, cu ocaziunea unirii sub Atanasie, o parte a poporului român s'a rupt de corpul întreg al bisericii naţionale, s'a desfăcut de naţiunea sa, a trecut în marea cea vastă a catolicismului. Acea parte din români cu biserica lor este socotită cu alte naţiuni.

Iată, dar, că biserica noastră răsăriteană, ca biserică autocefală, e cea mai potrivită pentru poporul românesc, în care se

www.digibuc.ro

poate desvolta ca o biserică naţională, cu un şef al naţiunii, pe când în biserica apusană, ca o biserică universală, cosmopolită, cu un şef universal, cosmopolit, de o viaţă naţională, nu poate fi vorba.

Catolicii, şi cu ei chiar şi românii uniţi, susţin că unirea cu Roma a adus românilor: 1) Incetarea unei epoce ruşinoase; 2) Infiinţarea de şcoale; 3) Fundaţiunile făcute; 4) Promovarea ştiinţelor şi 5) Primele încercări pentru eluptarea drepturilor naţionale.

Voi arătà întrucât aceste pretenţiuni sunt întemeiate şi întru cât au contribuit la desvoltarea sau la împedicarea progresului general al românilor din Ardeal şi Ungaria.

Incetarea unei epoce ruşinoase la biserica răsăriteană a Românilor

Cu unirea săvârşită la 1700, epoca cea ruşinoasă, în care se afla biserica română, n'a încetat, ci din contră, cu drept cuvânt putem susţine, că a intrat în o epocă nouă mai ruşinoasă pentru Români.

Aceasta pe bază că biserica română a schimbat un jug constituţional calvinesc, pe un jug absolutistic catolic. Mai sus am arătat deja câte persecuţii a avut de suferit biserica română unită şi cu mult mai multe a trebuit să sufere biserica neunită. Dacă o parte a Românilor nu se uniau şi ar fi rămas cu toţii în vechia lor biserică orientală, de jugul calvinesc uşor puteau scăpa. Aceasta ne-o dovedesc decretele împărăteşti din 23 August 1692, 14 Aprilie 1698, şi 26 August 1699, emis către preoţii români prin cari le dă deplină voie, de a se uni sau de a rămâne în vechia lor credinţă. O dovadă, că Românii puteau scăpa de jugul calvinilor sunt Români neuniţi. Dacă toţi Românii, pe baza decretelor Impărăteşti, rămâneau în vechia lor biserică, atunci uşor puteau intra în independinţa religioasă şi naţională, conform canoanelor bisericei răsăritene şi nu mai sufereau batjocura duşmanilor lor. Dacă Românii, după ce au ajuns sub stăpânirea Austriei, cereau libertatea lor religioasă şi chiar unele uşurări speciale, de sigur, că le câştiga, dovadă avem pe poporul sârbesc, care a câştigat mai mult dela Curtea din Viena chiar şi decât Românii uniţi.

Din cauza unirei, a suferit întreaga naţiune, fiind-că Curtea din Viena nu voia a îndeplini cererile uniţilor pe bază, că de ce

www.digibuc.ro

ei nu lucrează să atragă pe toţi Românii la unire, iar cererile neuniţilor, nu le luau în seamă din cauză că nu se unesc. Din cauza acestei desbinări, ei au rămas 110 ani fără nici un sprijin şi fără favoruri, pe când Sârbii, foarte puţini la număr, au fost protejaţi de Curte şi biserica lor înzestrată cu mari moşii şi subvenţiuni din partea Statului. Cu drept cuvânt, zice Baruţiu:

«Românii împărţiţi în două tabere încep o luptă, care durează până astăzi. Cei rămaşi în vechia credinţă, sunt desconsideraţi de fraţii lor uniţi, cari cereau favoruri numai pe seama lor, lucrând la Curte pentru asuprirea celor orientali ca astfel cu sila să-i treacă la unire». «Prin unire, corpul naţiunei s'a despicat în două, s'a produs o rană foarte dureroasă, o rană care strică în un mod simţitor tot organismul».

Dacă nu s'ar fi făcut unirea, astăzi am avea o singură biserică autocefală română în întreaga Austro-Ungaria şi în aceasta ar fi toţi Românii, sub un singur şef şi nu ar fi împărţiţi în două biserici autocefale răsăritene şi una unită cu Roma. Atunci toţi Românii ar forma un corp şi un suflet şi străinii nu s'ar amesteca între ei, ca să-i îndemne la certe pe unii contra altora.

Infiinţarea de şcoli.

Cât despre înfiinţarea de şcoale cu cari se laudă uniţii, aceasta nu este meritul unirei, a catolicilor sau a Romei. Dovadă că 53 de ani după unire, Românii n'au avut alte şcoale, decât acelea pe cari le-au avut înainte de unire. Abia la 1753 să înfiinţează în Blaj gimnaziul şi se regulează celelalte şcoale. După cum am amintit mai sus, împărăteasa Maria Tereza a dat voie înfiinţărei de şcoale nu numai Românilor, cari erau de confesiunea celor din Blaj, ci şi Românilor grăniceri din Năsăud şi Făgăraş. Tot în acest timp încep şi şcoalele sârbilor. Această Impărătească s'a îngrijit, ca să se înfiinţeze şcoale la toate popoarele din imperiul ei. Aceste şcoale sub sprijinul ce l'a dat Iosef II, s'au ridicat şi înmulţit foarte mult.

Singurul merit ce-l are Unirea, este concesiunea ce au dat'o catolicii Românilor uniţi, de a trimite câţiva tineri români la Roma spre a studia teologia, sau mai bine, pentru a-i pregăti de propagatori ai catolicismului între ceilalţi Români. Aceşti tineri ajungând bărbaţi luminaţi, au văzut cursa pusă de străini prin Unire.

www.digibuc.ro

Probă avem purtarea lui Inocenţiu Clain, G. Maior, G. Şincai, Samuel Clain, etc., cari au văzut, că un scut de siguranţă pentru existenţa Românilor, nu poate să fie la străini, ci numai la naţiunea lor întreagă, care are acelaş scop şi aceleaşi interese. In aceştia, sforţările Romei n'au aflat adevăraţii agenţi ai propagandei catolice. Cu toate acestea, luptele nefolositoare s'au perindat cu desbinarea confesională şi au consumat viaţa naţională în veacul trecut.

Fundaţiunile făcute.

Averile bisericei române ce le aveà în veacul al XVI au fost răpite sub Sigismund la 1568 şi date calvinilor şi astfel până la finele veacului al XVII, biserica română e fără averi. La 1700, Principele Constantin Brâncoveanul dărueşte Mitropoliei Belgradului posesiunea din câmpul Merişanilor din judeţul Argeş, dar trecând Atanasie la unire, şi-a retras donaţiunea şi biserica atât cea unită cât şi cea neunită, rămâne fără nici o avere. La 1717 s'au dăruit pentru traiul episcopului, moşia dela Gherla şi Sambăta de jos cu un venit de 3000 fl. pe an. La 1738 s'au schimbat acele moşii cu moşia Blajului, care aducea un venit de 6000 fl. Tot din acest timp, încep donaţiunile făcute de Episcopi. Aceasta este toată zestrea, care a adus'o unirea. Comparând aceste daruri cu darurile făcute de curtea Vienei altor biserici şi naţiuni, rămân cu totul neînsemnate, pentru că acestea nu sunt nişte favoruri speciale făcute uniţilor, ci tutulor bisericilor din imperiu.

Poporul sârbesc oriental, deşi foarte mic la număr, după organizarea bisericei sale naţionale, a câştigat donaţiuni cu mult mai mari decât Românii, cari erau neorganizaţi din cauza certelor religioase şi nu puteau să-şi stabilească o biserică naţională ca Sârbii. Dacă toţi Românii ar fi ţinut la vechia lor biserică şi ceream drepturi, desigur, că după proporţia lor numerică ar fi câştigat mai mult decât Sârbii şi biserica românească; astăzi ar aveà o stare materială mai bună decât poporul sârbesc.

Provocarea ştiinţelor.

Inceputul literaturei naţionale şi cu acest început al literature şi desvoltarea sentimentului naţional, le datoresc toţi Românii, ca şi celelalte popoare ale Europei, Reformei.

www.digibuc.ro

Reforma eliberează popoarele de sub jugul Papei. Luther traduce mai întâiu biblia în limba germană. Scoate din biserica limba latină neînţeleasă de credincioşi şi o înlocueşte cu limbile vorbite de popoare. Exemplul bisericei îl urmează şi administraţia.

Cui au a mulţumi Românii, scoaterea limbei slavone şi înlocuirea ei cu limba română? Din al cui îndemn şi după al cui exemplu, traduc şi tipăresc Românii cărţile bisericeşti în limba lor? Acest început de desvoltare, nu-l au Românii dela Reformaţi? Contactul şi îndemnul luteranilor şi calvinilor au pus pe Români pe calea desvoltărei limbei şi naţionalităţei lor. In decursul jumătăţei din urmă al veacului al XVIII, se trimet câţiva tineri Români uniţi la Roma spre a se cultivà în şcoalele propagandei, cari adăpaţi de ştiinţele apusului, după întoarcerea lor în patrie, părăsesc literatura bisericească şi după exemplul cronicarilor moldoveni, încep a cultivà şi dezvoltà limba şi istoria naţională. Drumul deschis de reformă a fost binefăcător şi Românilor. Pe acest drum deschis începe şi literatura bisericească la noi. Acestei literaturi îi urmează şi literatura istorică. Unirea la Români abea a putut să păstreze şi să continue cele începute de reformă. Istoricii ardeleni au făcut atâtea, cât le cerea timpul în care trăiau şi cât le permitea starea socială şi politică.

Românii ardeleni fiind în contact cu poporul german şi alte popoare mai culte ce-l înconjurau, s'au năzuit a desvoltà între dânşii cultura acelora. Ei n'au putut merge în desvoltarea lor alături cu celelalte popoare, ce le aveau de model, dar n'au fost departe după dânşii.

Primele încercări pentru apărarea drepturilor naţionale.

Pentru drepturile naţionale ale Românilor n'au luptat numai uniţii, ci întreaga naţiune română. Dacă Românii s'au bucurat de oarecari drepturi, atunci acestea au fost deopotrivă pentru uniţi şi neuniţi. Principiile de libertate şi naţionalitate răsărite în apusul Europei, s'au manifestat în mod extraordinar la 1848 la toate popoarele. Poporul român, atât cel unit cât şi cel neunit, şi-a manifestat existenţa lui ca naţiune şi precum au câştigat celalte popoare drepturi de libertate şi naţionalitate, aşà şi Românii de sub coroana habsburgică au câştigat drepturile de naţio-

www.digibuna.ro

nalitate şi libertate şi pe baza acestor drepturi s'a ridicat şi biserica lor la starea în care se află astăzi.

Despre rezultatele Unirei, iată ce zice Simion Barnuţiu în discursul său ţinut în Blaj: «Cu servitutea această nouă, se introduce în clerul român un servilism nou împreunat cu o îngâmfare mizerabilă, mai ales în referinţa către cei neuniţi, cari nu aveau privilegiul uniţilor. Acest spirit necurat locueşte în mânăstirea din Blaj sub călugări: face advocaţi de iezuit şi pe un Petre Aron: dă lucru de ajuns episcopului Inocenţiu şi inimoşilor protopopi de atunci: murind călugării, rămâne ereditate capitului, succesor în funcţiunile călugarilor şi de aici se strecură la cler: episcopii, capitulul, protopopii şi vicarii lucră pe întrecute spre cea mai profundă durere a clerului şi a toată naţiunea, ca să nu mai scape biserica niciodată de sub această subditelă rusinoasă; fii nenorociţi! cine vă va apăra, dacă părinţii voştri dau mâna cu străinii în contra voastră? Ce ar zice episcopul Inocenţiu, când ar vedea, că acuma n'are iezuitismul numai un advocat în biserica lui cea aservită şi sfâşiată de iezuiţi? Ce a păcătuit biserica noastră—întrebăm cu Episcopul Inocenţiu,—dacă nu cumva a păcătuit unindu-se de se pedepseşte cu infamia de dezertor? Cu unirea a intrat deodată o ură între Români care a ţinut mai bine de 80 de ani. Iertaţi-mă fraţilor! să trec cu vederea furiile Iadului, cari i-au sfăşiat, pe Români în acele timpuri nefericite, nu postulareţi, ca să descriu, cum să certau fiii cu părinţii, cum se băteau fraţi cu fraţi, fără să ştie pentru ce; cum se afurisau preoţii noştri unii pe alţii, cum lucrau marii ungureşti şi mai ales episcopii lor înaintea curţei, ca să-i facă uniţi cu puterea pe Români, cum întărâtau pe episcopii uniţi şi pe călugări, ca să facă proseliţi din Români; şi aceştia nu vedeau, că sunt numai nişte unelte cu cari se folosia invidia ungurească ca să turbure pacea între fraţi. Cine ar putea spune suferinţele Românilor sub acele turburări»?

«Cei neuniţi nici nu aveau preoţi, nici episcop, până ce căzură sub jugul sârbesc, nu-i apără nici o lege în ţară şi pe deputaţii, ce-i trimiteau la curtea împărătească, duşmanii lor făceau de îi puneau la închisoare. Atât erau de mari relele, cari le suferea naţiunea română în urma unirei, în cât dacă pe la 1735, aşa dară numai peste 35 de ani, după făcuta unire se plânge amar protopopul unit Nicora Beianul către episcopul Inocenţiu cu aceste cuvinte: «tare mă tem că nu voi avea alt folos din unirea

www.digibuc.ro

aceasta, care o am făcuţ, ţi vom rămânea numai cu ura între fraţi şi cu mustrarea cugetului». Nu mult după aceasta, alt protopop, predieă în biserica aceasta (catedrală din Blaj), că : «i-au înşelat pe Români cu unirea», însă acum era târziu, pentru că ura era înrădăcinată între fraţi şi duşmanii Românilor, care nu dorm nici odată, priveghiau, ca să nu se stingă vreodată din mijlocul lor, acest foc infernal....»

www.digibuc.ro

CONCLUZIUNE

Românii din Transilvania, fiind greu asupriți în decursul vea curilor al XVI și XVII, atât din punct de vedere religios cât și politic, s'au hotărât să-și schimbe religiunea, sperând, că în modul acesta se va ușura nu numai starea lor religioasă, dar și cea politică.

In aceste speranțe, Mitropolitul Atanasie cu 37 protopopi, seduș de promisiunile iezuiților și a Curței din Viena, se unesc cu biserica Romei la 1698. Mitropolitul Atanasie și clerul său cred, că după făcuta unire, poporul românesc și coreligionarii lui se vor bucura de drepturi egale cu credincioșii bisericei catolice.

Dar cu această unire, Românii n'au câștigat nimic, ci din contră au făcut un pas greșit, pentru că Mitropolitul Atanasie pe baza unor promisiuni, sacrifică întegritatea bisericei române pentru o simplă speranță de a putea câștiga drepturi politice și civile, care mai târziu se puteau câștiga pe altă cale. Pe lângă întegritate, Atanasie perde și dreptul vechiu al libertății, autonomiei și independenței pe cari ușor putea a le câștiga. Provința mitropolitană, care avea un Mitropolit și sinoadele ei naționale bisericești compuse din cler și mireni, se organizează după canoanele catolice, conform cărora poporul este pentru cler și nu clerul pentru popor. Laicii sunt excluși din sinoade, mirenii cu clerul nu se mai pot întruni spre a se consulta în afacerile lor generale. De aici înainte, în biserica unită domnește absolutismul catolic. După unire, se încuibează o desbinare a fraților între frați, care a adus mari rele pentru întreaga națiune. Cu acest eveniment, poziținea socială și politică a Românilor din Transilvania, nu s'a schimbat de loc. Biserica unită și de aici înainte, rămâne numai biserica tolerată, națiunea română fără drepturi politice, preoții români iobagi ai

www.digibuc.ro

nobililor, fără privilegiuri şi fără venituri, poporul fără reprezentanţi în camera Transilvaniei, ofiiciile ţărei distribuite numai la aderenţii celor patru religiuni: catolici, calvini, luterani şi unitari şi fără nici o consideraţiune la religiunea română unită; iar poporul român, care nu voia să treacă la unire, lipsit de biserici, lipsit de episcopi şi persecutat în toate modurile şi pe toate căile de guvernul din Transilvania şi de guvernul central din Viena. Unirea cu biserica Romei, care s'a făcut din simple motive politice, nu a adus de loc rezultatele pe cari le sperase Mitropolitul Atanasie şi clerul său la 1668).

www.digibuc.ro

BIBLIOGRAFIA

OPERELOR INTREBUINȚATE LA ACEASTĂ LUCRARE

1. *Nilles N.*, Simbolae ad illustrandam historiam ecclesiae orientalis in terris coronae s. Stephani. Oeniponte 1885, 2 vol. 8⁰.

2. *Șincai G.*, Chronica Românilor și a mai multor neamuri, etc. Ediția II Buc. 1886, 3 vol 8⁰.

3. *Kogălniceanu M.*, Letopisițiile țării Moldovii. Iași 1846 — 52 3 vol. 4⁰.

4. *Barițiu G.*, Părți alese din istoria Transilvaniei pre două sute de ani din urmă. Sibiiu 1889—1891, 3 vol. 8⁰.

5. *Documente istorice.* Despre starea politică și ieratică a Românilor din Transilvania. Viena 1850, 1 vol. 8⁰.

6. *Magazinu istoricu pentru Dacia* subt redacția lui A. Treb. Laurianu și Nicol. Bălcescu București, 1845—47, 5 vol. 8⁰.

7. *Hurmuzaki E.*, Fragmente zur Geschichte der Rumänen. Bucarest 1879—1886, 5 vol. 8⁰.

8. *Șaguna And.*, Istoria bisericei ortodoxe răsăritene universale de la întemeiarea ei până în zilele noastre. Sibiiu 1860. 2 vol. 8⁰.

9. *Popea N.*, Vechia Mitropolie ortodoxă română a Transilvaniei. Sibiiu 1870, 1 vol. 8⁰.

10. *Cipariu T.*, Acte și fragmente latine românești pentru istoria besericei romane mai ales unite. Blasiu 1855, 1 vol. 8⁰.

11. *Urechia V. A.*, Schițe de istoria literaturei romane. Partea I. Buc. 1885.

12. *Densușianu Nic.*, Revoluțiunea lui Horea în Transilvania și Ungaria 1784—1785. București 1884. 1 vol. 8⁰.

13. *Papiu Ilarianu A.*, Istoria Romaniloru din Dacia superiore. Viena 1852, 2 vol. 8⁰.

14. *Analele Academiei Române.* Seria I. Tom. VIII. Seria II. Tom. II. Secția 1. Tom. V. Secția 2. Tom. XII. Secția istorică.

15. *Biserica ortodoxă română.* Anul VII și VIII. București 1883—1884

16. *Preotulu Romanu.* Diuariu bisericescu, scolasticu și literariu. Anul 1885. Cernăuți.

17. Candela, Jurnalu bisericescu, scolasticu și literariu. Anul 1885. Cernăuți.

18. *Archivu pentru filologia și istoria* de T. Cipariu. Blasiu 1867, etc.

19. *Hintz I.*, Geschichte des Bisthums der griechsch nichtunirten Glaubensgenossen in Siebenbürgen. Hermanstadt 1850, 1 br. 8⁰.

21. *Maior Petru.* Istoria besericei Românilor atât a acestor din c ace precum și a celor din colo de Dunăre. Buda 1813, 1 vol. 4⁰.

22. *Condica sântă* a Mitropoliei Ungro-Vlachiei publicată după original de Archiereul Genadie Craioveanu. București 1886 1 vol. 8⁰ mare.

www.digitec.ro

23. *Fiedler I.*, Die Union der Walachen in Siebenbürgen unter Kaiser Leopold I. Wien 1858, 1 br. 8⁰.

24. *Vântu G. G.*, Unirea Românilor din Transilvania cu biserica romano-catolică, Bucureşti 1889, 1 br. 8⁰.

25. *Crişian Dr. I.*, Adaus la istoria unaţiei bisericeşti a Românilor din Transilvania sub împeratul Leopold I, în programa institutului pedagogico-teologic al Arhiedecesei ortodoxe române din Transilvania pe anul şcolar 1886/7 şi 1887/8. Sibiiu 1887-88.

26. *Cathechismul calvinesc* impus clerului şi poporului românesc sub domnia Principilor Georgiu Rakoczi I şi II, de G. Baritiu. Sibiu. 1879 1. br. 8⁰.

27. *Ardelean Dr. I.*, Istoria diecesei române greco-catolice a Oradei Mari. Gherla 1883, 1888.

28. *Grama Dr. A. V.*, Istoria bisericei româneşti Unite cu Roma. Blasiu 1884, 1. br. 8⁰.

29. *Rusu I. V.*, Compendiu de istoria Transilvaniei cu distincta privire la Români, Sibii, 1864, 1. vol. 8.

30. *Melchisedec episcopul*, Papismul şi starea actuală a bisericei ortodoxe din Regatul României. Bucureşti 1884.

31. *Onoarea Sionului românesc* sau unirea cu Roma. Baia mare 1890. 1. br. 4⁰.

32. *Răspuns* revistei catolice editată în Baia mare la atacurile adresate de aceasta bisericei noastre române ortodoxe naţionale. Buc. 1890.

33. *Borgovanu V. Gr.*, Spicuire din istoria pedagogiei la noi la Români. Gherla 1886. 1. br. 8⁰.

34. *Siematismul* veneratului Cleru catolicu de ritu orientale alu Archidiecesei metropolitane de Alba-Iulia pe anul 1865. Blasiu, 1 vol. 8⁰.

35. *Bod Petrus*, Brevis Valachorum Transylvaniae incolentium historia. Manuscrisul Academiei române.

36, Colecţia de documente adunate de D-l *N. Densuşianu* inedite. Manuscrisele Academiei române No. 372. vol. XI—XIII.

37. *Ghenoglu Lesviodacs A.*, Istoria bisericească. Bucureşti 1845. 1, vol. 8⁰.

38. *Autocefalia bisericei române* şi cestiunea bisericei grece din Sulina etc. Bucureşti 1890, 1. br. 8⁰.

39. *Fasching Franciscus*, Nova Dacia. Claudiopoli 1743-4. 1. vol. 8⁰.

40. *Benkö I.*, Transsilvania, sive Magnus Transsilvaniae Principatus. Vindobonae 1778. 2. vol. 8⁰.

www.digibuc.ro

CUPRINSUL

	pagina
Introducere	5
Reforma	7
Proselitismul calvin între Români şi urmările lui	8
Propaganda catolică.—Activitatea guvernului austriac şi a iezuiţilor de a atrage poporul român la biserica catolică	16
Sinodul din 1697	23
Alegerea lui Atanasie de Mitropolit al Transilvaniei	31
Intemeierea unirei	33
Manifestul unirei din 7 Octombrie 1798	36
Sinodul dela 6 Ianuarie 1701	54
Călătoria Vlădicului Atanasie la Viena	56
Biserica română greco-catolică sau unită 1700-1855	75
Starea materială şi culturală a bisericei unite dela 1700 până la 1855	77
Biserica română orientală 1700-1863	78
Starea Materială şi culturală a bisericei orientale 1700-1863	79
Rezultatele unirei	80
Incetarea unei epocei ruşinoase în biserica răsăriteană a Românilor	82
Infiinţarea de şcoale	83
Fundaţiunile făcute	84
Promovarea ştiinţelor	84
Primele încercări pentru apărarea drepturilor naţionale	85
Concluziune	87
Bibliografia	89

www.digibuc.ro

DIN PUBLICAȚIUNILE EDITATE
DE „CARTEA ROMÂNEASCĂ"

Pant. Diaconescu

Adevăr și Dreptate

Lei 7.—

I. Al. Brătescu-Voinești

In slujba păcei

Lei 6.—

C. Giurescu

Despre boieri

Lei 9.—

Nistor J.

Istoria bisericei în Bucovina

Lei 4.—

www.digibuc.ro

DIN PUBLICAȚIUNILE EDITATE
DE
„CARTEA ROMÂNEASCĂ"

Aurel Onciu

Organizația României Mari
(Studiu)

Lei 8.—

Al. Xenopol

Istoria Românilor
(5 volume apărute)

Lei 200.—

Heliade Rădulescu

Creștinismul și Catolicismul
(Fabule)

Lei 10.—

PAGINI ALESE DIN SCRIITORII ROMÂNI
PUBLICĂ CELE MAI FRUMOASE BUCĂȚI
DIN LITERATURA ROMÂNĂ
APARE SĂPTĂMÂNAL
Un număr de 32 pagini mari. — Prețul 1 leu

www.digibuc.ro